

”Savuntuoksuinen suomalaisuuden syli”

Saunamatkailua Jämsän Saunakylässä

Sofia Alanen

Pro gradu -tutkielma

Kulttuurien tutkimuksen tutkinto-ohjelma, folkloristiikka

Historian, kulttuurin ja taiteiden tutkimuksen laitos

Humanistinen tiedekunta

Turun yliopisto

Maaliskuu 2024

Turun yliopiston laatujärjestelmän mukaisesti tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu

Turnitin OriginalityCheck –järjestelmällä

Pro gradu -tutkielma

Kulttuurien tutkimuksen tutkinto-ohjelma, folkloristiikka

Sofia Alanen

”Savuntuoksuinen suomalaisuuden syli” – Saunamatkailua Jämsän Saunakylässä

Sivumäärät: tutkielma 91 sivua, liitteet 3 sivua

Tiivistelmä

Tutkin pro gradu -tutkielmassani Keski-Suomessa sijaitsevaan Jämsän Saunakylään suuntautuvaa saunamatkailua. Saunan ja saunakylän historian siivittämänä tarkoitukseni on selvittää mikä ihmisiä houkuttaa yli 20 historiallista savusaunaa kattavassa Saunakylässä. Selvitän, miten ihmiset ovat löytäneet paikalle, sillä vaikka kohde ei mainosta itseään juurikaan, kävijöitä riittää. Lisäksi pohdin alueen autenttisuuden ja yhteisöllisyyden käsitteitä. Tutkimus sijoittuu folkloristisen katseen kautta saunatutkimuksen ja kulttuurimatkailun kentille.

Etnografisen tutkielmani aineisto koostuu kahdesta yksilöhaastattelusta, yhdestä ryhmähaastattelusta sekä yhdestä verkkokyselystä. Olen analysoinut aineistojani käyttäen sisällönanalyysia ja lähilukua, joiden avulla olen kartoittanut ja löytänyt laajasta aineistosta tutkimukseni kannalta tärkeimmät aiheet. Tutkimuksen pääasiallinen tarkoitus on selvittää syitä asioiden taustalla, eli se on luonteeltaan kvalitatiivinen, mutta olen hyödyntänyt myös kvantitatiivisia menetelmiä kattavien tulosten saamiseksi.

Tulokset osoittavat, että kohteessa houkuttaa perinteisiksi suomalaisiksi aiheilmiksi koetut asiat kuten savusauna ja löylyt. Lisäksi kohteen epämarkkinahenkisyys, autenttisuus ja affektiiviset kokemukset korostuvat vastauksissa. Saunat savusaunoina koetaan kiinnostavammaksi kuin jos ne olisivat tavallisia saunoja. Tärkeimpänä mainoskanavana toimii suusta suuhun välittyvä puskaradio, mutta lehdistön ja muun median merkitys korostuu, ja varsinkin ulkomailta medially on suuri vaikutus. Positiiviset kokemukset leviävät helposti ihmiseltä toiselle, ja ne herättävät kiinnostusta.

Saunakylä on muovautunut historiallisista, yksityisistä savusaunoista pääsymaksulliseksi yli 20 saunaa vieritysten kattavaksi vierailukohteeksi. Siirto- ja kunnostustoimenpiteistä huolimatta kohde on autenttinen johtuen muun muassa sen käyttötarkoituksen pitkäikäisyydestä. Yhteisöllisyyttä on havaittavissa rennon ja suorituskeskeisyyttömyyden ilmapiirin ansiosta. Saunakylä irtauttaa arjesta sen viedessä kokijan osaksi historiaa moniaistisuudellaan, ja jokainen vierailija on samanarvoinen ilman teknologian ja peilien vaikutusvaltaa.

Avainsanat: saunat, savusaunat, kulttuurimatkailu, kulttuuriperintö

Sisällysluettelo

1	Johdanto	5
1.1	Tutkimuksen lähtökohdat ja tavoitteet	7
1.2	Sauna- ja matkailututkimusta folkloristiikan kentällä	8
2	Viitekehyyksen muodostavat keskeiset käsitteet ja teemat	12
2.1	Kulttuuriperintö	12
2.2	Kulttuurimatkailu ja muu matkailu	13
2.3	Autenttisuuden käsittäminen	17
2.4	Vapaaehtoisuus ja yhteisöllisyys	18
2.5	Aistit ja affektiivisuus	19
2.6	Sauna mielikuvien rakentajana	20
3	Aineisto ja metodit	22
3.1	Tutkimusaineiston muodostaminen	22
3.2	Tutkimusmenetelmät	23
3.3	Etiikka ja tutkijapositio	25
4	Sauna osana kulttuuria	28
4.1	Saunan historia ja evoluutio	28
4.1.1	Sauna nykyaikaistuu	31
4.1.2	Monipuolinen sauna	33
4.2	Sauna kulttuuriperintönä	35
4.2.1	Matka kulttuuriperinnöksi	36
4.2.2	Unesco	38
4.3	Sauna matkailukohteena	41
4.4	Saunakokemus	44
5	Saunakylä vierailukohteena	46
5.1	Saunakylän historiaa	46
5.1.1	Muuramen Saunakylä 1983–2010	46
5.1.2	Jämsän Saunakylä (2012) 2017-	48
5.2	Jämsän Saunakylässä vierailu	52

5.2.1	Matkailu	52
5.2.2	Houkuttavuus ja sijainti	56
5.2.3	Tapahtumat ja tekemiset	59
5.2.4	Yöpyminen	63
5.2.5	Saunakylään löytäminen	64
5.3	Autenttisuus	69
5.4	Yhteisöllisyys	71
6	Lopuksi	73
	Lähteet	76
	Liite	92
	Tutkimuskohteena Jämsän Saunakylä - <i>The Sauna Village, Jämsä as the research target</i> -kyselyn kysymykset	92

1 Johdanto

Keskiajalla tieto muista maailman paikoista, kuin omasta kotipaikasta, saatiin osallistumalla pyhiinvaellus- tai sotaretkille, kaupankäynnin yhteydessä tai opiskelemalla Euroopan suurissa yliopistoissa (Af Forselles-Riska 2006, 224). Keskiajan jälkeen, yläluokkaisten nuorten keskuudessa nousivat suosituksi Grand tour -matkat, joilla nuoret suuntasivat opettajan eli tutorin kanssa Euroopan kulttuurin keskuksiin pitkiksikin ajoiksi luomaan suhteita ja oppimaan maailmasta (Kostiainen 2008, 7–8.) Nykyään tilanne on erilainen – internet ja muu media tarjoavat lukemattomia mahdollisuuksia kotipaikan ulkopuolisen maailman tutkimiseen, ja matkustamisesta on tullut yhä helpompaa.

1800-luvulla alkanut, varsinkin toisen maailmansodan jälkeinen ihmisten vapaa-ajan lisääntyminen, varallisuuden kasvu ja teknologian kehittyminen mahdollistivat matkustamisen yleistymisen. Massaturismin myötä suuret joukot matkasivat pakettimatkoilla suosittuihin kohteisiin. Vaikka massaturismi on yhä suosittua, nykyään jälkiteollisessa yhteiskunnassa on palattu yksilöllistä matkailua korostavaan post-turismin aikaan. (Kostiainen 2006, 6.) Nykyään lomat myös hajautetaan pienempiin osiin, jolloin matkustaa voi useammin lyhyesti, yhden pitkän lomamatkan sijasta (Richards 1997, 54).

Viime vuosikymmeninä räjähtänyt matkailun suosio on nostanut esiin ympäristön saastumisen ja kulttuurien hyväksikäytön kaltaisia ongelmia. Ratkaisuina voivat toimia esimerkiksi matkailun innovaatiot sekä ihmisten ympäristö- ja kulttuuritietoisuuden nostattaminen. Lisäksi lähimatkailu tarjoaa tilanteeseen ratkaisua. Matkalle voi lähteä maapallon toiselle puolelle, naapurimaahan, tai vaikka naapurikuntaan. Vaikka lentoliput kauas maailmalle voi tänä päivänä saada hyvin halvalla, pitää lähimatkailu asemaansa ihmisten suosimana ajanviettotapana (ks. esim. Romagosa 2020, 629). Vierailu toiseen kaupunkiin tai oman kaupungin toiselle laidalle tuo vaihtelua arjen keskelle, ja avartaa katsomusta. Matkailua lähelle ja kauas kohdistetaan usein omien mielenkiinnonkohteiden mukaisesti. Mielenkiinnonkohteena voi toimia esimerkiksi sauna, joka innostaa ihmisiä paitsi Suomessa, myös maailmalla (ks. esim. Valkama 2021). Sauna osana matkailua voi olla tarkoituksenmukainen osa, tai tulla mukaan vahingossa. Moni kuitenkin sisällyttää saunan matkaan tarkoituksella.

Suomalaisten tapoihin liittyy vahvasti saunominen niin arjessa kuin matkalla, varsinkin jos matka kestää yön yli. Koska suomalaiset ovat tottuneet saunomaan, saunamahdollisuus on

taattu monessa yöpymispaikassa, kuten hotelleissa ja mökeissä (ks. esim. Holiday Club 2020). Jos kulttuuria ei tunne, saunojen määrä voi osoittautua yllätykseksi – Tilastokeskus arvioi Suomessa olevan vuoden 2022 lopussa yli 2,4 miljoonaa saunaa (Tilastokeskus 2023). Saunojen määrä korreloi ihmisten tarpeita, sillä Museoviraston mukaan 90 % suomalaisista saunoo kerran viikossa (Museovirasto 2020).

Saunojen määrä voi tulla yllätyksenä myös muissa tilanteissa. Valtatie 9:ää pitkin ajaessa,

Jämsän Juokslahden kohdalla Keski-Suomessa kulkiessa, saattaa törmätä ”Saunakylään” osoittaviin tienviittoihin. Viittoja seuratessa päätyy alueelle, joka muistuttaa hieman vanhaa kylää puisine pienine rakennuksineen. Kyseessä on yli kahdenkymmenen savusaunan muodostama Saunakylä, joka toivottaa saunojan tervetulleeksi kesälauantaisin. Kohteella on pitkä ja värikäs historia, joka sisältää ajanjaksoja muun muassa Urho Kekkosen Saunakylän suojelijaksi lähtemisestä, saunamuseosta,

Kuva 1. Saunakylään osoittava tienviitta. Kuvaaja: Sofia Alanen 2023.

kotieläinpihasta ja satoja vuosia vanhojen savusaunojen rekan päällä kokonaisena siirtämisestä uuteen lokaatioon.

Saunakylä eroaa ehkä perinteisemmästä matkakohteesta muun muassa siten, että siellä ei ole valmiita matkailu- ja majoituspalveluita, ja pääasiallinen agenda on saunominen. Vaikka Suomessa on runsaasti yleisiä saunoja ja niin sanottuja saunamaailmoita useine erilaisine

saunoineen, ei Saunakylän kaltaisia yksinomaan saunomiseen tarkoitettuja kohteita ole kovinkaan montaa.

Jämsän Saunakylän kaltaisen kohteen voi ajatella sopivan suomalaiselle matkailijalle siis jos sen puolesta, että siihen liittyy saunominen. Saunakylään tulee ihmisiä kuitenkin ympäri maailmaa. Tässä tutkimuksessa tutkin saunamatkailun roolia osana kulttuuria ja ihmisten elämää, ja miten Saunakylä linkittyy kaikkeen tähän. Tutkimuksen lähtökohtien ja tavoitteiden sekä aikaisemman tutkimuksen esittelemisen jälkeen pohjustan aihetta tutkimukseen liittyvillä käsitteillä, käyttämälläni metodologialla ja saunan historialla, joiden jälkeen kuvaan Saunakylän historiaa ja nykypäivää saunamatkailukohteena Saunakylään assosioituneilta ihmisiltä keräämälläni aineistolla.¹²

1.1 Tutkimuksen lähtökohdat ja tavoitteet

Saunaperinne on monelle suomalaiselle tärkeä osa arkea ja juhlaa. Olen folkloristiikan opiskelijana kiinnostunut perinteistä, ja sauna tuli itselleni keskeiseksi tutkimuskohteeksi jo vuosia sitten. Olen tutkinut saunaperinnettä kandidaatintutkielmassani ”*Sauna on yhtä kaunis sana kuin joulu tai juhannus, ilta tai äiti. Kaikki nuo sanat merkitsevät minulle jotain hyvää*” – *Suomalaisen juhlasaunomisen tavoista, uskomuksista ja merkityksistä* (Alanen 2022), ja halusin jatkaa aiheen parissa myös pro gradu -tutkielmassa. Kiinnostukseni saunaan on lähtöisin perheeltäni, joka on opettanut minut saunomaan lapsesta asti.

Matkailu on kiinnostanut minua tutkimuksellisesti jo pitkään. Matkailuaiheisten opintojen kautta kiinnostus on syventynyt, ja aiheeni, Jämsän Saunakylä ja saunamatkailu, asettuu niin pääaineeni folkloristiikan, kuin sivuaineideni kulttuuri- ja elämysmatkailun, etnologian ja museologian aloille. Olin kuullut Saunakylästä podcastin kautta vuosia aikaisemmin, mutta unohtanut sen sittemmin (Havuhattu podcast 2020). Kiinnostus heräsi myöhemmin uudelleen.

Saunan asemasta osana kulttuuria kertoo muun muassa virallinen, Suomalaisen saunan päivä, jota vietetään joka kesäkuun 2. lauantai. Lisäksi suomalainen saunaperinne valittiin Unescon ihmiskunnan aineettoman kulttuuriperinnön luetteloon vuonna 2020 (Museovirasto 2020). Saunalla on paikkansa tutkimuskentällä niin Suomessa kuin maailmalla, ja luetteloon

---

¹ Tutkimus on tehty Suomen Saunaseura ry:n apurahan avustuksella.

² Tutkielman otsikko esittää erään vierailijan kuvauksen kohteesta, mikä kuvaa mielestäni osuvasti aineistossa näkyviä asenteita Saunakylää kohtaan (Liite, kysymys 30).

valitseminen on tästä konkreettinen esimerkki. Valinta tuo suomalaiselle saunaperinteelle myös näkyvyyttä. Koen, että suomalaiselle saunatutkimukselle varsinkin humanistisesta näkökulmasta on vielä hyvin tilaa.

Tässä tutkielmassa analysoin saunamatkailun elementtejä. Jämsässä sijaitseva Saunakylä kerää kävijöitä ympäri Suomea, mutta saunoja tulee myös maailmalta. Minua kiinnostaa, mikä saa ihmiset suuntamaan kohti keskisuomalaista kaupunkia ja Saunakylää. Tutkin myös, miten Saunakylästä on saatu tietoa ja millaiset asiat ihmisiä paikassa kiinnostaa. Lisäksi pohdin, miten autenttisuus ja yhteisöllisyys liittyvät aiheeseen. Tutkielma paikantuu folkloristisen tutkimuksen kentälle ja sisältää näkökulmia saunatutkimuksesta ja kulttuurimatkailusta.

1.2 Sauna- ja matkailututkimusta folkloristiikan kentällä

Saunatutkimusta on tehty paljon sekä Suomessa että maailmalla. Lähtökohdat tutkimuksille kuitenkin muovautuvat alan mukaan, ja saunaa on tutkittu runsaasti usein lähtökohtana terveys ja arkkitehtuuri (ks. esim. University of Eastern Finland 2018; Vuolle-Apiala 2000). 1990-luvulla saunasta kuitenkin kiinnostuttiin erityisesti folkloristiikan ja etnologian saralla, jonka myötä julkaistiin useampi saunaperinteeseen liittyvä kysely. Esimerkiksi vuonna 1990 julkaistu Miten minut on opetettu saunomaan, keräsi noin tuhat vastausta, ja vuonna 1992 toteutettu Suomalainen sauna terveyden lähteenä -keräyskilpailu keräsi lähes 3 800 sivua saunakokemuksia noin 500 ihmiseltä. (Seesmeri 2018, 21; Särkikoski 2012, 291.) Sauna keskeisenä osana kansanperinnettä on kiinnostanut paljon folkloristeja ja muita kulttuurien tutkijoita, ja kerron seuraavassa muutamia omalle tutkimukselleni keskeisiä saunatutkimuksen esimerkkejä folkloristiikan ja lähialojen kentiltä. Myös matkailututkimusta on tehty runsaasti ja monialaisesti, ja mainitsen joitain matkailuun liittyvien tutkimusten tekijöitä näiltä kentiltä.

Saunatutkimus on vuosikymmenten varrella muovautunut paljon. Varhaista saunatutkimuksen aikaa edustaa kansatieteilijä ja arkeologi Sakari Pälsin *Sauna. Kotoisen kysyn seikkoja* (1960), joka esittelee vuosikymmenien varrella karttuneiden omakohtaisten saunakokemustensa kautta suomalaisen saunan ominaisuuksia. Pälsi on tutkinut saunakulttuuria paljon, ja on teoksella koettanut kiteyttää suomalaisen saunan henkeä. Varhaisemmassa artikkelissaan *Vanha sauna* (1921) Pälsi esittelee saunan historiaa ja merkitystä suomalaisille.

Osaltaan samoilla linjoilla kulkee alun perin musiikintutkija Martti Vuorenjuuren *Sauna kautta aikojen* (1967). Kirjassa paneudutaan saunan historiaan, ja teos mainitaan kauan kaivatuksi saunan historian perusteokseksi [Esipuhe, Vilkuna 1967, 9]. Teos korostaa suomalaisen saunan omaleimaista, monimuotoista olomuotoa, ja pohtii sen alkuperää.

Uskontotieteilijä ja etnografi Juha Pentikäinen on kirjoittanut esimerkiksi saunassa monen yliluonnolliseksi kutsumista kohtaamisista sekä saunatavoista artikkeleissaan *Kylpynormit ja saunatapain yliluonnolliset vartijat* (1989) sekä *Löylyn henki* (1999a). Hän on myös toimittanut teoksen *Löylyn henki – kolmen mantereen kylvyt: inipi, furo ja sauna* (1999b), joka sisältää useita suomensukuisten kansojen saunakulttuuria koskevia artikkeleja.

Folkloristi Pekka Hakamies on kirjoittanut saunasta artikkelissaan *Sauna ja kansanomaisen terveydenhuolto* (1983). Myös folkloristi Pekka Laaksonen on kirjoittanut muun muassa sauna-aatteen historiasta artikkelissaan *Suomalaisen sauna-aatteen synty* (1999) ja saunan symbolisesta merkityksestä suomalaisille artikkelissaan *Sauna – aatetta ja kulttuuria* (2005). Hän on myös toimittanut kansanperinteen kerääjä Samuli Paulaharjun, postuumisti julkaistun teoksen *Karjalainen sauna* (1982). Teos sisältää tutkimustietoa karjalaisesta saunakulttuurista ja saunojen rakennustavasta perustuen Paulaharjun keräämiin aineistoihin.

Nykyisempää saunatutkimuksen tekemistä edustaa saunakokemuksia jo monen vuosikymmenen ajan tutkinut maisemantutkija Laura Seesmeri (ent. Junnila, ent. Puromies). Hän on käsitellyt artikkelissaan *Hyvät Löylyt! Aistit, tunteet ja estetiikka näkökulmina saunaan* (Puromies 2013) saunaa kulttuuriperintönä, saunassa koettua kehollisuutta sekä kytkeytymistä menneisyyteen saunan avulla. Kiukaan sihahdus, kuikan ujellus – Saunomisen ääniä menneisyydestä nykyhetkeen (Puromies 2016) -artikkelissa hän syventää saunakokemukseen liittyvää aistimaailmaa. Väitöskirjassaan *Sauno itsellesi menneisyys – Kehollisuus osana muisteltua ja esitettyä kokemusta* (2018) Seesmeri on jatkanut saman aiheen parissa tutkimalla saunakokemuksia ja mainoksissa esitetyn saunan tuottamia mielikuvia.

Folkloristi ja tietokirjailija Satu Laatikainen on perehtynyt saunaan ja saunakulttuuriin kirjassaan *Saunan kansa* (2019). Kirjassa Laatikainen käsittelee saunakulttuuria vuosisatojen takaisesta ajasta nykypäivään, ja syventyy saunaperinteisiin. Teos on kattava ja helppolukuinen saunan yleisteos.

Folkloristisesta saunatutkimuksesta keskusteltaessa on mukaan otettava myös arkikokemuksesta poikkeavat kokemukset³. Tähän lukeutuvat kokemukset saunanhaltioiden kanssa sekä osittain saunaan liittyvät loitsut ja laulut. Folkloristi Martti Haavio kirjassaan *Suomalaiset kodinhaltijat* (2021) on käsitellyt muun haltiaperinteen taustoittamana saunatonttuperinnettä, ja aiheeseen on paneutunut myös kirjailija Heikki Saure kirjassaan *Tonttu – tarua ja totta* (2019). Mainitsemisen arvoinen teos on myös folkloristi Marjatta Jauhiaisen *Suomalaiset uskomustarinat – Tyypit ja motiivit* (1999), minkä tyyppiluettelosta löytyy saunanhaltiaa ja saunatonttua koskevat kerätyt uskomustarinat luetteloituna. Saunassa lausutuista loitsuista on kirjoittanut esimerkiksi folkloristi Leea Virtanen kirjassaan *Suomalainen kansanperinne* (1999). Arkikokemuksista poikkeavien kokemusten tutkimus ei ole nykyisessä saunatutkimuksessa kovinkaan yleistä.

Folkloristiikan kentällä myös matkaluun liittyvää tutkimusta on tehty runsaasti. Matkailussa folkloren käyttö on yleistä esimerkiksi alueen historian ja perinteiden esittämisessä. Folkloristi Tuomas Hovi on tutkinut Dracula-turismia esimerkiksi väitöskirjassaan *Heritage through Fiction: Dracula Tourism in Romania* (2014). Dracula-turismi yhdistää kuvitellun fiktion paikallisten perinteiden ja historian kanssa. Myös folkloristi ja etnologi Regina Bendix on kirjoittanut esimerkiksi artikkelissaan *Tourism and Cultural Displays: Inventing Traditions for Whom?* (1989) folkloren hyödyntämisestä matkailussa. Bendix käsittelee ajatusta siitä, miten pitkälle perinteitä voi keksiä ja folklorea voi hyödyntää matkailussa.

Kulttuurintutkijoiden Jack Hunterin ja Rachel Ironsiden toimittama teos *Folklore, People and Place* (2023) sisältää case-tutkimuksia folkloren hyödyntämisestä matkailussa ja esittelee kestäviä vaihtoehtoja näiden kahden yhdistämiselle nykyaikaisen folkloristisen matkailututkimuksen näkökulmasta. Käsittelyssä on aiheita monipuolisesti esimerkiksi ruotsalaisesta kummitus- ja UFO-matkailusta, irlantilaisten kansanperinteiden valjastamiseen matkailun vetonauloiksi.

Kulttuurimatkailusta varsinkin muistin ja maisemien kautta on kirjoittanut paljon myös tutkija Petri J. Raivo, esimerkiksi artikkelissaan *Muisti ja perinne kulttuurimatkailun resurssina* (2007).

---

³ Käsitteellä tarkoitan usein ylikuonnolliseksi koettuja ilmiöitä, jotka poikkeavat arkikokemuksesta jäädessä mieleen esimerkiksi kertomisen arvoisena (Enges 2021, 64).

Folkloristi ja etnologi Valdimar Hafstein on tutkinut paljon Unescoa, jolla on matkailun kannalta merkittävä institutionaalinen rooli. Kirjassaan *Making Intangible Heritage: El Condor Pasa and Other Stories from UNESCO* (2018) Hafstein käsittelee esimerkiksi Unescon, kulttuuriperinnön ja folkloren suhdetta turismiin, ja millainen vaikutus niillä voi olla paikalliskulttuuriin (Hafstein 2018b, esim. 130–132). Perinteentutkija Laurajane Smith kirjoittaa kirjassaan *Uses of Heritage* (2006) erilaisista perinteenkäyttötavoista. Moni aihe linkittyy matkailuun – Smith muun muassa pohtii, voiko paikallisperinteeksi koettua tekemistä kutsua matkailuksi. (Smith 2006, esim. 119, 123, 133.)

Saunatutkimusta tehdään paljon, ja uusia näkökulmia sisältäviä tutkimustuloksia ja opinnäytteitä ilmestyy jatkuvasti. Lähellä kulttuurien tutkimuksen teemoja ovat esimerkiksi Mirva Korhosen yrittäjyyden ja liiketoimintaosaamisen opinnäytetyö *Sauna – tuotteesta elämykseksi: Saunatuotteen palvelumuotoilu tarinoiden avulla* (2018), sekä Anna Talasniemen kulttuuriympäristön tutkimuksen maisterintutkielma *Tittelit naulaan ja saunaan: sauna-alastomuuden monet merkitykset ja kriittinen kulttuuriperintötutkimus* (2022). Lisäksi omaa aiheitani sivuaa vahvasti Eeva Jäntin matkailu- ja ravitsemisalan opinnäytetyö *Pyhäpiilon saunamaailma – Mikä suomalaisessa saunakulttuurissa kiinnostaa Rukan Salongin kansainvälistä matkailijaa* (2023). Esimerkit osoittavat, että aihe kiinnostaa monialaisesti, ja että samaa aihetta voi tutkia monesta näkökulmasta – vaikka näkökulmien ero olisi hyvinkin pieni, eri alojen erityispiirteet tarjoavat jotain uutta ja erilaista.

2 Viitekehysten muodostavat keskeiset käsitteet ja teemat

Teoreettinen viitekehys jäsentää tutkielman teemaa. Vaikka tutkielman aihe on rajattu, siihen liittyvät käsitteet ja teemat ulottuvat suhteellisen laajalle esimerkiksi sen monialaisuuden ja historiallisuuden vuoksi. Olennaisimman käsitteistön esittelemisen siis auttaa sekä lukijaa että kirjoittajaa ymmärtämään käsiteltävää aihetta, tässä tapauksessa Jämsän Saunakylään suuntautuvaa matkailu, paremmin.

Tutkielma liittyy vahvasti kulttuuriin, ja kulttuurin määritelmä on hyvä esimerkki mainitsemastani laaja-alaisuudesta. Aiheeseen liittyviä käsitteitä ja teemoja on kuitenkin paljon, ja kerron seuraavassa viitekehysten muodostumisen kannalta näistä olennaisimpia.

2.1 Kulttuuriperintö

Kulttuurin määritelmää on hiottu pitkään, ja yhden laajasti hyväksytyyn yleismääritelmän löytäminen on haasteellista. Yksi tapa on jakaa se kahteen osaan: Kulttuuri prosessina ja kulttuuri tuotteena. Ensimmäisessä kulttuurilla tarkoitetaan sitä prosessia, miten ihmiset näkevät itsensä ja maailman – se on yksilön tai ryhmän tuote, johon on kiinnittynyt tiettyjä merkityksiä. Toisessa kulttuuri nähdään tuotteina, joita prosessissa syntyy, kuten tapoina, perinteinä tai arkkitehtuurina. (Richards 1997, 21–22.) Yksinkertaisemman määritelmän kulttuurille antaa esimerkiksi Unesco, jonka vuoden 2001 julistuksen mukaan kulttuuri tulisi nähdä yhteiskunnan tai tiettyjen ryhmien henkisten, aineellisten, älyllisten ja emotionaalisten piirteiden yhdistelmänä, sisältäen myös taiteen, kirjallisuuden, elämäntavat, yhteiselämän tavat, arvojärjestelmät, perinteet sekä uskomukset (Unesco 2001).

Olennaisena kattokäsitteenä tutkimuksessani kulkee *kulttuuriperintö*. Kulttuuriperinnöllä tarkoitetaan kulttuurin osa-alueita, jotka ovat koettu jonkun tahon toimesta tärkeiksi ja seuraaville sukupolville säilytettäväksi. Käsitettä käytetään esimerkiksi identiteetin vahvistamisessa, rakennusten suojeluprosesseissa, sekä tavoissa ja perinteissä. Sillä voi nähdä olevan neljä tasoa: maailmanlaajuinen, kansallinen, paikallinen ja yksityinen. Yksi kulttuuriperinnön näkyvimmistä ja tunnetuimmista instituutioista on Unesco (the United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization), ja sen ylläpitämät kulttuuriperintölistat. (Hovi 2014a, 24.) Unesco määrittelee kulttuuriperinnön kattavan erilaisia arvoja, kuten symbolisia, esteettisiä, etnologisia, antropologisia, tieteellisiä tai

yhteiskunnallisia merkityksiä omaavat esineet, monumentit, rakennus- ja paikkaryhmittymät (Unesco 2009, 25). Kulttuuriperintö on yksi muistitietona kulkeva kulttuurin ainesosa, joka yhdistää ihmisiä. Sen avulla voi nähdä kulttuurien omaleimaisuudet, ja siten erottua muista. (Lillbroända-Annala 2014, 22.)

Kulttuuriperinnöksi muodostumisesta käytetään käsitettä *kulttuuriperintöprosessi*. Mikään ei ole syntyessään kulttuuriperintöä, vaan taustalla vaikuttavat erilaiset kulttuuriset prosessit. Sekä kulttuuriperintökohteiden omistaminen, niiden luona vierailu, että niiden tulkitseminen, ovat osa prosessia. Kulttuuriperintöä ovat merkittävät asiat, sillä joku on tehnyt aloitteen niiden merkittävänä olemiseen. Prosessi pyrkii selvittämään ja haastamaan kulttuurissa vallitsevia kulttuurisia ja sosiaalisia käsityksiä. Keskeistä on huomioida, kenen mielipide ja näkökulma nousee esiin. (Smith 2006, 2–3, 68, 296.) Usein jokin voimakas taho on prosessin takana. Esimerkiksi Unescon kohdalla, ehdotuksen jonkin nimeämisestä viralliseksi kulttuuriperinnöksi, on tullava paikallistasolta (Hovi 2014a, 24). Prosessissa olennaista on tietoinen, jatkuva kulttuuriperinnön vaaliminen, säilyttäminen ja tuottaminen (Tuomi-Nikula, Haanpää & Kivilaakso 2013, 13).

Kulttuuriperintöä on sekä aineellista että aineetonta (Hovi 2014a, 25). Yhtenä näkökulmana on esitetty, että kaikki kulttuuriperintö on aineetonta – mikään konkreettinen esine tai kohde ei ole tärkeä ilman merkitystä. Merkitys tekee esineestä tai kohteesta merkittävän. Toisen teorian mukaan määritelmänä pidetään universaalisti merkittävää, mutta fyysisesti aineellista asiaa. (Smith 2006, 27, 54.) Usein aiheen yhteydessä puhutaan kuitenkin kahdesta, aineellisesta ja aineettomasta kulttuuriperinnöstä. Timothy ja Boydin [2003] mukaan kulttuuriperinnön merkitys ymmärretään nykyään paljolti sisältävän muinaisia sekä urbaaneja rakennelmia sekä luonnollisen ympäristön, elävän kulttuurin ja taiteen elementtejä, määrittäen niin kulttuuriperinnön aineelliseksi ja aineettomaksi (Hovi 2014a, 25). Käsitepari liittyy tutkimukseeni olennaisesti, sillä saunakulttuuri ja -matkailu ovat sekä aineellista että aineetonta. Sauna aineellisena osana toimii omaleimaisena, tunnistettavana rakennuksenaan (tai huoneenaan) ja aineettoman osan muodostaa perinne ja tapakulttuuri sen ympärillä.

2.2 Kulttuurimatkailu ja muu matkailu

Tutkimukseni sijoittuu *kulttuurimatkailun* käsitteen alaisuuteen. Kulttuurimatkailulla tarkoitetaan matkailua, jonka aikana vieraillaan kulttuurista arvoa omaavissa paikoissa.

Maailman matkailujärjestö UNWTO:n mukaan kulttuurimatkailijalla on halu oppia, löytää, kokea ja nauttia kulttuurin aineellisista, älyllisistä, henkisistä ja emotionaalisista piirteistä (World Tourism Organization). Ilmiö alkoi kiinnostaa tutkijoita 1970-luvulla, kun tiettyihin kohteisiin matkustamisen motiiviksi selventyi syvempi kohteen kulttuurin ja kulttuuriperinnön ymmärrys. Nykyään kulttuurimatkailijoita on jopa 35–75 % kansainvälisistä matkailijoista. Määrittely on kuitenkin haasteellista, sillä kulttuurimatkailu voi sopia myös moneen muuhun matkailun muotoon ja päinvastoin, ja jokainen kulttuurimatkailija omaa omat motiivinsa. (Hovi 2017, 64; Richards 2003, 4.) Richards onkin todennut, että määrittelyllisesti haastavalle käsitteelle paras lähestymistapa on valita itse tilanteen mukaan, miten sen määrittelee (Richards 2003, 13). Lisäksi matkailijan, turismin tai varsinkaan kulttuurin, määrittely ei ole yksinkertaista.

UNWTO määrittelee *matkailijan* henkilöksi, joka liikkuu toisesta maantieteellisestä paikasta toiseen minkä tahansa syyn takia. *Vierailija* on matkailija, joka on poistunut omasta perusympäristöstään matkalle alle vuodeksi minkä tahansa syyn, paitsi työn, vuoksi. Vierailijan matkat katsotaan *turismiksi*. Turismi on siis matkan osio, ja vierailijat ovat matkailijoiden osioita. *Turistiksi* määritellään vierailija, joka viipyy matkallaan yli yön, ja alle yön matkalla olevaksi määritellään *ekskursionisti*. (United Nations 2010, 9–10.)⁴

Kulttuurimatkailijaa voidaan nykyään pitää monenlaisena. Kaikki kulttuurimatkailijat eivät esimerkiksi ole erityisen kiinnostuneita kulttuurista, tai kulttuuri voi olla toissijainen asia matkalla, vaikka nimestä voisi päätellä muuta. Myös, arkielämän ja lomailun erottaminen on joskus jopa tarpeetonta, sillä matkailu on niin iso osa monen arkielämää. Matkailijan on katsottu kytkevän usein *turistikatseen* päälle heti vieraaseen kohteeseen saavuttuaan. Turistikatseella tarkoitetaan arkiympäristön ulkopuolelle, yleensä matkalle, siirryttäessä tapahtuvaa arviointia, jolloin katse kiinnittyy esimerkiksi paikallisuudesta kertoviin merkkeihin. (Urry & Larsen 2011, 4–5, 15.)

Kulttuurisesti merkittäviä kohteita, joita yksinkertaisimmillaan kulttuurimatkailijan määritelmässä tämä etsii, ovat esimerkiksi kulttuuriperintökohteet, arkkitehtuuri, museot, ooppera, teatteri tai taidenäyttelyt (Stylianou-Lambert 2011, 405). Kulttuurimatkailijat siis harvemmin hakeutuvat massaturistikohteisiin kuten aurinkorannikoille, vaan ovat valmiita

---

⁴ Näitä määritelmiä hyödynnän myös pohjana tutkimuksessani, mutta olen päättänyt kutsua analyysissä kaikkia tutkimuskohteessani vierailevia henkilöitä matkailijoiksi tai vierailijoiksi, vaikka olisikin kohteen kanssa samalta paikkakunnalta.

myös matkaamaan hieman pidemmälle kiinnostavan kulttuurikohteen houkuttelemina (Richards 1997, 93). Korkeakulttuuri, johon esimerkiksi ooppera ja taidenäyttelyt liitetään, on liittynyt kulttuurimatkailuun pitkän aikaa – esimerkiksi Alankomaissa koulutus- ja tulotason nousun myötä museoissa vierailemisen nousu havaittiin jo viime vuosituhaten vaihteen rajoilla (Richards 1997, 49). On kuitenkin selvää, että kulttuurista pääomaa voi olla kertynyt ilman korkeaa koulutus- tai tulotaso, jolloin kulttuurikohteisiin matkaaminen kiinnostaa myös muita. Kulttuurikohteet myös vaihtelevat paljon – esimerkiksi taidenäyttely ja musiikkifestivaali voivat houkuttaa hyvin erilaisista lähtökohdista tulevia henkilöitä, mutta molemmat ovat silti kulttuurimatkailua. Nykyään siis sidoksen näiden kahden välillä ei koeta olevan yhtä suuri kuin ennen (Hovi 2017, 66).

Saunamatkailu on tutkimuksessani kulttuurimatkailun alalaji. Saunamatkailulla tarkoitan matkailua, jonka päämääränä on saunakokemus, tai se liittyy päämäärässä oleiluun aktiivisesti. Myös matkalla päämäärään voi harrastaa saunamatkailua. Saunamatkailu kulttuurimatkailuna eroaa vanhanaikaisesta, korkeakulttuuriksi mielletystä matkailusta huomattavasti. Koska sauna on olennainen osa suomalaista kulttuuria, on saunamatkailu luettavissa kulttuurimatkailun piiriin.

Osittain saunamatkailun voi nähdä sopivan myös henkilökohtaista hyvinvointia ja terveyttä edistävän *hyvinvointimatkailun* pariin, ja saunamatkaajan motiivi voi olla hyvinvointi (Konu 2017, 77). Koen, että tämän tutkimuksen tapauksessa hyvinvointimatkailun voi katsoa sisältyvän kulttuurimatkailuun, sillä kohde on kulttuurillisesti merkittävä ja saunominen on perinteikästä, mutta myös hyvinvointia edistävää (ks. esim. Laukkanen ja muut 2023, 352). Lisäksi kulttuurimatkailu on lähellä *perintömatkailua*. Se on kulttuurimatkailun muoto, ja eron voi nähdä ajallisena – perintömatkailussa painottuu menneisyys, kulttuurimatkailussa nykyisyys (Hovi 2014b, 58).

(Kulttuuri)matkailun vaikutuksista paikalliskulttuureihin on ollut keskustelua pitkään (Hovi 2017, 65). Matkailun on usein nähty olevan paikallisille kulttuureille hyödyksi, ja kulttuurimatkailu on nähty ”hyvänä” matkailuna. Paikalliskulttuuri saa matkailun kautta näkyvyyttä, työpaikkoja ja tuloja. Se ei myöskään vahingoita huomattavasti ympäristöä, ja tukee kulttuurista toimintaa. Sitä onkin kauan pidetty tulevaisuuden matkailutapana, ja sen on odotettu kasvavan yhä enemmän. Poliittiset päättäjät, kulttuurijohtajat ja matkailulautakunnat pitävät kulttuurimatkailua yhtenä tärkeänä matkailun kasvun edistäjänä. (Richards 1997, 32; Richards 2003, 1.) Toisaalta se on myös uhka kulttuureille. On esitetty kulttuurimatkailusta

olevan enemmän haittaa kuin hyötyä, sillä kulttuuriympäristö ei ole välttämättä totunut matkailijoihin. (Hovi 2017, 65; Richards 2003, 1.) Liiallinen matkailuvirta voi synnyttää paikalliskulttuurille riippuvuuden matkailijoista, joka näkyy esimerkiksi sesonkimatkailussa.

Kulttuurikohteiden tarjonnan ja turismin kysynnän kasvu, sekä nousevat koulutustasot ja lisääntynyt vapaa-ajan määrä ovat aiheuttaneet kulttuurimatkailun kasvua. Vuoden mittaan hajautetulle lomailulle sopii hyvin lyhyet matkat, ja kulttuurimatkailijan tunnusmerkiksi voikin katsoa lyhyen vierailun. (Richards 1997, 14, 36, 54, 67.) Lyhyet vierailut voivat olla haasteellisia paikalliskulttuurille – esimerkiksi Barcelonassa jännitteet ovat kasvaneet paikallisten ja matkailijoiden välillä, sillä Airbnb:n kaltaisten sivustojen käyttö on vaikuttanut negatiivisesti paikallisten asuntomarkkinoihin, ja samanlaisia tilanteita on havaittavissa yritysten kanssa. Tilanteet voivat kehkeytyä niin pitkälle, että turisteja kohtaan ryhdytään olemaan vihamielisiä. (ks. esim. Coldwell 2017.) Paikalliskulttuurin kunnioittaminen on tärkeää kestävän matkailun takaamiseksi.

Kulttuurimatkailu muuttuu sitä mukaa, miten paikalliset ja matkailijat sitä tekevät (Richards 1997, 26). Käsite kattaa suuren määrän erilaisia matkailun ja kulttuurin elementtejä. Nykyään se on muuttanut muotoaan laajentumalla menneisyyden aineellisen perinnön korostamisesta myös nykykulttuurin aineettomien osien korostamiseen (Hovi 2014a, 72).

Lähimatkailun käsitteen määrittely on vaihtelevaa. Yleensä sillä viitataan lyhyisiin välimatkoihin, paikallisuuteen ja vähähiiliseen liikkumiseen perustuvaan matkailuun. Esimerkiksi lentokoneella liikkuminen ei ole lähimatkailua. Aiheesta keskustellaan kuitenkin monella taholla, ja esimerkiksi elinkeinoelämän piirissä lähimatkailun on esitetty olevan Keski-Euroopasta Suomeen saapumista, tai Lapin matkailustrategiassa lähimatkailu kattaa Ruotsin, Norjan, Baltian ja Venäjän. Usein, jos maahan saavutaan lähimaista ilman lentämistä, se luetaan lähimatkailuksi. Myös kotimaassa matkustaminen täyttää kriteerit. (Satokangas 2020, 133.) Tutkimuksessani lähimatkailulla tarkoitan lähikaupungeista, maksimissaan kahden tunnin ajomatkan päästä paikalle saapuvien vierailuja.

Lähimatkailu ei vaadi suuria investointeja tai suunnitteluja. Omaehtoinen, lyhyt matka lähelle on aikaansa sopeutuneessa yhteiskunnassa yleistä. Se tuo matkailun lähelle arkea ja osaksi identiteettiä. Matka voi sijoittua esimerkiksi viereiseen tai jopa omaan kaupunkiin, ja siellä sijaitsevien palvelujen, kuten museoiden ja kauppojen äärelle. Olennaista lähimatkailussa on pienempi hiilijalanjälki, kuin esimerkiksi kaukomatkaamisessa. Se tarjoaa siis vaihtoehdon matkailulle ympäristöystävällisemmin, sekä mahdollistaa matkailuelinkeinon jatkumisen

globaalien kriisien aikana, kuten koronapandemian aikana selvisi. (Satokangas 2020, 133–134). Koronapandemian seurauksena lähimatkailu on myös lisääntynyt huomattavasti, ja matkailun kestävyys on ryhtynyt kiinnittämään enemmän huomiota (Romagosa 2020, 629).

2.3 Autenttisuuden käsittäminen

Autenttisuuden käsite on keskeinen matkailuun liittyvässä tutkimuksessa. Sillä tarkoitetaan aitoutta, alkuperäisyyttä ja sitä, että jokin on merkittävä. Matkailun alalla usein ajatellaan, että matkailija etsii autenttisuutta, ja esimerkiksi Unesco listaamat kohteet sekä luotettavaa tietoa tarjoavat matkaoppaat ja televisio-ohjelmat toimivat matkailijalle vakuutena kohteen aitoudesta. (Hieta, Hovi & Ruotsala 2017, 320; Richards 1997, 61). Yhdeksi syyksi autenttisuuden etsinnälle on esitetty MacCannelin [1973] ajatus ihmisten tarpeesta paeta jokapäiväistä, tavallista elämäänsä ja kokea jotain erilaista ja aitoa (Lovell & Bull 2017, 4). Kohteet usein myös mainostavat itseään lupaamalla autenttisuutta (Hovi 2014a, 165).

Autenttisuuteen on suhtauduttava kuitenkin varauksella, ja folkloristiikassa siihen suhtaudutaan kriittisesti. Ajatus siitä, että autenttisuuden tulisi olla vanhaa, ”aitoa ja alkuperäistä”, on suhteellisen vanhentunut. Käsite ja autenttisuuden konsepti ovat sosiaalisesti rakentuneita. Esimerkiksi Hovin mukaan uusi perinne voi olla yhtä autenttinen ja merkityksellinen kuin vanha perinne, jos se on muotoutunut kulttuurin ilmiöstä omaksi osa-alueekseen. Autenttisuuden kuvasto liittyy vahvasti mielikuviin, oletuksiin ja stereotypioihin, joita on tarkasteltava siis varauksella. (Hovi 2014a, 22, 158–159.)

Joskus matkailija kohtaa kuitenkin *lavastettua autenttisuutta*, joka näkyy esimerkiksi esityksinä tai rakennuksina, jotka ovat luotu ainoastaan yleisöä ja turisteja varten (ks. esim. Lüthje 2017, 219–220). Lavastustapoja voidaan katsoa olevan myös muunlaisia, kuten kunnostuksen ja konservoinnin myötä tehtyä lavastusta (Lovell & Bull 2017, 7). Autenttisuuden mielikuvaa voidaan välittää myös alueen arvojen, kulttuuriperinnön sekä nykypäivän ja menneisyyden elämäntapojen kunnioituksella (Jokiaho 2007, 31). Tähän voi laskea myös kunnostuksen ja konservoinnin.

Liitän tutkimukseen vahvasti *performatiivisen autenttisuuden* käsitteen, joka vahvistaa edellistä, saunakokemuksen autenttisuuden kokemusta. Kulttuurintutkijoiden Knudsenin ja Waadenin [2010] esittelemä käsite pyrkii tuomaan erilaisten autenttisuuden kokemusten

muotoja lähemmäs toisiaan. Matkailijan teot, aistit, tunteet sekä eri tahojen luomat mielikuvat ja kuullut kokemukset yhdistyvät performatiivisessa autenttisuudessa, ja matkailija voi kokea autenttisuutta ruumiillisen kokemuksen kautta. (Lüthje 2017, 221.)

Huomionarvoista on, että epäautenttiseksi mielletyt, vierailijoille ja turisteille suunnatut kulttuurin tuotteet voivat myös muuttua autenttiseksi. Cohen [1988] on ehdottanut, että tuotteen autenttisuus saattaa nousta, jos se hyväksytään sellaiseksi sekä turistien että tuottajien puolelta (Richards 1997, 21; Lüthje 2017, 220). Kun paikalliskulttuuri alkaa muotoutua turistien tarpeisiin, ilmiön myötä voi myös syntyä *turistitaidetta*, eli muiden kuin paikallisten ostettavaksi tai kulutettavaksi luotuja asioita. Vaikka alun perin asiat olisivat luotu turisteille, voi siitä muotoutua autenttinen osa paikalliskulttuuria. (Hovi 2017, 65; Richards 1997, 21.)

2.4 Vapaaehtoisuus ja yhteisöllisyys

Tutkimukseeni liittyy vapaaehtoisuus, joka merkitsee omalla vapaa-ajalla tehtyä työtä ilman rahallista korvausta. Vapaaehtoisjärjestöin toimivat perintökohteet muodostavat merkittävän osan perintökohteiden ylläpito- ja suojelutöistä yksityisen sektorin ja muiden elimien hallinnoimien kohteiden rinnalla (Holloway & Humphreys 2016, 586). Vapaaehtois- ja muuhun yhdistystoimintaan on myös suunnattu nykyisessä yhteiskunnallisessa tilanteessa enemmän odotuksia, sillä valtion resurssit eivät riitä kaikkien rakenteiden ylläpitämiseen (Hynninen, Lindfors & Opas 2017, 185; Ross ja muut 2016, 1234–1235). Vapaaehtoisuus näkyy myös matkailijoiden toimissa esimerkiksi *vapaaehtoismatkailun* muodossa.

Vapaaehtoismatkailua määritellään täydentäen ja määritelmiä rinnakkain käyttäen, sillä aihe on tutkimuksen kentällä suhteellisen piilossa. Esimerkiksi Wearingin [2001] mukaan vapaaehtoismatkailussa vieraillaan paikallisessa kohteessa ja osallistutaan siellä erilaisiin projekteihin. Taho, joka matkaa järjestää, määrittelee sen Brownin [2005] mukaan ostettavaksi matkaksi, jonka aikana voi tehdä vapaaehtoistyötä. Siinä yhdistyy siis matkustaminen ja vapaaehtoisuus, sekä loma ja työ. (Röntynen 2022, 12.)

Tutkimuksessa korostuu *yhteisöllisyys*, jolla tarkoitan paikalla olevien vierailijoiden ja vapaaehtoisten välistä kommunikaatiota ja toimintaa. Yhteisöllisyys on havaittavissa yhdessä tekemisessä, olemisessa ja yleisessä tunnelmassa. Näiden tahojen välinen vuorovaikutus on tärkeää myös positiivisen mielikuvan välittämiseen (Abubakar & Mayondo 2014, 859).

WOM (Word of Mouth) ja siihen sisältyvä *EWOM (Electronic Word of Mouth)* toimivat olennaisessa osassa kohteesta mielikuvan muodostamisen prosessissa. WOM eli suullisesti tai viestitse kerrottua kuvailua toiselle ihmiselle, tai internetin luoma versio EWOM eli omaehtoinen tiedonjako sähköisessä mediassa, voi olla joko positiivista tai negatiivista. WOM nähdään yhtenä tärkeimmistä menestyksen tekijöistä palveluiden menestyksessä erityisesti, kun palvelussa korostuu kokemus. Matkailijalle on luonnollista kerätä tietoa kohteesta ennen vierailua, ja internet toimii tarkoituksessa helppona keinona. Tämän vuoksi esimerkiksi verkkoarvosteluilla on tärkeä rooli. Toiselta ihmiseltä, läheiseltä tai vaihtoehtoisesti internetissä kirjoittavalta tuntemattomalta, kuultu kokemus kohteesta tekee siitä myös luotettavan, sillä kokemus koetaan aidoksi. (Aprilia & Kusumawati 2021, 994; Abubakar & Mavondo 2014, 837–838.) Käsitteet tunnetaan tuttavallisemmin myös nimellä *puskaradio*. Puskaradio toimii aktiivisesti esimerkiksi Facebook-ryhmissä.⁵

2.5 Aistit ja affektiivisuus

Matkalle lähettäessä haetaan usein jotain arjesta irtauttavia kokemuksia. Lisäksi matkalle lähettäessä *kehollisuus* korostuu, sillä oli kyse sitten helleauringon alla olostä etelässä tai laskettelulomasta pohjoisessa, kokemukset koetaan vahvasti keholla. Samoin saunominen on äärimmäisen kehollinen kokemus. *Yhteissaunomisessa* eli yhdessä, enemmän tai vähemmän tuntemattomien kanssa saunomisessa, kehollisuus korostuu muiden läsnäolossa. Muut ihmiset nähdään, kuullaan, tunnetaan ja jopa haistetaan.

Kokonaislaatuisten kokemuksen kuvaamista helpottaa *affektiivisuuden* käsite, josta on kirjoittanut muun muassa sosiologi ja matkailun kulttuurintutkija Soile Veijola. Affektiivisuudella tarkoitetaan filosofien Gilles Deleuzen [Colman 2005; Howie 2002] ja Michael Hardtin [2007] mukaan tunteisiin, ajatteluun ja järkeen yhdistettyä kokonaislaatuista kokemusta, joka sisältää sekä yksilöllistä että kollektiivista voimaa, ja kaikkeen kokemiseen liittyy myös ruumiillisuus (Veijola 2017, 216).

Tunnelma ja *esteettisyys* luovat kokemuksesta omaleimaisen. Esteettisesti miellyttävissä pitämässään paikoissa, ihmiset esimerkiksi työskentelevät ja vierailevat mieluummin, ja suhtautuvat siihen paremmin. Vierailijan tyytyväisyys on paljon sidoksissa esimerkiksi

---

⁵ Analyysissa tarkoitan puskaradio-käsitteellä ei-verkossa tapahtuvaa suusta suuhun välittyvää kommunikaatiota.

tunnelmaan, sisustukseen ja meluun. (Abubakar & Mayondo 2014, 835, 838.) Liian valoisa tai hämärä ympäristö, meluisuus, likaisuus tai sotkuisuus eivät välttämättä ole parhaita ominaisuuksia antamaan kuvaa kohteesta. Esimerkiksi melu jossain tilanteissa voi olla mieluista tunnelman syntymiselle, riippuen äänen tekijästä – tilanteen mukaan, ihmisestä tuleva ääni saatetaan kokea stressaavana, kun taas ei-ihmisääni voidaan kokea miellyttävänä, tai toisin päin (ibid. 839).

2.6 Sauna mielikuvien rakentajana

Suomikuvalla tarkoitan Suomesta ja suomalaisista välittyvää kuvaa. Suomesta on ollut tapana rakentaa tietynlaista kuvaa esimerkiksi matkailusivustojen kautta, kuten This is Finland - verkkosivusto, joka ei tarjoa tietoa lainkaan suomeksi, vaan tiedot ovat monella muulla kielellä. Kuvissa ja teksteissä korostuvat vahvasti poliittistaloudelliset intressit, mutta esimerkiksi luonnon merkitys ja lumiset talvet ovat totta suomalaisille. Muista maista halutaan erottautua, ja luoda esimerkiksi matkailijoille ja yhteistyökumppaneille luotettava ja uniikki kuva maasta. Kuitenkin ulkomaalaisille tarkoitettavat kuvitetut sivustot viestivät kiiltokuvamaista kuvaa maasta, joka korostaa pääkaupunkikeskittyneesti keskiluokkaisia, kauniita valkoihoisia ihmisiä uusien innovaatioiden äärellä, ja esimerkiksi kulttuuriperintö on jäänyt taka-alalle. (Hiltunen ja muut 2017, 288, 291–292; Rossi 2017, 268; This is Finland.) Suomella on rikas menneisyys ja kulttuuri, johon liittyy todellisuudessa paljon muutakin.

Suomalaisuuden maisema on näkemisen lisäksi tulkinnallista, ja *näkymätön maisema*, eli fyysisen ympäristön näkymättömät merkityskerrokset ovat tärkeitä, ja ymmärtämisen edellytyksenä on syvälinen suhde ympäristöön (Mäkiranta & Timonen 2017, 10).

Esimerkiksi saunaan liittyy monenlaisia näkymättömiä merkityskerroksia, joita vain paljon saunoneet voivat ymmärtää. Suhde menneisyyteen on ihmisen yksi identiteetin rakennuspalikoista, ja omiin juuriin liittyvät tarinat ja muistikuvat ovat tärkeässä osassa tässä prosessissa (Jokiaho 2007, 6). Olennainen menneisyyteen yhdistävä käsite on myös Pierre Noran [1988], ranskalaisen historiantutkijan esittelemä *muistin paikka*, joka kattaa konkreettiset, todelliset paikat ja rakennukset, mutta myös historialliset hahmot, rituaalit, tekstit, symbolit ja tavat. Muistin paikalla on mahdollisuus yhdistää yhteisön jäseniä muistelemaan ja tulkitsemaan menneisyyttä. (Sivula 2010, 29.)

Vahva *brändi* vaikuttaa matkailijoiden saapumiseen kohteeseen. Vaikka historia voi auttaa brändäyksessä esimerkiksi vierailijoiden käsitykseen aitoudesta ja autenttisuudesta, kaikilla yrityksillä tai organisaatioilla ei ole sellaista. Balmer [2013] on ehdottanut, että tällöin instituutio voi ottaa perinnön haltuun. (Curran ja muut 2016, 1237.) *Paikkabrändäys* luo brändin jollekin paikalle. Sillä tarkoitetaan kommunikoiden haltuun otettuja merkityksiä ja kulttuurisesti tunnistettavia resursseja, jotka liittyvät paikkoihin. Esimerkiksi suomalaisuuden voi nähdä paikkabrändinä. Tillotson, Tassiello, Rome ja Helaniemi ehdottavat myös saunaa paikkabrändiksi, sen ollessa suomalaisen kansallisen identiteetin symboli ja rakennuspalikka. (Tillotson ja muut 2021, 263–265).

3 Aineisto ja metodit

Tutkimuksen tekeminen koostuu monenlaisesta palasesta. Aineiston muodostaminen ja metodien valitseminen ovat olennaisia osia, sillä ne luovat tutkimukselle pohjan.

Kvalitatiivinen eli laadullinen tutkimus merkitsee perinteisesti tutkimuskohteen laadun ymmärtämiseen pyrkimystä. Tutkimus on siten tulkintoja edellyttävää, ja tutkii erilaisia merkityksiä. (Tieteen termipankki a.) Kvalitatiivisen tutkimuksen vastakohta, kvantitatiivinen eli määrällinen tutkimus sen sijaan merkitsee tutkimusta, jonka tavoitteena on tuoda tutkimustulokset ilmi matemaattis-tilastollisesti (Tieteen termipankki b). Näiden kahden suhdetta on perinteisesti kuvattu vastakkainasettelulla, mutta parhaimmillaan ne voivat tukea toisiaan. Muutenkin, yhden metodologian valitseminen ei ole laadulliselle tutkimukselle ihanteellista. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 72, 81.) Hyödynnän tutkimuksessani pääasiallisesti laadullisen tutkimuksen menetelmiä, mutta määrällisen tutkimuksen elementit ovat myös läsnä.

3.1 Tutkimusaineiston muodostaminen

Tutkimusaineistoni kokoaminen lähti käyntiin tutkimuksen kohteen luonteen pohtimisesta. Koska pääasiallisena tutkimuskohteenä on yksittäinen kohde ja siihen liittyvät ilmiöt, koin parhaaksi tavaksi kuulla kohteessa vierailevia ihmisiä. Vierailin Saunakylässä ensimmäisen kerran vuoden 2022 loppusyksyllä, jolloin tutustuin alueeseen asiantuntijan opastuksella. Vierailu auttoi muodostamaan kokonais kuvaa alueesta ja keskustelut muovasivat tutkimukseni teemaa.

Puolistrukturoidussa eli teemahaastattelussa edetään ennalta määritellyn teeman mukaan, ja kysytään tarkentavia kysymyksiä (Tuomi & Sarajärvi 2018, 87). Toteutin yhden teemahaastattelun Saunakylän toiminnassa hyvin aktiivisesti toimivan henkilön kanssa alkuvuodesta 2023 (Silén, haastattelu, 16.1.2023). Haastattelu toteutettiin Teams-alustan kautta.

Keväällä 2023 julkaisin verkkokyselyn, jolla halusin kartoittaa Saunakylässä vierailleiden, tai sitä suunnittelevien, ajatuksia ja kokemuksia paikasta. Kysymykset olivat kahdella kielellä, suomeksi ja englanniksi. Verkkokysely julkaistiin Jämsän Saunakylän Facebook-sivulla sekä saunatoimijoiden verkosto Saunaringin Facebook-sivulla. Vastausaika oli 9.-31.5.2023, ja

vastauksia tuli 121. Kaikissa kysymyksissä ei kuitenkaan ollut 121 vastaajaa, vaan kysymykset jakautuivat osittain vastausten mukaan. Avoimet kysymykset eivät myöskään olleet pakollisia, joten osa on jättänyt vastaamatta joihinkin kysymyksistä. Laadulliselle tutkimukselle ihanteellisesti, vastaukset kuitenkin varioivat paljon, vaikka toistoakin esiintyi.

Vierailin Saunakylässä vuoden 2023 aikana kokemassa ilmapiiriä ja haastattelemassa ihmisiä. Eräänä kesälauantaina haastattelin yhtä ryhmää sekä yhtä yksittäistä henkilöä. Pääpainonani haastatteluissa oli muualta kuin Suomesta tulevat vierailijat. Ryhmähaastattelu oli ennalta sovittu, ja yksi haastateltava, kenen kanssa jatkoimme haastattelua sähköpostitse aikataulullisista syistä, löytyi paikan päältä. Kaikki kysytyt eivät suostuneet haastateltavaksi – uskon tämän johtuvan suurilta osin kielimuurista. Näin ollen, määrällisesti suurin aineisto koostuu suomalaisten, tai ainakin suomea puhuvien vierailijoiden kokemuksista. Koska tulokset osoittautuivat siis melko sinivalkoisiksi, päädyin haastattelemaan tällä vierailukerralla muualta kuin Suomesta tulevia vierailijoita.

Käytän näitä kolmea aineistoani yhdessä tutkimuskysymyksiin vastausten saamiseksi, mutta ensimmäinen verkkohaastattelu toimii myös tiedonantajana ja lähteenä Saunakylän historiasta ja yhdistyksen toiminnasta.

Näiden lisäksi pohdin aluksi ottavani tutkimukseen mukaan Google-arvosteluja, joita löytyy Saunakylästä tällä hetkellä 49 kappaletta (30.10.2023). Päädyin kuitenkin jättämään Google-arvostelut pois aineistosta, sillä huomasin kyselyni tuloksista, että kommentit olivat melko samankaltaisia – aineisto siis saturoitui eli kylläntyi. Ymmärsin, että aineiston kylläännyttyä, tutkimuskysymysten kannalta uutta tietoa ei enää tule (Tuomi & Sarajärvi 2018, 99). Lisäksi vaarana olisi voinut olla liiallinen aineiston määrä. Poisjättämisestä huolimatta koen olevan hyödyllistä tietää, että tällaisia arvosteluja on verkossa. Osittain saman syyn, eli liiallisen aineiston määrän vaaran vuoksi jätin pois myös virallisen havainnoinnin käytettävästä aineistosta.

3.2 Tutkimusmenetelmät

Etnografia on enemmän kuin kokoelma tutkimustekniikoita ja ohjeita. Se on asenne, tapa orientoitua maailmaan, joka sisältää tietämisen tavan. Tutkimuksen tavoite on asioiden käsitteellistäminen, jotta tutkimustulosta voidaan arvioida tietona. Tutkimuksen kieli sisältää ilmaisut siitä, miten käsitteellistämme jokapäiväisen

elämämme, ja erityisesti tutkimustekstin sanaston, jolla esitämme oletuksemme maailmasta, millaisena näemme ja koemme sen. (Kouri & Mahlamäki 2022, 380)

Kuten Jaana Kourin ja Tiina Mahlamäen lainauksessa todetaan, etnografia on laajempi käsite kuin mitä se tarkoittaa tutkimusmenetelmänä. Etnografia on kulttuurien tutkimuksen käytäntöjen yksi tärkein ohjenuora. Inhimillisten tutkimuskohteiden tutkiminen laadullisen tutkimuksen menetelmin on etnografialle ilmeistä, ja tämä näkyy myös tutkimuksessani. (Fingerroos & Kajander 2022, 33.) Tutkimukseni edustaa etnografista tutkimusta, sillä aineisto koostuu etnografialle tyypillisistä elementeistä, kuten haastatteluista, joita suoritin kentällä ollessani (Hämeenaho ja muut 2022, 200.) Lisäksi olen muodostanut aineistoni useasta lähteestä.

Laadullista tutkimusta kuvaillaan myös ymmärtäväksi tutkimukseksi. Tutkimuksen kokonaisuus on tiivistettävissä kysymykseen ”miten minä voin ymmärtää toista”? Pohjalla on halu ymmärtää toista osapuolta, ja haluan tutkimukseni olevan ymmärtävää, saaden selville asioita, joita ei voi nähdä paljaalla silmällä. Laadullinen tutkimus on empiiristä, eli aineiston keräämis- ja analyysimetodit korostuvat, ja niille annetaan enemmän painoarvoa. Teorian merkitys on kuitenkin tärkeää, sillä esimerkiksi yksilön käsitykset ilmiöstä, ilmiölle annettavat merkitykset ja tutkimusvälineet vaikuttavat tutkimuksen tuloksiin. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 29, 76, 25–27.)

Käytän tutkimuksessani laadullisen tutkimuksen sisällönanalyysia. Analyysia ohjaa aineistolähtöisyys siten, että aineiston avulla saan vastauksia tutkimuskysymyksiini. Sisällönanalyysin avulla analysoidaan tekstiä ja dokumentteja, ja tavoitteena on aineiston järjestäminen selkeään ja ymmärrettävään sanalliseen muotoon pääasioita kadottamatta, sekä pyrkiä löytämään niistä mahdollisimman paljon merkityksiä tiiviissä muodossa. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 117, 121–122.) Tuomi ja Sarajärvi mainitsevat, että osa sisällönanalyysilla toteutetuista tutkimuksista perustuvat maailmansuhteeseen, ja oleellista niissä on näkymättömän ymmärtäminen (Tuomi & Sarajärvi 2018, 118). Kuvaus on mielestäni sopiva, sillä menetelmän syvin tarkoitus on analysoida sisältöä.

Laajan aineiston ymmärtämisen helpottamiseksi, valitsin teemoitella aineiston. Teemoittelun avulla järjestin aineiston ymmärrettävämpään muotoon. Eräs teemoittelun hyödyistä on löydettyjen teemojen vertailu toisiinsa (Tuomi & Sarajärvi 2018, 106–107). Niin on mahdollista nähdä, millaisia ajatuksia aineistossa, omassa tapauksessani esimerkiksi kyselyyn vastanneiden henkilöiden vastauksissa, esiintyy. Erilliset kysymykset helpottivat teemoittelua,

ja kävin kysymykset yksitellen läpi, siirtäen samankaltaiset vastaukset omiin teemalokeroihinsa.

Teemoittelun tuloksena löysin teemoja, joita vertailin muihin nousseisiin teemoihin. Kun teemat ovat tunnistettu ja niitä on tulkittu, on tutkimuskysymykseen vastaaminen helpompaa. Koska tutkin muun muassa Saunakylässä vierailleiden vierailujen syitä, moninaisten vastausten vuoksi teemoittelu oli sopiva vaihtoehto. Vastauksia oli niin paljon, että sen avulla pystyin keskittymään tarkemmin tutkimuksen kannalta olennaisiin teemoihin. Näin löysin myös tärkeimmät aiheet tutkimukseni kannalta – kaikkea ei ollut mahdollista sisällyttää tutkimukseen.

Tutkimuksessani on löydettävissä määrällisen tutkimuksen merkkejä. Kyselyyn vastaajien määrän ollessa suhteellisen suuri, pystyy tiettyjä elementtejä vastauksista kvantifioimaan. Aineiston kvantifioinnilla voidaan myös jatkaa ja syventää sisällönanalyysiä (Tuomi & Sarajärvi 2018, 135). Jos olen halunnut korostaa jonkun kysymyksen vastaajien määrää, olen päättänyt ilmoittaa sen luvuin.

Hyödynnän myös lähiluvun menetelmää. Lähiluku korostaa empiirisen ja teoreettisen materiaalin yhteen liittämisen odotusta. Konkreettisesti lähiluvun avulla tulkitaan aineistoa huolellisesti ja ymmärtävästi, luetaan aineistoa useaan kertaan eri menetelmin, muistiinpanoja tehden ja erilaisia yksityiskohtia löytäen. (Pöysä 2010, 331, 333, 338–339.) Tärkeää on ennakkokäsitysten siirtäminen mahdollisimman sivuun tulkinnan puhtauden takaamiseksi.

Lähiluvulla ja sisällönanalyysillä on paljon samoja piirteitä, mutta lähiluku korostaa laajemmin aineiston tutkimista ja erilaisten näkökulmien löytämistä, joka on tutkimuksen kannalta tärkeää. Koen lähiluvun, sisällönanalyysin ja teemoittelun kulkevan hyvin yhdessä toisiaan tukien.

3.3 Etiikka ja tutkijapositio

Jokainen tutkimus sisältää omat eettiset haasteensa. Tutkimusta tehdessä on siis huomioitava eettiset asiat tarkasti, sillä niiden huomaaminen ei ole välttämättä ilmiselvää. Tutkiessaan ihminen toimii uskojensa ja ennako-oletustensa mukaan – usein myös huomaamattaan. Tällöin edes tutkimuskysymys ei ole arvolataus-vapaa. Asian tiedostaminen on tärkeä osa tutkimuksen tekemistä ja eettisenä tutkijana toimimista. Jo tutkimusaiheen valinta on siis

eettinen valinta. Kaikilla tieteenaloilla on omanleimaisensa näkemyksensä ja arvonsa, joiden mukaan tutkimuskohde määräytyy. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 75, 153–154.) Aihetta valitessa tulee huomioida riskit, ja ottaa vastuu tekemistään valinnoista.

Aineistolähtöisen sisällönanalyysin haasteena on usein se, että ennakkokäsitykset aiheesta saattavat värittää tutkimustuloksia ja sen tekemistä (Tuomi & Sarajärvi 2018, 109).

Tulkintaan, tutkimukseeni ja tapoihini tutkia vaikuttavat kaikki aiheesta aikaisemmin oppimani, sekä muut tekijät kuten ikä, kulttuurinen tausta, kotipaikkakunta ja suhde tutkimuskohteeseen eli Jämsän Saunakylään ja saunaan.

Olen itse suomalainen, jolloin saunan merkitys voidaan olettaa suuremmaksi kuin monen muun maalaisen kohdalla. Jo tämä muovaa ajatusmallejani sauna-aihetta tutkiessani. Pysin olemaan mahdollisimman puolueeton sauna-aatetta kuvatessani, sillä tiedostan siihen olevan helppoa liittää kansallismielinen me-muoto. Lisäksi tutkimukseni kuvaa matkailua Suomeen, jolloin vaarana voisi olla puolueellinen asettautuminen matkakohteena olemista kohtaan. Pysin välttämättään myös tätä kaikin keinoin.

Haluan myös nostaa esiin, että kaikki ihmiset eivät pidä saunomisesta, enkä pidä saunomista jokaisen (suomalaisen) suosimana tekemisenä. Vaikka asuisikin maassa, jossa saunakulttuuri on olennaisessa osassa, eivät kaikki ole sen kanssa läheisissä tekemisissä. Oletusarvona tutkimuksessa on, että saunojat ovat tulleet kohteeseen saunanperinteen vuoksi – tutkimukseen osallistuvat ovat itse halukkaita saunomaan ja osallistumaan vapaaehtoisesti. Myös, vaikka saunominen on vapaaehtoista, se ei välttämättä ole kaikille suurenmoinen kokemus, vaan osa arkea. Nämä asiat ovat huomionarvoisia väärinkäsitysten karttamiseksi.

Kulttuurien tutkimuksen tieteenalalla kentän ja tutkimusprosessin kuvaus sekä henkilökohtaiset kokemukset ovat korostettu asia (Fingerroos & Kajander 2022, 33). Tahdon tutkimuksessani itse myös osoittaa läpinäkyvyyttä, ja olla mahdollisimman avoin kokemuksistani.

Empiirisen tutkimuksen piirissä on ominaista yksilön tunnistettavuuden häivyttäminen, jolloin tutkijan tulee huolehtia yksittäisen henkilön anonymiteettiin säilymisestä (Tuomi & Sarajärvi 2018, 27). Henkilötietojen kerääminen ja säilyttäminen on myös hoidettava ennalta sovitulla tavalla. Omassa tutkimuksessani olen kerännyt henkilötietoja hyvin niukasti, ja säilytän ja hävitän ne sovitulla tavalla.

Toteutin kyselyni anonyymina. Koska vastaaja tiesi, että henkilöllisyys ei paljastu, toivoin sen lisäävän vastausten luotettavuutta. Tämä myös minimoi sosiaalisen toivottavuuden ajatukset (Curran ja muut 2016, 1246). Kasvotusten tehdyissä haastatteluissa henkilöllisyys kuitenkin ilmenee. Vapaamuotoisissa tiedonhankintamenetelmissä, tilanne muistuttaa usein arkielämän tilanteita. Tällöin tutkimuseettisiin kysymyksiin tulee kiinnittää huomioita korostetusti. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 147.) Tutkijana toimiminen tilanteeseen sopivalla tavalla on tärkeää, ja tilanteen arkipäiväisyyttä ja helppoutta ei tule käyttää hyväksi.

Vastausten suuren määrän vuoksi en kyennyt sisällyttämään jokaista kyselyn kysymystä koskevaa analyysiä tutkimukseen. Jätin ulkopuolelle parhaani mukaan kuitenkin sellaiset aiheet, joita en muutenkaan käsittele tutkimuksessa – näin mitään samasta aiheesta ei ole jäänyt analysoimatta tekstissä. Vastausten yhtenäistämiseksi olen editoinut esittelemiäni kyselyn vastauksia korjaamalla oikeinkirjoitusta. Editointi ei ole muuttanut vastausten sisältöä millään tavalla.

Oma suhteeni Jämsään ja Saunakylään on mielestäni ihanteellinen tutkijan roolin näkökulmasta. En omaa minkäänlaisia ennakkositeitä Jämsään, Keski-Suomeen tai Saunakylään. Koen, että pystyn täten suhtautumaan aiheeseen ulkopuolisen katseella.

4 Sauna osana kulttuuria

Kuten mainitsin luvussa 1, noin viiden miljoonan henkilön Suomessa saunoja on noin kaksi ja puoli miljoonaa, ja jopa 90 % suomalaisista saunoo kerran viikossa (Tilastokeskus 2023; Museovirasto 2020). Sauna on merkittävä osa monen ihmisen arkea, ja vaikka ei saunasta pitäisikään, sellaiseen törmää maassa tahtomattaankin melko usein. Pitkän historian myötä saunalle on muotoutunut merkittävä rooli suomalaisessa yhteiskunnassa.

Olenaisena osana suomalaista kulttuuria, sauna liitetään suomalaisiin ja Suomikuvaan usein. Sen asemaa kulttuurissa on perusteltu muun muassa sen myyttisellä asemalla ja elementeillä. Saunan menneisyyttä kuvataan usein itsestäänselvytenä, ja sitä on pidetty suomalaisuuden avainsymbolina ja myös arjen näkymättömänä perintönä. (Seesmeri 2018, 23.) Saunominen on luonut perinteitä ja rentoutumisen hetkiä, tuonut ihmisiä yhteen sekä mahdollistanut työpaikkoja ja oheistuotteiden valmistamista. Se toimii identiteettisymbolina, jota ilmentävät monet saunaseurat ja sauna-aiheiset postimerkit. Peseytymispaikkana toimisen lisäksi se pitää sisällään runsaasti kokemusten kautta saavutettua perinnetietoa, tapoja ja uskomuksia. (Laaksonen 1999, 424–425.) Lisäksi saunan mahdollistavat elämykset ja historiallisuus linkittyvät vahvasti kulttuuriin. Kuten Pälssi on todennut, kylvyssä ollessa on mukavaa, mutta suomalaiset vaativat myös oikeata saunaa (Pälssi 1960, 15).

Vaikka tutkimus sijoittuu sekä matkailu- että sauna-aiheen alle, korostan tietoisesti sauna-aihetta, jonka vuoksi olen keskittänyt esimerkiksi saunan historiaan matkailun historiaa syvällisemmin. Seuraavassa kerron tiivistetysti saunan matkasta kivikasaisista maasaunoista kohti moniaistista saunakokemusta osana suomalaista kulttuuria.

4.1 Saunan historia ja evoluutio

Saunan historia on laaja, monisyinen ja usealla tavalla tulkittu. Laaksonen on verrannut suomalaisen saunan keksijän alkuperän selvittämistä samanlaiseksi ongelmaksi, kuin Hannun ja Kertun piparkakkutalon sijainnin selvittäminen. Suomalaisen sauna-aatteen oivaltajana Laaksonen pitää kuitenkin juvalaista Carl Axel Gottlundia, joka tutkimusmatkoillaan metsäsuomalaisten pariin näki saunomisen merkityksen. (Laaksonen 1999, 425–426, 430.) Olenaisista on, että suomalaiset ovat toimineet sauna-aatteen säilyttäjinä, vahvistajina ja

jalostajina (Helamaa 1999a, 122). Avaan historiaa pintapuolisesti lähinnä Suomen sekä saunan luonteen kautta, sivuten myös maailman saunakulttuuria ja yhteissaunomista.

Suomessa, samoin kun maailmalla on saunottu tavalla tai toisella iät ja ajat. Jo vanhemmalla pronssikaudella (1500–900 eaa.) tunnettiin saunomiseen liittyvät avainsanat. Esimerkiksi sanat *sauna*, *kyly*, *löyly*, *vihta* ja *vasta* periytyvät ajalta, jolloin nykyisen itämerensuomalaisen kielialueen alueella puhuttiin yhteistä kantasuomen kieltä. (Helamaa 1999a, 115.) Pälsi on ehdottanut ajatuksen saunasta syntyneen itsestään savuaukosta kuumalle kiviledelle sataneesta vedestä (Laaksonen 1999, 432). Asiaa voi pohtia kuitenkin monelta kannalta. Esimerkiksi kylmissä kulttuureissa eläneiden parissa mahdollisimman lämmin huone on voinut syntyä helposti ja ymmärrettävästä syystä. Eri puolilta maailmaa löytyy omanlaisia saunakulttuureitaan, ja yhteiseksi piirteeksi näissä kulttuureissa on identifioitu hikoileminen, ei niinkään peseytyminen (ibid. 430).

Pohjois-Amerikan alkuperäiskansojen hikoilumaja ja -rituaali *inipi* on kauan sitten syntynyt oma kulttuurin muotonsa. Ajatuksena on hyvän olon ja puhtauden tuottamisen lisäksi terveyden parantaminen, ja majan nähdään edustavan maaäidin olinpaikkaa tai tämän kohtua. (Hultkrantz 1999, 24–26, 30.) Japanissa *furo* muistuttaa suomalaista saunakulttuuria omalla tavallaan. Muinaisessa japanissa syntynyt höyrykylpytapa ja -rituaali sisältää puhdistautumisen ja rentoutumisen lisäksi joskus myös uskonnollisen puhdistautumisen ja sairauksien parantamisen elementtejä. (Irimoto 1999, 71.) Antiikin kreikkalaisten, ja myöhemmin roomalaisten, hikoilukylpy oli nimeltään *laconicum*. Siellä kylpijät nauttivat olostaan ja ajastaan, eikä tavoitteena ollut ainoastaan sairauksien hoidot, kuten monen muun vanhan sivistyskansan keskuudessa oli. *Hammam* taas tarkoittaa turkkilaista höyryhuonetta. (Vuorenjuuri 1967, 18, 20, 44.)

Hikoilua suosittelee myös maailman vanhin lääketieteellinen teos, intialainen, sanskritinkielinen *Ayurveda* (Hannuksela 2008, 2693; Vuorenjuuri 1967, 15). Myös Pälsi jakaa kunnian saunan alkuperästä muiden pohjoisten kansojen, sekä Pohjois-Amerikan alkuperäiskansojen kanssa. Hänen mukaansa on luonnollista, että kylmissä oloissa asuneet kansat ovat edusauttaneet lämmönhukkaansa kuumalla alkeellisissa asunnoissaan. (Pälsi 1921, 186–187.)

Fyysisiä saunasta indikoivia merkkejä menneisyydestä on löytynyt paljon. Suomesta on löydetty kivikaudelta (8600–1500 eaa.) peräisin olevia kiviröykkiöitä, jotka ovat mahdollisesti toimineet kiukaina. Myös Brittein saarilta on löydetty yli 3000 vuotta vanhoja,

muinaisiksi kiukaiksi tulkittuja kivikasoja. Pronssikauden (1500–500 eaa.) ajan saunasta ei ole arkeologisia todisteita, mutta on päätelty, että saunamainen asumus kaivettiin hiekkatörmään, ja seinät vuorattiin riu’uilla, tuohella ja turpeella. 900-luvulta on olemassa matkakertomus, jossa matkalla ollut Ibn Dasta kirjoittaa eräästä slaavilaisesta heimosta ja näiden asumissijoina toimivista maakuopista, joiden sisään tuotiin kuumana hehkuvia kiviä. Kivien päälle valeltiin lämmittävää vesihöyryä tuottavaa vettä, ja ihmiset riisuiivat itsensä alasti. Tulen suojaksi kasatusta kivrakennelmasta syntyneet asumiskäytössäkin olleet maasaunat olivat käytössä pitkään, 1900-luvun alkuun asti. 1900-luvun alkuun asti oli käytössä myös 400–700-luvuille ajoitettu rauniokiuas, joihin aikoihin on ajoitettu myös savusaunan synty. (Helamaa 1999a, 115–117; Särkikoski 2012, 10.)

Varhaisimpana kirjallisena mainintana saunasta on pidetty Herodotoksen kuvausta skyyteistä vuonna 450 eaa., vaikka myöhemmin on käynyt ilmi skyyttien tavan heittää vettä ja hampunsiemeniä kuumille kiville olleen tapa nauttia huumaavia aineita, ei nauttia kuumasta höyrystä löylyn tavoin (Vuorenjuuri 1967, 15–17). Todellisuudessa skyyttien ”löylyttelyn” ei voi siis sanoa olevan saunomisen esiaste (Pälsi 1960, 27). Vanhimmat kirjalliset, oikeasti saunaan liittyvät dokumentit liittyvät matkakertomuksiin, joista yksi varhaisimmista ja tunnetuimmista liittyy Nestorin kronikkaan, yhteen Venäjän olennaisimmista keskiaikaa kuvaavista lähteistä. Kronikka on kirjoitettu 1120-luvulla⁶, ja siihen liittyvässä legendassa Pyhä Andreas kulkee Dnjepr-virtaa ylöspäin, ja Novgorodiin saapuessaan näkee ihmisten saunovan puusta rakennetussa erillisessä rakennuksessa, jossa saunojat käyttävät vihtaa ja kaatavat päälleen kylmää vettä. (Seesmeri 2018, 17.) Varhaisimpiin Suomessa painettuihin saunaa koskeviin kirjoituksiin kuuluu professori Micael Wexioniksen väitöskirja vuodelta 1650, mutta lähteitä on jo 1400-luvulta. (Vuorenjuuri 1967, 304).

Saunoja on ollut Suomen alueella siis joka tapauksessa hyvin pitkään. Suomalainen sauna on saanut vaikutteensa sekä idästä että lännestä, ja on muovautunut omaleimaiseksi kulttuurikseen. Muun muassa Pälsin mukaan suomalaisia voi kuitenkin pitää erityisenä saunakansana, sillä he ovat mukautuneet sen vaatimuksiin, ja saunalla on vahva vaikutusvalta elämässä (Pälsi 1921, 188).

---

⁶ Kronikan kirjoitusajankohta vaihtelee eri lähteissä. Esimerkiksi Laaksosen mukaan ajankohta olisi vuosi 1113 (1999, 428). Päädyin käyttämään julkaisuajankohdallisesti uusinta löytämäni lähdetä.

4.1.1 Sauna nykyaikaistuu

Kylpykulttuuri kukoisti maailmalla, mutta viimeistään keskiajalla saunan käyttöä alettiin rajoittaa erinäisten syiden, kuten kulkutautien leviämisen vuoksi. Lisäksi lääkärit alkoivat ajaa saunakulttuuria alas, vedoten tautien leviämiseen ja saunoissa rietasteluun. Peseytymisen ”tarve” myös väheni erilaisten tuoksuvien voiteiden ja hajusteiden tullessa markkinoille keskiajan lopulla. Saunaan liittyvän ilakoinnin vuoksi myös kirkko ja uskovaiset tuomitsivat koko saunalaitoksen ankarasti. Saunakulttuuri alkoi kadota hitaasti, mutta ei koskaan kokonaan. (Vuorenjuuri 1967, 182–184, 186, 191). Myös Suomessa saunoja vastustettiin tautien leviämisen ja tulipaloriskien takia (Jetsonen 1999, 124). Vuonna 1888 lääkäriseura Duodecimin perustajajäsen Albert Pfaler tunnusti saunan positiivisen merkityksen kansanlääkinnässä, ja saunan terveysvaikutuksien huomiointi alkoi taas kasvaa (Laaksonen 1999, 429).

Saunan katoamisen kriisi ei ollut niin suuri Suomessa, joka toimi saunakulttuurin säilyttäjänä, kehittäjänä ja välittäjänä aina Ruotsin Värmlannin suomalaismetsien asuttamisesta 1500-luvulta asti (Helamaa 1999a, 122). Pitkään sauna ja asunto toimivat yhtenä rakennuksena – esimerkiksi metsäsuomalaisten tavasta käyttää asuintupaa saunana, on paljon todisteita jo keskiajan lopulta. Sauna myös erotti suomalaiset ruotsalaisista. (Sappinen 2018, 187, 214). Liesiuunin myötä huone muuttui pirtistä tuvaksi. Sauna toimi yhä talousaskareiden paikkana, mutta erillisyys korostui. 1700-luvun lopulla tulipesän ympärille ryhdyttiin muuraamaan tiilestä kiukaita, ja 1800-luvun lopulla savupiipun yleistyttyä savusaunat jäivät pitkäksi aikaa valtaväestöltä unohduksiin. 1900-luvun alussa pönttökiuas, täysin uusi kiuasmalli, tuli käyttöön. Pönttökiuas aloitti kiuasteollisuuden alan 1920-luvulla, ja sähkökiukaat tulivat laajalti markkinoille 1940-luvulla. (Helamaa 1999a, 118–122.)

Teollinen vallankumous ja siitä seurannut kaupunkiin muuttaminen 1950–1960-luvuilla laittoi ihmiset sekä saunomaan yhdessä että rakentamaan niitä myös kaupunkeihin (Tillotson ja muut 2021, 269–271). Esimerkiksi Helsingissä itsenäistymisen aikaan 1917 yleisiä saunoja syntyi rapistuvan kaupunkikylpyläkulttuurin tilalle runsaasti. Yleiset saunat siis olivat pääsääntöinen peseytymispaikka monelle ihmiselle 1900-luvun alkupuoliskolla. (Jetsonen 1999, 126.) 1940-luvun loppuun mennessä saunoja oli jo lähes jokaisessa kerrostalossa tai korttelissa. (Tillotson ja muut 2021, 267.) Muuttuvien elinolojen vuoksi saunan oli sopeuduttava uusiin tiloihin, ja moni sauna siirtyi piharakennuksesta sisälle (Helamaa 1999b, 141). Sähkökiuas toimi paloturvallisena vaihtoehtona saunojen rakentamiselle lähemmäs

asuinrakennuksia (Laatikainen 2019, 60, 49, 158). Vaikka yleiset saunat lisääntyivät, rakennettiin yhä myös puulämmitteisiä pihasaunoja kaupunkien laitamille (Helamaa 1999a, 121).

Kaupungistumisen myötä yleisistä saunoista alkoi muodostua yhteisiä kokoontumis- ja kohtaamispaikkoja. (Tillotson ja muut 2021, 269.) Saunojen yksityistyessä 1960–1980-luvuilla yleisten saunojen suosio alkoi kuitenkin laskea, ja samalla taloyhtiöt alkoivat tarjota saunavuoroja perheille, mikä vähensi yleisten saunojen tarvetta. (Jetsonen 1999, 128.) Käsitys yksityisyydestä alkoi korvata saunakulttuurissa agraarikulttuurista ammennetun yhteisöllisyyden (Karhunen 2013, 280). Yhteissaunomisen sosiaalinen luonne muuttui, ja esimerkiksi elintason nousu ja sitä myötä yhä laajemmin oman saunan omistaminen ovat muokanneet tätä. Lisäksi saunavuoroja kerrostaloissa varataan nykyään lähinnä omaan käyttöön, vaikka niin sanottuja lenkkisaunoja, joihin voi tulla yhdessä saunomaan, yleensä sukupuolittain, järjestetään yhä (Tillotson ja muut 2021, 270).

Yhteis- ja yleissaunominen eli Suomessa laskukautta 1900-luvun lopulla, kun Helsingissä 50 vuoden aikana lakkautettiin yli 100 yleistä saunaa. Kamppailut hävityksiä vastaan ovat kuitenkin tehneet tehtävänsä, sillä yleisten saunojen suosio on jälleen noussut. Kotiharjun sauna, Helsingin vanhin yleinen sauna, toimii säilytystoimista hyvänä esimerkkinä. (Jetsonen 1999, 129–130; Kotiharjun sauna.) Myös esimerkiksi Helsingin Kulttuurisauna ja Sompasaaren sauna ovat toimineet yhteisen ja yhteisöllisen saunakulttuurin ylläpitäjinä (Laatikainen 2019, 74). Yleisten saunojen suosiosta kertoo myös Suomen suurilevikkeisimmän sanomalehden Helsingin Sanomien uutisointi Sompasaunan muutosta vuonna 2024. (Sinkko-Westerholm 2024). Asia selvästi siis kiinnostaa ihmisiä.

Moni sanoo, että sähkökiukaan myötä muovaantunut saunakulttuuri ei ole oikeaa saunakulttuuria. Oikeana saunana pidetään savusaunaa, tai vähintään puusaunaa. Kulttuuri kuitenkin muuttuu, ja sähkösaunat ovat mahdollistaneet saunan monimuotoistumisen eri kohteissa. (Helamaa 1999b, 141; Laatikainen 2019, 160.) Savusaunakulttuuri ja perinteinen saunakulttuuri ovat yhä elinvoimaisia, ja varsinkin omakotitalojen ja kesämökkien yhtyeteen rakennettava sauna on usein puulla lämpiävä. Savusaunakulttuuri on kuitenkin pienentynyt huomattavasti. Saunat muuttuivat piipulla lämpiäviksi kuin huomaamatta, ja savusaunakulttuuri alkoi unhoutua. Savusaunat yleistyvät jälleen 1950-luvulla kesämökkiläisten avustuksella (Helamaa 1999a, 119). 1970–1980-luvuilla savusauna oli elpynyt aktiivisten, paikallisten harrastajien toimesta jo paljon (Vösu & Sooväli-Sepping

2012, 83). Elpymisestä kertoo esimerkiksi Suomelle läheisen, virolaisen savusaunakulttuurin lisääminen Unescon ihmiskunnan aineettoman kulttuuriperinnön luetteloon vuonna 2014 (ks. luku 4.2.2).

4.1.2 Monipuolinen sauna

Suomalaisen saunan historiaan ja evoluutioon kuuluu kiukaiden ja saunatovereiden vaihteluiden lisäksi paljon muuta. Sauna toimi ennen lihan ja kasvien palvaus- ja kuivauspaikkana, syöpäläisten torjuntapaikkana synnytyspaikkana, ja kuolleiden ruumiille suoritettiin viimeinen pesu saunassa (Virtanen 1999, 111; Seesmeri 2018, Sappinen 2019, 216; Walimaa 1999, 94). Saunassa synnyttämiseen viitataan myös esimerkiksi Lönnrotin *Kalevalan* 50. runossa, jossa taikamarjan syötyään raskaaksi tullutta Marjattaa ei päästetä saunaan synnyttämään, koska tätä ei ole vihitty (Walimaa 1999, 99; Lönnrot 1985, 368–377). Jo Lönnrot tunnisti saunan monipuolisuuden peseytymis-, syntymä- ja kuolinpaikan lisäksi taika- ja noitasaunana (Laaksonen 1999, 426).

Loitsimisella halutaan saada jotain aikaan, ja konkreettisimmillaan loitsut voi ymmärtää kieltoina ja käskyinä. Niitä on käytetty muun muassa parantamiseen, karjanhoidon turvaamiseksi tai lemmen nostattamiseksi. Myös saunassa on loitsittu. Esimerkiksi lasta kylvetettäessä on voitu sanoa ”Ves voiteeks, löyly hauteeks!” tai saunaan mentäessä ja sieltä tullessa on voitu sanoa ”Hyvää iltaa!” ja ”Hyvää yätä!”. (Virtanen 1999, 245–248.) Saunaan liittynyt vanha loitsuperinne on, jos ei poistunut kokonaan, ainakin muuttanut muotoaan. Nykyään saunaloitsuperinnettä pitävät yllä esimerkiksi perinteisiin pohjautuvia saunapalveluita tarjoavat Perinnesaunottajat ry, jonka tavoitteisiin ja toimintaan kuuluvat muun muassa loitsujen käytön elvyttäminen, harjoittaminen ja kehittäminen saunarituaaleissa sekä ikaikaisen sauna- ja kulttuuriperinnön ylläpito (Perinnesaunottajat ry).⁷

Saunassa oloa on esimerkiksi Virtasen mukaan ennen verrattu kirkossa olemiseen. Siellä tuli olla soveliaasti ja käyttäytyä kohteliaasti, se ei ollut paikka esimerkiksi laulamiselle, veden loiskimiselle, ilmojen päästelylle tai pahaa puhumiselle. Kun saunaa, löylyä ja lämmintä oli tapana tervehtiä, mahdollisesti sinne mennessä on lausuttu jokin kristillinen sanelma, kuten Herran siunaus. (Virtanen 1999, 254; Pentikäinen 1999a, 102.) Lisäksi varhainen

---

⁷ Esimerkiksi kalevalamittaan laulettu ”Terve löyly, terve lämmin” -alkuinen laulu/loitsu on saunoissa yhä laulettu, perinteinen saunalaulu.

haltiakulttuuri on jättänyt jälkensä nykykulttuuriin. Haavion mukaan jokaisella tulipesän omaavalla rakennuksella on oma haltiansa, joka on yleensä rakennuksen ensimmäisen tulen sytyttäjä, tai joskus nurkkakiven asentaja. Tätä voidaan kutsua kodin- tai riiehenhaltiaksi, tai saunarakennukseen liitettynä tutummin saunatontuksi. Ennen saunatontulle saatettiin esimerkiksi jättää saunan jälkeen vihta ja löylyt. Syynä on ollut tontun kunnioittamisen halu – jos sääntöjä ei noudattanut, uskottiin saunatontun pystyvän pahoihin tekoihin, kuten juhlan aattona liian myöhään saunominen saattoi johtaa saunojan päänahan nylkemiseen tai kuoliaaksi kylvettämiseen tontun toimesta (Saure 2019, 87; Haavio 2021, 71, 117, 173; Jauhiainen 1999, 220.) Merkit saunan käytössännöistä ja tontuperinteestä ovat nähtävissä yhä – esimerkiksi riehuminen, huutaminen ja kiroilu saunassa voidaan kokea epäkunnioittavana, ja jouluna saunatontulle jätettävä uhrilahja kuten viinaryyppy tai piparkakut, ovat kulttuurissa läsnä (Alanen 2022, 18–19).

Saunalla on rakennettu myös Suomikuvaa. Suomikuvaa ryhdyttiin rakentamaan tietoisesti jo kauan ennen itsenäistymistä. Tyytymättömien Venäjän vallan olevien suomalaisten toimesta lähtenyt maakuva-työ pyrki nostamaan Suomea erillisinä kansana ja alueena, ja yksi alkuperäinen tavoite olikin suomalaisten yhdistäminen yhtenäiseksi kansaksi. Suomikuvan luomisessa käytettiin muun muassa suomalaisia taitelijoita ja kirjailijoita. (Hiltunen ja muut 2017, 282, 285–286; Rossi 2017, 271.) Esimerkiksi alun perin vuonna 1835 ilmestynyt Elias Lönnrotin *Kalevala* yhtenä suomalaisuuden symbolina, sisältää paljon kuvauksia saunasta (Lönnrot 1985, 36; ks. esim. Olsson & Stark 2014, 8; Tillotson ja muut 2021, 267). Tämän vuoksi *Kalevalan* voi nähdä toimineen Suomikuvan levittäjänä.

Nykyään saunaan liittyvä tapakulttuuri on muovautunut nyky maailman kulttuurin mukaiseksi. Synnytys ja ruumiiden säilytys on siirtynyt lääkilaitoksen haltuun, ja ennen naisten hallinnoima saunahuone on muovaantunut stereotyyppisesti miesten hallintaan.⁸ Sauna on muuttunut välttämättömyydestä enemmän vapaa-ajan mielihyvää tuottavaksi harrastukseksi, mutta samalla siihen on alettu liittämään ikiaikaiseksi miellettyjä, kuten pyhyiden, kokemuksia ja merkityksiä. Henkisyys ja uushenkisyys saunaan liitettynä on kasvanut viime vuosina. Uushenkisyys on väljä, viime vuosikymmenten aikana yleistynyt henkisyyden muoto, jossa yhdistyvät inspiraatio erilaisista katsomuksista ja uskonnoista. Esimerkkejä uushenkisyydestä ovat muun muassa jooga, meditaatio ja enkeliusko. Uushenkisyydessä

---

⁸ Esimerkiksi Kaarina Kailo (2022) on kirjoittanut saunan ja naiseuden yhteydestä ja muutoksesta kirjassaan *Sauna, naiseus ja elämäntahti – Perinnekulttuurin paluu*.

korostuu myös intuitio, mielikuviutus ja itsensä kehittämisen agenda. Ramstedtin ja Utraisen [2017] mukaan tutkimusten perusteella suurin uushenkisistä asioista kiinnostuneiden ihmisten ryhmä ovat keskiluokkaiset ja -ikäiset naiset. Aiheeseen liitetään myös kaupunkilaistaustaisuus. (Mäkelä 2023, 137.) Saunaan liitettyssä uushenkisyydessä voi olla havaittavissa samoja piirteitä, sillä vaikka saunaan on liitetty esimerkiksi pyhän käsite jo vuosisatojen ajan, on ilmiö suhteellisen tuore. Lisäksi nykyihmisten muuttunut suhde saunaan on ottanut uusia muotoja, mistä uushenkisyys saunaan liitettynä on esimerkki. Syitä voi katsoa olevan useita – esimerkiksi kaupungistuminen, suorituskeskeinen elämäntapa ja luonnosta erkaantuminen ovat mahdollisesti synnyttäneet uusia tarpeita kokea elämää.

Suomalaisten saunasuhdetta voi verrata jollain tapaa esimerkiksi suomalaisten metsäsuhteeseen – molempia on perinteisesti pidetty voimaannuttavana, vanhana ja vahvana⁹. Molempiin aiheisiin on liitetty myös esimerkiksi joogaaminen (Mäkelä 2023, 145; Saunayoga). Saunan tavoin myös metsä on toiminut ennen laajemmin elinehtona, nykypäivän vapaa-ajan virkistymiskäyttöön verraten. Suomalaista metsäsuhdetta on ryhdytty myös ottamaan suuremmaksi osaksi Suomikuvan rakentamista (Laukkanen 2018).

4.2 Sauna kulttuuriperintönä

Kulttuuriperintö on läsnä lähes kaikkialla mihin ihminen katsoo. Se voi olla esimerkiksi rakennuksia, esineitä, tarinoita tai tapoja. Sekä aineellinen että aineeton kulttuuriperintö ovat tärkeitä osia ihmisten identiteetinrakennus- ja vahvistusprosesseissa (Grahn 2013, 293).

Prosesseihin vaikuttaa vahvasti ulkopuoliset tahot, ja noin 1800-luvulta lähtien kulttuuri on ollut yksi avaintyökaluista ihmisten kansallisidentiteetin ja yhteenkuuluvuuden lisäämisessä (Richards 1997, 92). Kansanperinnettä on Suomessa aloitettu keräämäänkin tämän ajatuksen aloitteesta – tavoitteena oli Suomen korostaminen omana, muista irrallaan olevana kansakuntana omine historioineen ja kielineen (Olsson & Stark 2014, 8).

Suomalainen sauna kulttuuriperintönä on nykyihmiselle olennainen, ja sauna näkyy niin arjessa ja juhlassa kuin Suomesta kertovissa mainoksissa. Kesäkuun toinen lauantai eli Suomalaisen saunan päivä, on aiheesta sopiva esimerkki. Suomalaisen saunan päivää on

---

⁹ Todellisuudessa suomalaisten suhde metsiin ei ole ollut yhtä romanttinen kuin nykyään, sillä metsää on hyödynnetty tuhlailevasti ja pelätty (ks. esim. Virtanen 1994, 134–140).

vietetty Suomen Saunaseuran ry:n aloitteesta vuodesta 1986 lähtien, ja se on vapaaehtoinen liputuspäivä. Toimia liputuspäivän virallistamiseksi on myös tehty. (Sauna Maailmalla.)

4.2.1 Matka kulttuuriperinnöksi

Kansallisromantiikalle tyypillisesti, kansallisten aiheiden korostaminen näkyi taiteen ohella esimerkiksi kirjallisuudessa. Piirinlääkäri Elias Lönnrot kirjoitti *Kalevalan* (1835), sen sisältäen symbolisesti sivilisaation romantisoituimpia kuviteltuja kuvauksia ahkerista talonpojista ja ajan elämästä suullisen kansanrunouden muodossa (Olsson & Stark 2014, 8). Hän tahtoi siirtää kansanrunoutta kirjalliseen muotoon, ja loi kansanrunojen pohjalta tarinallisen juonen runouden esittämiseksi. Eepoksia koottiin myös muissa maissa, joista Lönnrot sai luultavasti inspiraatiota. Esimerkiksi Homeroksen esimerkki runoelmien kokoamisesta erillisiä runoja käyttäen, vaikutti Lönnrotin toimintaan. Kalevala on toiminut myös vastineeksi esikuvana muille eepoksille. (Walimaa 1999, 96; Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.) On myös ajateltu, että motiivina toimi toive yhtenäisestä kansakunnasta, samoin kuin muiden autonomian ajan kansanrunouden kerääjien kohdalla (Karkama 2002, 22). Lönnrotin *Kalevala* nousi yhdeksi Suomen kansan identiteettisymboliksi, ja teoksen on sanottu yhdistäneen ihmisiä (Walimaa 1999, 94). Yhdistämistä tarvittiin, sillä haluttiin erkaantua muista, kuten aluetta pitkään hallinneesta Ruotsista, jonka kielellä kansallislaulukin oli (Tillotson ja muut 2021, 271). Ajatus *Kalevalan* toimimisesta yhdistävänä identiteettisymbolina on kuitenkin romanttinen, ja vaikka sillä oli merkitystä kansan hioutumiseen, ei sille pidä antaa liikaa painoarvoa, sillä muotoutumiseen vaikuttivat myös monet muut asiat.

Kansallispolitiikan kuohun keskellä, saunakulttuuri eli omaa, vilkasta elämäänsä, ja sauna pysyi maaseudulla näihin aikoihin melko muuttumattomana. Sauna oli ollut niin itsestään selvä osa nykyisen Suomen alueella asuvien ihmisten elämää, että sen alkuperää ei ollut kunnolla pohdittu. Lisäksi ennen 1800-lukua alueella elävän kansan käsitettä ei edes varsinaisesti ollut. Kun kansaa alettiin muodostaa muun muassa *Kalevalan* kautta, ryhdyttiin myös saunan alkuperää pohtimaan. Eräs polku saunan historiaan löytyi lääketieteen tohtori Max Buchin ajatuksista, jonka mukaan slaavilaiset kansat oppivat saunaan suomensukuisiin kansoihin sulautuessaan, ja näin sauna oli täysin suomalainen keksintö. Hänen mukaansa todiste löytyy venäläisestä historiasta kertovasta, kiovalaisen munkin ja historioitsijan Nestorin kronikasta 1200-luvulta, jonka mukaan apostoli Andreaan kertomus Novgorodissa

sijaitsevista kuumista puusaunoista kertoo myös Novgorodin pohjoispuolella eläneiden *Kalevalan* sankareiden saunataivoista. Näin *Kalevala* ja sauna liitettiin sen ajan tieteellisen näkemyksen mukaan yhteen, jolloin folkloristi Pekka Laaksosen mukaan tämän ajatustavan perusteella ajatus saunan suomalaisesta alkuperästä osittain muotoutui (Laaksonen 1999, 428–429).

Kalevalan ja saunan tieteellinen yhteen liittäminen ajan näkemyksen mukaan kertoo kulttuurin valtavasta vaikutuksesta ihmisiin. Vaikka *Kalevalassa* sauna ei ole pääosassa, se sisältää paljon viittauksia (Tillotson ja muut 2021, 267; Walimaa 1999, 99; esim. Lönnrot 1985, 36). Siinä missä teoksen hahmot ja kulttuuri ovat herättäneet kansassa ihailua, varsinkin oman identiteetinluomisprosessin aikana, samalla teoksessa paljon esiintyvää saunaa on ihailtu. Teos myös vakiinnutti saunan kuvauksen suomalaisessa kirjallisuudessa (Laaksonen 1999, 426).

Myös suomalaisen kirjallisuushistorian klassikossa, Aleksis Kiven *Seitsemässä veljeksessä* (1870) löytyy kuvauksia saunasta. Teos esimerkiksi korostaa joulusaunan arvoa ja toi sitä suomalaisten kulttuuriin vahvemmin, ja osoitti, että saunaa voi kuvailla myös humoristisesti (Laaksonen 1999, 427). Lönnrotin teoksen tavoin, Kiven teos on vaikuttanut suomalaiseen kulttuuriin vahvasti muun muassa identiteetinrakennuksen kautta. Kirjojen lisäksi 1700–1800-luvuilla myös runot ja maalaukset vaikuttivat kansaan, liittäen saunan kansallismielisyyden kansalliseen identiteettiin (Tillotson ja muut 2021, 265).

Saarenmaan [2014] mukaan kulttuuriperintötyöhön on osaltaan osallistunut myös Suomen poliittinen, miesvaltainen eliitti, joiden toimesta sauna toimi paikkana poliittisten päätösten ja kauppojen teoille (Tillotson ja muut 2021, 269). Kenties tunnetuin saunadiplomatian harrastaja oli presidentti Urho Kekkonen, jolla oli tapana kutsua saunaan poliittisesti tai kulttuurisesti tärkeitä vieraita. Esimerkiksi Neuvostoliiton puolustusministerin kanssa saunottaessa vuonna 1978, hän vältteli kiperiä kysymyksiä sotaharjoituksista, patistamalla vieraita löylyyn ja pesulle (Laatikainen 2019, 91; Vuojolainen 2011). Myös Sakari Pälsi on vaikuttanut sauna-aiheisilla esseillään vahvasti sauna-aatteen muotoutumiseen (Laaksonen 1999, 432).

Ulkomaille suomalainen sauna rupesi leviämään jo 1800-luvun lopulla, kun sen hygieniahyödyt alkoivat kiinnostaa muun muassa naapurimaita. Lisäksi suomalaiset siirtolaiset ovat vieneet sanaa saunasta muihin maihin. Viimeistään vuonna 1936, Berliinin olympialaisia varten rakennetun Döberitzin saunan myötä suomalainen sauna nousi muotiin ja

suuren kansan tietoisuuteen. (Vuorenjuuri 1967, 353, 358–359). Saunan merkitykseen kulttuurissa on siis vaikuttanut osaltaan myös urheilu ja olympialaiset. Suomalaisten juoksijoiden menestystä Pariisiin olympialaisissa vuonna 1924 selitettiin saunalla, ja saunasta unelmoitiin olympialajina jo vuonna 1912. (Laaksonen 1999, 433.)

Sauna-aatteen pelättiin rappeutuvan, ja 1920-luvulla merkkejä tästä oli havaittavissa. Suomalaisen saunatietoisuuden haluttiin elävän, ja maisteri H. J. Viherjuuri otti ohjat käsiinsä. Viherjuuren ansiosta vuonna 1936 perustettiin Suomalaisen Saunan Ystävät ry, josta myöhemmin kehittyi suomalaisen saunakulttuurin perinnettä ylläpitävä ja levittävä yhdistys Suomen Saunaseura ry. (Laaksonen 1999, 435; Vuorenjuuri 1967, 346.) Sauna-aatetta ylläpitäviä tahoja on sittemmin syntynyt useampia. Esimerkiksi Sauna from Finland ry toimii suomalaisen saunaelämyksen markkinoijana maailmalle, ja verkostoon kuuluu noin 200 yritysjäsentä, mukaan lukien sauna- ja kiuasvalmistajia, saunatuotteiden ja -palveluiden tarjoajia, majoitus- ja ohjelmapalveluyrittäjiä, hyvinvointiin, muotoiluun ja liiketoimintaan erikoistuneita toimijoita sekä yhdistyksiä (Sauna from Finland ry a). Saunakulttuurin suojelemiseksi Suomessa on myös perustettu Saunarinki-verkosto, joka koostuu saunatoimijoista ja -yhteisöistä ympäri Suomea (Suomen Saunaseura ry). Näiden lisäksi erilaisia yhdistyksiä ja saunaporukoita on suuret määrät.

4.2.2 Unesco

Saunalla oli *Kalevalan* tapaan rooli Suomen kansan irtautumisessa ja muotoutumisessa Ruotsin vallan alta. Sauna-ajatus keräsi ihmisiä yhteen, ja vaikutti näin yhteiskunnalliseen asiaan. Täten on perusteltua kutsua saunaa niin rakennuksena kuin toimintanakin kulttuuriperinnöksi. Kulttuuriperintöä on jonkun tahon toimesta merkittäväksi ja tärkeäksi koettu asia. Tämä taho voi olla monenlainen – esimerkiksi maa, ryhmä tai organisaatio, kuten Unesco. Unesco on vuonna 1945 perustettu Yhdistyneiden kansakuntien kasvatus-, tiede- ja kulttuurijärjestö. Sen tarkoitus on ylläpitää rauhaa ja turvallisuutta, sekä edesauttaa kestävästä kehityksestä, tasa-arvoa ja kansojen välistä vuorovaikutusta ja yhteistyötä. (Unesco a.)

Unesco on saavuttanut merkittävän roolin maailman kulttuuripolitiikassa, ja myös Suomi on sitoutunut organisaation ylläpitämiin sopimuksiin. Sopimusten toimeenpanemisesta vastaa Suomessa Museovirasto. Esimerkiksi yleissopimuksen maailman kulttuuri- ja luonnonperinnon suojelemiseksi, jonka olivat ratifioineet vuonna 2017 yhteensä 193 valtiota,

Suomi allekirjoitti vuonna 1987. Sopimuksen tarkoitus on säilyttää maailman keskeisintä kulttuuri- ja luonnonperintöä seuraaville sukupolville. Ratifioineiden valtioiden tehtävänä on tunnistaa, dokumentoida ja nimetä mahdollisia uusia maailmanperintökohteita, sekä raportoida kohteiden suojelun tilasta Unescolle. Uhkaavassa tilanteessa kohde voidaan siirtää vaarantuneiden kohteiden listalle, ja mahdollisesti poistaa listoilta kokonaan. (Museovirasto a.) Maaliskuussa 2023 maailmanperintökohteita oli 1157, 167 eri maasta (Unesco b). Suomesta kohteita on listalla 7 (Museovirasto b). Maailmanperintöluettelon sekä 67 kohdetta sisältävän, vaarantuneiden kohteiden eli kiireellistä suojelua vaativan aineettoman kulttuuriperinnön luettelon lisäksi Unesco ylläpitää hyvien suojelukäytäntöjen rekisteriä (25 hanketta) sekä ihmiskunnan aineettoman kulttuuriperinnön luetteloa (492 kohdetta) (Aineeton kulttuuriperintö). Luetteloilla halutaan lisätä elävän perinteen näkyvyyttä (Museovirasto 2020).

Viimeisimpään eli ihmiskunnan aineettoman kulttuuriperinnön luetteloon kuuluu myös suomalainen saunaperinne, joka valittiin listalle vuonna 2020. Saunominen Unescoon -hanke syntyi suomalaisten sauna-aktiivien toimesta, ja hanketta oli edistämässä yli 25 saunatoimijaa Suomesta. Työ hankkeen taustalla oli pitkä, mutta palkitseva. (Suomen Saunaseura ry.) Päätös oli merkittävä, sillä se oli Suomen ensimmäinen kohde kyseisessä luettelossa. Suomi liittyi kyseiseen sopimukseen vuonna 2013. Luetteloon valitseminen merkitsee suomalaisen, omaleimaisen saunakulttuurin vaalimista virallisella tasolla ja osana tapakulttuuria. Saunaan liittyvät tarinat, uskomukset ja tavat ovat vain esimerkkejä perinteistä, joiden vuoksi saunaperinne on päätetty elinvoimaisena aineettomana kulttuuriperintönä sijoittaa listalle. (Museovirasto 2020.) Perinne saa myös näkyvyyttä, mikä voi vaikuttaa osaltaan kansantalouteen esimerkiksi matkailun lisääntymisen merkeissä. Samalle listalle on lisätty Viron savusaunaperinne vuonna 2014 (Unesco c). Julistuksen mukaan savusaunaperinne ja -rituaalit ovat Võrumaalla ja Saarenmaalla osa perinteikästä elämää ja alueen ihmisten kulttuuriperintöä (Suomen Saunaseura ry 2014). Suomen ja Viron saunarituaalit ovat suhteellisen samanlaisia, vaikka arkkitehtonisia eroja on havaittavissa. Võrumaan saunakulttuuri on kuitenkin alueidentiteetin symbolina omaleimainen. (Vösu & Sooväli-Sepping 2012, 80–83.)

Unesco [1992] on ilmaissut, että folklorea ja perinnettä on suojeltava ajatellen heidän etujaan ja tarpeitaan, keiden identiteettiä se ilmaisee (Jokiaho 2007, 30). Unescon toimet kulttuuriperinnön säilyttäjäläimenä kuulostavat hyvältä, mutta aina kaikki ei suju kuten

kaikkien osapuolten kohdalla olisi parasta. Joskus Unescon toimet palvelevat vain yhtä osapuolta, yleensä sitä, kummalla on enemmän valtaa.¹⁰

Unescoa on kritisoitu myös länsimaalaispainotteisesta listauksesta. Ehdotukset listalle ovat paljolti eurooppalaisia, kristittyjä, kulttuurisia ja materiaalisia. Luonnonperintökohteita on listattu vain murto-osa, ja kulttuurikohteista yleisimpiä ovat selvästi kirkot ja katedraalit. Yli puolet maailman Unescon tunnustamasta kulttuuriperinnöstä on keskittynyt Euroopan mantereeseen, Etelä-Eurooppa isoimpana, kun vain noin 6 % sijaitsee Africassa. (Hafstein 2018b, 59–60.)

Unescon kohdalla on havaittu useaan otteeseen, että kohteen tai perinteen suojelu ei takaa asiantuntijakäytäntöjen tai yhteisöperinteiden sosiaalista perustaa, eikä ota sitä huomioon mahdollisuutta, että sosiaalinen perusta on muuttuvainen. Vaikka Unescolle ehdotus suojelemisesta on tultava paikallistaholta kuten osavaltiolta tai maalta, ja suojelutoimenpiteitä tehdäänkin pääosin paikallistasolla, paikalliset ovat ryhmä, joka joutuu kärsimään epäonnistuneista päätöksistä (Hovi 2014a, 24; Noyes 2015, 167). Esimerkiksi Japanissa sijaitseva Horyu-jin temppelialue kattaa maailman vanhimman puurakennuksen. Rakennusta on ollut pakko huoltaa, mutta huoltotoimenpiteet eivät ole olleet maailmanperintösääntöjen laatijoiden mielestä oikeanlaiset – toisin sanoen länsimaalaisista asiantuntijoista koostuva ryhmä ei ollut ottanut huomioon Japanin helposti pilaantuvista kasvipohjaisista rakennusmateriaaleista tehtyjä rakennuksia yhdistettynä paikalliseen ilmastoon, ja niiden vaativampia korjaustoimenpiteitä. (Hafstein 2018b, 62–66.) Esimerkki osoittaa, että vaikka aiheet olisivat hyvät, Unescon eurosentrinen katse ei palvele kaikkia tahoja automaattisesti. Tasavertaistamistyötä tehdään, mutta epäsuhteiden korjaamiseksi on tehtävä vielä paljon työtä (ibid. 59–60).

Unesco tekee töitä runsaasti kulttuuriperinnön ja matkailun yhdistämistoimissa, ja moni matkailija matkaakin maailmalla Unescon kohteiden perässä. Tämä on luonnollista, sillä silloin jokin luotettava taho on tehty kohteen huomionarvoiseksi ja kiinnostavaksi. Paikoin liiallinen turismi esimerkiksi herkissä maailmanperintökohteissa voi olla myös haitaksi. Unesco ylläpitää esimerkiksi UNESCO World Heritage and Sustainable Tourism Programme -nimistä ohjelmaa, jonka tavoitteena on edistää kestävä matkailun politiikkaa ja kehittämistä maailmanperintökohteissa luomalla käytänteitä, työkaluja, kapasiteetteja paikallisten yhteisöjen voimaannuttamiseksi kohdelähtöisesti (Unesco d). Unescon tunnustus on

---

¹⁰ Ks. esim. Vimbuza-tapaus, Gilman 2015, 65; Hafstein 2018a, 129–131.

potentiaalinen turismin lisääjä, joten keinot liikaturismin ehkäisemiseksi ovat Unescon suunnalta tervetulleita.

4.3 Sauna matkailukohteena

Yhdelle matkailijalle tietty nähtävyys, kohde tai tuote voi olla upea elämys, ja toiselle kokemus ei eroa arkipäiväisestä juuri ollenkaan. Matkailukokemus on prosessi, joka muodostuu matkaa edeltävästä ajasta, kohteeseen matkustamisesta, kokemuksista kohteessa, paluumatkasta ja matkan jälkeisestä ajasta. (Räikkönen 2017, 153, 156.) Myös sauna voi olla matkakohde. Aineettomat ja aineelliset menneisyyden jäljet nähdään nykyään usein tuotteistamiskelpoisina matkailutuotteina (Raivo 2007, 271).

Suomalaisen saunan maineen, ja nykyään mahdollisesti myös Unescon listauksen myötä, matkailijat ulkomailta ovat kiinnostuneita saunasta. Sitä markkinoidaan matkailijoille elämyksenä, joka on koettava Suomessa vieraillessaan. Lentoyhtiö Finnairin matkustamo- ja verkkolehti *Blue Wings* tavoittaa paljon ulkomailta Suomeen tulevia matkailijoita, ja tarjoaa lukijalle otteita paikallisesta ajatusmaailmasta ja elämäntavasta (Soila). Esimerkiksi helmikuussa 2023 ilmestyneessä artikkelissa esitellään kahdeksan yleistä saunaa Helsingissä, jotka kannattaa kokea (Finnair 2023).

Sauna on osa Suomen imagoa, ja saunalla on sanottu olevan mahdollista brändätä Suomea (Tillotson ja muut 2021, 265). Ehdotuksessa on järkeä, sillä tietyllä tavalla saunalla brändäys on alkanut jo Suomen kansakunnan rakennuksesta. Lisäksi esimerkiksi politiikassa saunominen on toiminut maan tunnusomaisena toimintana. Toisen maailmansodan jälkeen poliittisissa piireissä ulkomaisia kollegoita ryhdyttiin kutsumaan saunan lauteille (Vuojolainen 2011). Vaikka kyseinen toiminta ei suoranaisesti liittynyt saunamatkailuun, oli saunakutsuissa havaittavissa Suomikuvan muodostamisen piirteitä.

Hyvinvointimatkailu rentoutumista, arjesta irtautumista, henkisen hyvinvoinnin edistämistä ja liikuntaa sisältävänä matkailun kategoriana sisältää myös saunan, joka Suomessa on hyvinvointia edistävä, kulttuuriin ja perinteisiin paikallisesti sidoksissa oleva elämys. Lisäksi luonnon vaikutusta hyvinvointiin korostetaan. (Konu 2017, 79–80.) Jos sauna ja luonto yhdistetään, tulee siitä tämän määritelmän mukaan siis oivallinen tuote. *Maaseutumatkailun* käsite hyvinvointimatkailun kanssa hyvin sopivaksi matkailun muodoksi. Vastakohtana kaupunkiympäristölle ja modernisaatiolle, maaseutumaisema voi myös omalta osaltaan tarjota

nostalgisia elämyksiä matkailijoille (Tuohino 2017, 83–84). Koska erityisesti savusaunaperinne on vanha, voi matkailijoille nostalgian tunne varsinkin savusaunojen kohdalla olla erityinen, jos omaa esimerkiksi omakohtaisia muistoja. Lisäksi Suomesta tai ulkomailta tuleva matkailija voi kokea autenttista savusaunakulttuuria, sillä savusaunojen kulta-aikaan suurin osa saunoista sijaitsi maaseudulla. Sauna sisältyy myös *kylpylämatkailuun* (Holloway & Humphreys 2016, 246–247).

Esimerkiksi Vösun ja Sooväli-Seppingin tekemä tutkimus Kaakkois-Virossa sijaitsevassa Vörussa on tuonut ilmi, että savusaunakulttuuri on muuttunut merkittäväksi osaksi alueen matkailuperinnettä, ja savusaunoilla on rooli perinnematkailun tarjoajana. Jos yrittäjillä olisi tarjolla ainoastaan piipullinen sauna, ei tutkimuksen mukaan samanlaista suosiota savusaunamatkailussa olisi. Matkailun ansiosta savusaunoja lämpiää, niissä käy ihmisiä ja perinne säilyy – suosion myötä myös paikalliset ovat löytäneet saunomaan, koska esimerkiksi henkilökohtaiset savusaunamuistot houkuttavat. Paikallisille yrittäjille on näin uuden perinnematkailun elämyksen tarjoamisen lisäksi muotoutunut rooli kulttuuriperinnön edistäjinä. Matkailun avulla kulttuuriperintö on säilynyt elinvoimaisena, sillä esimerkiksi paikallisilla savusaunanomistajilla ei kiireisen yrittäjän arjen keskellä ole välttämättä aikaa lämmitellä savusaunaa ainoastaan itselleen, vaan itselle lämmitettäväksi kelpaa perinteinen, suomalainen piipullinen ulospäin lämpiävä sauna. Vörussa myös maaseudun ja luonnon rauha ovat suuressa roolissa matkailun kannalta – maaseutu ja luonto koetaan savusaunaelämyksen tärkeäksi osaksi. Yhdeksi syyksi savusaunaperinteestä kiinnostumiselle tutkimuksessa esitetään *slow living* -ajatusmaailmaa. (Vösun & Sooväli-Sepping 2012, 77–78, 83, 86, 93–94, 100.) Slow living eli hidaskäyttö on kiireisen, hektisen elämän vastakohta, jossa keskitytään pieniin hetkiin ilman suorituspainetta.

Paikalliset yrittäjät ovat suunnitelleet alueelle savusaunojen keskittymää, joka kattaisi erilaisia kulttuurialkuperiä, ja sisältäisi noin 20 erilaista saunaa (Vösu & Sooväli-Sepping 2012, 85). Suunnitelma kuulostaa tutkimukseni kohteen Saunakylän kannalta hyvin tutulta. Suunnitelma ja koko Viron saunakulttuuri osoittavat, että saunaperusteinen matkailu on yleistä Suomen lisäksi myös muualla.

Toisaalta sauna houkuttelee turisteja ilman savuakin. Esimerkiksi Iliachenko on tutkinut Ruotsin Itä-Norrbotenin matkailua. Alue vetää puoleensa matkailijoita eri maista muun muassa monikielisen ja rikkaan kulttuurisen ympäristön vuoksi, ja alueelle tullaan kokemaan esimerkiksi porokilpailuja ja suomalaista saunaa. Syrjäinen sijainti nähdään tapauksessa etuna. Myös tässä historia nostetaan merkitykselliseksi tekijäksi matkailun kannalta –

paikalliset historialliset kohteet ja tarinat luovat elämyksellisen kokemuksen matkailijalle. (Iliachenko 2005, 1, 5.)

Saunakokemus saattaa olla toisesta, ei-saunovasta maasta tulevalle uudenlainen, jopa omituinen kokemus. Muun muassa Kulttuurisauna Helsingissä markkinoi itseään saunarituaalin opettamisen mahdollistavana kohteena ja lempeänä rentouttajana, joka voi madaltaa saunakulttuuriin tutustumisen kynnyistä (Tillotson ja muut 2021, 270). Moni muu palveluntarjoaja tarjoaa myös erilaisia saunomispalveluita, jotka ovat suunnattu niin saunakulttuurin tuntijoille kuin ei-tuntijoillekin. Esimerkiksi Saunakonkeli nettisivut ovat luettavissa suomen lisäksi englanniksi ja japaniksi. Saunakonkeli tarjoaa ihmisen ja saunan suhdetta syventäviä saunakokemuksia, ja palveluita on tarjolla saunameditaatiosta saunakierroksiin. (Saunakonkeli.)

Saunaelämysten tarjonta on kirjavaa. Ylläksen laskettelurinteillä kulkeva maailman ainoa saunagondoli kuljettaa saunoja 718 metrin korkeuteen (Ylläsraivintolat). Helsingissä sijaitseva Saunasaari on nimensä mukaisesti saari, jonka tarkoitus on tarjota ihmisille saunaelämyksiä (Saunasaari). Saimaalla risteilevä Saunalaiva Emma tarjoaa asiakkaille tilauksesta saunaristeilyjä (Saunalaiva Emma). 16-metrinen sauna- ja viihdekeskus Saunarekka kiertää festivaaleilla ja tapahtumissa saunottamassa ihmisiä, ja rekan voi tilata myös omaan tapahtumaan (Saunarekka). Viikinkisauna Humppilassa tarjoaa saunaelämyksiä viikinkiteemaisella saunakylällään ja kuudella saunallaan (Urpolan kartano). Hotelleissa ja muissa majoitusta tarjoavissa kohteissa sauna on myös vakiovaruste, joten matkailijan ei mitä luultavammin tarvitse kuitenkaan lähteä kovinkaan kauas saunakokemuksen saamiseksi. Sauna from Finland ry myöntää vuosittain Authentic Finnish Sauna Experience -sertifikaatin, ja vuonna 2023 sertifikaatin sai yli 10 hotellia ja saunaelämyksiä tarjoavaa palvelua (Sauna from Finland ry 2023). Sen, millaisen saunakokemuksen matkailija haluaa, sellaisen hän yleensä Suomessa pystyy myös itselleen muokkaamaan. Saunapalveluita tarjoavien palveluntarjoajien nettisivut ovat selkeästi suunnattu suomalaisten kuluttajien lisäksi ulkomaalaisille, sillä esimerkiksi saunagondolista kerrotaan Ylläksen nettisivuilla kuudella kielellä, viikinkisaunakylästä neljällä (Ylläs; Urpolan kartano).

Saunamatkailu Suomeen ei ole kovin montaa vuosikymmentä vanha ilmiö. Laaksosen mukaan suomalaisen saunan potentiaalia matkailukohteena ei Suomessa aluksi ymmärretty, ja sen keksivät ulkomaalaiset. Ulkomaisissa matkaoppaissa suomalaisten saunat ja hygienia nostettiin jalustalle, ja saksalainen sanomalehti kirjoitti saunasta ”Jos tahdot taivasta ja helvettiä yhä aikaa, mene suomalaiseen saunaan”, jolloin sauna sanana myös integroitui

saksan kieleen. Vasta 1930-luvun lopulla sauna alkoi ilmestyä suomalaisten tekemissä matkailuesitteissä. Suomalaisen matkailun neljä kova ässä – sisu, sauna, Saarinen ja Sibelius, oli näin syntynyt. (Laaksonen 1999, 434.) Tutummin sanonta kattaa kuitenkin vain sisun, saunan ja Sibeliuksen, joka *Finland: A cultural encyclopedian* [1997] mukaan pohjautuu mahdollisesti 1930-luvun matkaoppaisiin (Muikku-Werner 1999, 175–176).

Jo Nestorin kronikat ilmentävät pohjoismaisen saunan ihmeellisyyttä muille kuin paikallisille. Sinänsä asiat eivät ole muuttuneet – hyvää saunaa tullaan katsomaan ja kokemaan kaukaa myös nykyään (Jetsonen 1999, 130). Tosin kuva Suomesta perinteisenä saunamaana vaikuttaa asiaan varmasti.

4.4 Saunakokemus

Matkailukokemuksen tavoin, saunakokemuksen tai -elämyksen kokonaisuuden voidaan ajatella muodostuvan tapahtumista ennen saunaa, saunassa, ja saunan jälkeen. Sauna from Finland ry:n mukaan saunaelämykseen kuuluu kaikki, saunan lämmittämisestä, löylyveden lauteille tuomisesta, löylyttelystä ja peseytymisestä aina pyyhkeeseen kuivaamiseen ja veden juontiin. (Sauna from Finland ry b.) Kuten matkailijat, myös jokainen saunoja kokee saunan eri tavoin. Kokemus riippuu niin fyysisistä kuin psyykkisistä tekijöistä, ja on myös kulttuurisidonnaista.

Saunassa saunoja kokee kehollisia ja aistillisia kokemuksia, jotka yhdistävät häntä tietyllä tavalla menneisyyteen. Esimerkiksi saunassa kuullut äänet vievät kokijaa osaksi menneisyyttä, ja täten kokemus voi haarautua moneen aikatasoon. (Puromies 2013, 377; Puromies 2016, 248). Muistot ovat kehoon taltioituneita, ja myös kosketus veden kanssa voi herättää tunnemuistoja. Väyrynen on kirjoittanut veden vaikutuksesta muistoihin, ja hänen mukaansa esimerkiksi samanlaisen hyvänolontunteen, mitä joskus uimisesta on saanut, voi saada heti, kun saa kontaktin veteen. (Väyrynen 2014, 263.) Näin saunoja voi kokea muistoja myös tuntoaistin ja veden kautta.

Keho ei ole objekti, vaan subjekti, joka havainnoi. Seesmeri kirjoittaa, että saunassa koetaan paljon muillakin kuin näköaistilla – hämärässä saunassa haju- ja kuuloasti aktivoituvat toimimaan näköaistia voimakkaammin, ja lämpö ja kosteus aktivoivat kehoa. Lisäksi hän mainitsee kuudennen aistin, jolla tarkoitetaan saunassa aistittavaa mystisyyttä. Myös ruumisaistiksi nimitetty, vaikeammin havaittu, tiedostettu ja välitetty aisti on tietoa, jonka

keskushermosto havaitsee kehon liikkein. (Seesmeri 2018, 83–85.) Saunan jälkeinen raukea olo, järvessä pulahdus tai lumihangessa pyöriminen korostavat saunakokemuksen kehollisuutta. Kehollista kokemusta määrittelevät saunan äänimaiseman olennaisimmat osat, eli rauhallisuus ja luonnon äänet (Puromies 2016, 255).

Kun vierailu ja saunomiskokemus yhdistetään, huomio kiinnittyy kehollisuuteen myös esimerkiksi alastomuuden muodossa. Aistiminen on kulttuurisidonnaista, ja jokaisen tapa asettua maailmaan omalla tavallaan (Seesmeri 2018, 84). Eri puolilta maapalloa tulevat ihmiset voivat kokevat samantyyllisen kokemuksen eri tavoin. Esimerkiksi suomalaisessa saunakulttuurissa läsnä olevan alastomuuden voi kokea outona, jos siihen ei ole omassa kulttuurissaan tottunut, ja yhteissaunominen saatetaan kokea erikoisena esimerkiksi saman sukupuolen edustajan tai vieraan ihmisen kanssa saunoessa. Ennen myös Suomessa alastomaan yhteissaunomiseen on kuitenkin liittynyt häveliäisyys ja kehon peittäminen esimerkiksi vihdalla tai pyyhkeellä (Virtanen 1999, 254).

Saunakokemus voi myös negatiivinen tai tavallinen, ilman suurempia tunteita. Esimerkiksi ensikertalainen voi kokea saunomisen epämiellyttävänä ja myöhemmin oppia pitämään siitä, mutta kaikki eivät yksinkertaisesti välitä ja pidä saunomisesta. Jos joku saunoo esimerkiksi terveyssyistä, saunomisesta muuten pitämättä, ei kokemus varmasti ole yhtä mieluinen, kuin nautinnoksi saunovalla. Oletuksena kuitenkin on, että saunaan mennään vapaaehtoisesti.

Kaikki nämä yhdessä muodostavat affektiivisen kokonaisuuden. Veijolan mukaan affekti on elostuttavimmillaan yhdessä koettu (Veijola 2017, 216). Yhteisöllisyys saunatilanteissa voi siis parhaassa tapauksessa voimistaa kokemusta. Sauna koetaan myös vahvana identiteettisymbolina, joka voi vahvistaa affektiivista kokemusta. Sauna tuottaa hyvinvointitunnetta ja puhdistaa kehon ja mielen, ja jo Paavo Nurmen kilpailumenestyksen ja kestävyysurheilun osatekijäksi arvailtiin saunaa (Laaksonen 1999, 433). Tutkimukset ovat osoittaneet sillä olevan myös muita hyötyjä. Esimerkiksi Itä-Suomen yliopistossa erilaisten terveysalojen tutkijoista koostuva työryhmä toteutti vuonna 2017 laajan tutkimuksen keski-ikäisten suomalaisten saunomisen vaikutuksesta sydän- ja verisuonitauteihin (University of Eastern Finland 2018). Tutkimuksessa on selvinnyt muun muassa se, että elinikänsä saunoneen henkilön todennäköisyys kohonneen verenpaineen riskiin on pienempi, kuin ei saunoneen henkilön. Tutkimus myös selvitti, että saunomisella on merkittävä lisävaikutus sydän- ja hengityselimistöön kuntoon. (Laukkanen ja muut 2023, 352.)

5 Saunakylä vierailukohteena

Jämsän Saunakylässä sauna koetaan kulttuuriperinnöllisesti merkittävässä rakennuksissa keskellä Suomea. Paikalle tullaan useasta syystä, sillä kohde toimii sekä kulttuuri-, vapaa- että hyvinvointikohteena. Käsittelen seuraavassa Saunakylän taustaa sekä sen merkitystä ihmisille. Olen nostanut tuottamastani kyselystä esiin esimerkkejä, joiden koen kuvastavan asenteita, samankaltaisuuksia ja eroavaisuuksia hyvin.

Kyselyä käsitellessäni olen kertonut vastausmäärät tapauksissa, joissa olen kokenut niillä olevan painoarvoa, kuten kysymyksissä, jossa pääpaino on kyllä/ei-vastauksilla. Toisinaan olen jättänyt määrät kertomatta, koska tutkimuksen painotus on sisällössä, ei määrässä. Koen määrän esittämisen lukuina selkeämpänä kuin prosentteina, sillä jokainen vastaus on uniikki ja kirjoittajansa näköinen. Koska vastauksissa on eri määrä vastaajia, luvut selkeyttävät tulosten käsittelyä paremmin kuin prosentit. Osa vastauksista on päällekkäisiä ja monitulkintaisia sisältäen esimerkiksi useamman vastauksen yhteen kysymykseen kirjoitettuna, jolloin näiden edestä löytyy aaltoviiva eli tilde (~).

5.1 Saunakylän historiaa

Miten Saunakylä on saanut alkunsa ja miten se on kehittynyt? Toiminnalla on vuosikymmenten aikana ollut useita muotoja, ja juuret ulottuvat toiselle paikkakunnalle. Saunakylä-aatetta on pidetty vetovoimaisena eri aikoina eri syistä, ja aika on näyttänyt toiminnan toimimisen kannalta toistaiseksi parhaan tavan pitää aatetta yllä.

Jämsän Saunakylän aktiivin ja toimintaa ylläpitävän tahon Suomen Saunakulttuuri ry:n puheenjohtajan Saija Silénin haastattelun pohjalta käsittelen seuraavaksi Saunakylän historiaa 1980-luvun Muuramesta 2020-luvun Jämsään.

5.1.1 Muuramen Saunakylä 1983–2010

Matkakohteiden imagon luominen yleistyi länsimaissa 1970-luvulla, samalla kuin ymmärrettiin ihmisten olevan kiinnostuneita matkakohteen kulttuurista (Pitkänen & Vepsäläinen 2003, 4; Hovi 2017, 64). 1970-luvulla Suomessa elettiin matkailun nousukautta, ja paikkakunnilla ryhdyttiin kehittämään matkailupalveluita vapaa-ajan ja elintason kasvun

seurauksena. Suomen Saunakulttuuri ry:n puheenjohtajan Saija Silénin mukaan samaan aikaan Keski-Suomessa alueen houkuttelevuutta matkailukohteena alettiin parantaa, ja erityisesti saksalaiset ja muut ulkomaalaiset olivat kohderyhmänä. Mietinnässä oli, mitä Suomesta halutaan esitellä turisteille, ja tuloksena oli sauna. Sauna koettiin niin suureksi vetovoimatekijäksi, että ajateltiin saunamatkailulle olevan kysyntää myös Keski-Suomessa. (Silén, haastattelu, 16.1.2023.) *Keskisuomalaisessa* 22.8.1980 julkaistussa jutussa Saunakylän potentiaalia verrattiin jopa Tampereen Särkänniemeen loistavan sijainnin ja kulkuyhteyksien vuoksi (Kivinen 2011).

Saunamatkailukohdetta oli ideoimassa muun muassa Keski-Suomessa aktiivisena toimijana toiminut lääninarkkitehti Risto Vuolle-Apiala. Vaikka tavoitteena oli matkailukohde, taustalla oli myös ajatus savusaunakulttuurin säilyttämisestä – 1970-luvulla elettiin rakennussuojelussa heräämisen aikaa, jolloin savusaunojen häviämiseen oli oikeasti havahduttu. (Silén, haastattelu, 16.1.2023.)

Tuloksena oli ajatus sauna-aiheisesta esittelyalueesta ja konferenssikeskuksesta, jonka kohderyhmänä toimisi pääasiallisesti ulkomaalaiset turistit. Mukana ajatuksen kehittämisessä olivat esimerkiksi Keski-Suomen Lääni, Jyväskylän Messut Oy ja Keski-Suomen museo. Alkuperäinen idea oli saada kohde Tikkakoskelle lentokentän läheisyyteen turistien helpon saavutettavuuden takaamiseksi, mutta idea kuopattiin alueella toimivan varuskunnan sijainnin vuoksi. (Silén, haastattelu, 16.1.2023.)

Paikan etsimisen myötä maa-alue löytyi Muuramesta. Kohdetta varten perustettiin Saunakylä Oy, ja Jyväskylän Messut Oy otti toimesta vetovastuun. Risto Vuolle-Apiala ryhti kiertämään Suomea ja etsimään savusaunoja valokuvaten ja haastatellen saunojen omistajia – 1970-luvun lopusta 1990-luvun puoliväliin, Vuolle-Apiala keräsi kuvia ja tietoja kaikenlaisista savusaunoista, ja kokoelmansa hän lahjoitti Keski-Suomen museolle. Tietoja ja haastatteluja siirrettävistä saunoista keräsi paljon myös Äänekosken museon entinen johtaja Pekka Soironen. Saunakylään saunoja kertyi niin lahjoituksina kuin ostoina. Tarkoitus oli kattaa koko saunojen historia alusta nykyaikaan, luoden alueesta tietynlaisen messunäyttelyalueen. Rahoitusta kerättiin muun muassa poliitikoilta ja vuorineuvoksilta, myyden esimerkiksi 10 000 markkaa maksavia Saunakylä-tuoppeja hankkeen kannatusmielessä. Presidentti Urho Kaleva Kekkonen saunaharrastajana asettui Saunakylän viralliseksi suojelijaksi – Kekkonen lähetti muun muassa kehotteen Maalaisliiton jäsenille, jossa rohkaisi jäseniä lahjoittamaan Saunakylään ylimääräisiä savusaunoja. Tämän ansiosta yksi savusauna lahjoitettiin näin. Kun

Saunakylä avattiin 1983, alueen vihki käyttöön Mauno Koivisto. Saunoja oli alueella tällöin muutama, ja tarkoitus oli kasvattaa kokoelmaa jatkuvasti. Alueelle rakennettiin myös paviljonkirakennus. Kustannusten ollessa liian korkeat, hanke meni konkurssiin jo vuonna 1984. (Silén, haastattelu, 16.1.2023.) Konkurssista huolimatta toiminta jatkui, ja *Keskisuomalaisen* artikkelissa 31.8.1985 Saunakylää suunniteltiin yhä Muuramen huvipuistoksi, tuoden Saunakylään ”härveleitä” lapsille, eläinpuisto ja satukylä (Kivinen 2011).

Muuramen Saunakylää yritti elvyttää uusi yrittäjä, mutta tämänkin mentyä konkurssiin muutaman vuoden jälkeen, alue jäi Muuramen kunnalle. Tässä vaiheessa saunoja oli kertynyt alueelle noin 20. Muuramen kunta ryhtyi ylläpitämään aluetta, ja alkoi kehittää siitä saunamuseota. Museon oli tarkoitus kertoa suomalaisesta saunakulttuurista, ja uusi hanke menestyikin paremmin – perusnäyttely, museosisällöt ja koulutetut museo-oppaat tekivät sauna-aatteesta vakavasti otettavaa, ja alueella järjestettiin myös kansainvälisiä saunakonferensseja ja muita yhdistysten kokoontumisia. Viimeinen sauna siirrettiin alueelle vuonna 1994 – nyt erilaisia saunoja oli noin 30, ja kaikki eivät olleet enää savusaunoja. Kunnan ylläpitämä saunamuseo toimi 1990-luvun lopulle, mutta vuosituhanen vaihteessa kunta päätti antaa alueen hoidettavaksi ja ylläpidettäväksi yrittäjälle, osana Muuramen kulttuurimatkailutoimintaa. Saunoista vain osa käytössä, ja toiminta oli verkkaista. Ennen kunnan hoitama alue alkoi nyt rapistua, sillä rakennuksista ei pidetty samalla tavalla huolta kuin ennen. Saunat alkoivat lahota. (Silén, haastattelu, 16.1.2023.)

Vuonna 2010, kun vuokrasopimusta yrittäjän kanssa ei enää uusittu, osa saunoista oli jo tuhoutunut sää- ja maaperäolosuhteellisista syistä, mutta myös ilkvallan seurauksena. (Silén, haastattelu, 16.1.2023.) Tulevaisuus oli epäselvä.

5.1.2 Jämsän Saunakylä (2012) 2017-

Muuramen Saunakylän lakkauttamisesta huolestuttiin paikallistasolla. Silén kertoo *Keskisuomalaisessa* ilmestyneestä lehtijutusta, joka kertoi Muuramen kunnan luopuvan Saunakylästä, jättäen saunojen kohtalon epäselväksi. Tämän seurauksena, käänteentekevä keskustelu käytiin Silénin mukaan huoltoasema Shellin kahvipöydässä, jonka ääressä paikalliset Muuramen Saunakylässä aikoinaan vierailleet, ryhtyivät ideoimaan säilytysaikeita, ja asian tiimoilta perustettiin Suomen Saunakulttuuri ry vuonna 2012. Aktiivisista ideoijista

suurin osa oli Jämsästä, joten uutta paikkaa alettiin etsiä lähiseudulta. Paikan löytäminen ei ollut helppoa, mutta lopulta peltoinen paikka löydettiin Juokslahden kylältä. (Silén, haastattelu, 16.1.2023.)

Saunakylän saunojen siirtämiseksi ja muiden toimien mahdollistamiseksi Suomen Saunakulttuuri ry haki EU-rahoitusta, joka kattoi osan kuluista. Valtava, 24 saunan siirtämishanke Muuramesta Jämsään toteutettiin pääosin talviaikaan, kahden talven aikana Muuramen tontin ollessa maaperältään märkää. Saunat siirrettiin poikkeuksellisesti kokonaisina, ja siirron yhteydessä tontille tuotiin sähköt, tehtiin pelastustie ja kaivo. Uusilla paikoillaan saunat peruskorjattiin, ja niihin rakennettiin uudet lauteet ja kiukaat. Vanhat kiukaat dokumentoitiin, ja vanhoista kiukaista on otettu mallia uusien, turvallisempien kiukaiden rakennuksessa. (Silén, haastattelu, 16.1.2023.)

Jämsän Saunakylä avattiin ensimmäisellä saunalla vuonna 2017, ja siitä lähtien savusaunoja on kunnostettu tasaiseen tahtiin, riippuen muun muassa talkoolaisten saatavuudesta. Vuonna 2023 saunoista on käytössä kymmenkunta, ja niissä pääsee saunomaan kesälauantaisin syksyyn saakka 10 euron pääsymaksun hinnalla – alle 12-vuotiaat ja jäsenmaksun maksaneet ilmaiseksi. Saunavuoroja voi myös varata yksityiskäyttöön. (Himos-Jämsä.)

Saunoista vanhimmat ovat 1700-luvulta, ja nuorimmat 1940-luvulta (Himos-Jämsä). Saunakylän konsepti on ollut alusta asti sellainen, että saunoja on haluttu erilaisia eri puolilta Suomea, eri aikakausilta. Tällä hetkellä saunakokoelma ei ole täydellinen – esimerkiksi Etelä-Suomesta ei ole saunoja lainkaan, ja Varsinais-Suomesta on yksi. Kokoelma painottuu Savoan, Pohjois- ja Etelä-Karjalaan, Pohjois-Pohjanmaalle, Lappiin ja Keski-Suomeen. Kun Saunakylässä paloi ensimmäinen savusauna vuonna 2021, tarkoituksena on ollut saada tilalle sauna uudelta alueelta. Tavoitteena on siis tulevaisuudessa saada lahjoituksia alueilta, joilta saunoja ei Saunakylässä vielä ole. (Silén, haastattelu, 16.1.2023.)

Nykyään Saunakylä ei halua yhdistyä saunamuseokonseptiin, mitä se Muuramessa oli. Osasyynä toimii se, että yhdistys haluaa tarjota elävää saunakulttuuria – museoesineisiin ei saisi koskea samalla tavalla, kun alueen savusaunoihin kosketaan nyt. Periaatteena on, että rakennus säilyy parhaiten, jos se on käytössä. Kävijöille halutaan mahdollistaa savusaunakokemus eri puolilta Suomea tulevissa ja eri ikäisissä saunoissa, ja museossa tämä ei onnistu. 1940-luvulla savusaunoja vielä tehtiin maaseudulla, mutta 1970-luvulla suuri osa savusaunoista poistettiin käytöstä, tai ne on muutettu kesämökeiksi tai ulospäin lämpiäviksi saunoiksi. Suomen Saunakulttuuri ry:n tavoite on näyttää Jämsän Saunakylän avulla, millaista

oli saunoa jopa satoja vuosia sitten, ja ylläpitää elävää kulttuuriperintöä. (Silén, haastattelu, 16.1.2023.)

Kesälauantait Saunakylässä alkavat kello 7, jolloin ensimmäiset talkoolaiset tulevat paikalle. Esimerkiksi kesällä 2022 saunoista oli lämpimänä yhdeksän, ja saunat ovat valmiina saunottavaksi noin kello 16. Talkoolaiset huolehtivat saunojen lämmityksestä, nuotiopaikkojen tulista, siisteydestä ja kahvilan ja lipunmyynnin pyörittämisestä. Viimeisten talkoolaisten vuoro loppuu noin kello 20–21, jonka jälkeen paikalle saa jäädä omalla vastuulla. Kävijöitä on vilkkaimpaan kesäaikaan noin 120–170 per lauantai, ja ihmisiä tulee paikalle niin saunomaan kun talkoolaiseksi, pitkienkin matkojen takaa. Tunnelma on Silénin mukaan yhteisöllinen ja välitön. Talkoolaisia toivotaan kuitenkin aina lisää toimintaan. (Silén, haastattelu, 16.1.2023.)

Rahallisesti Saunakylää on voinut avustaa esimerkiksi saunakummiuden ostamisella. Saunakylän toiminta on kuitenkin vapaaehtoista ja talkoolaisten aktiivisuudesta riippuvaista. Facebook- ja Instagram-sivujen lisäksi Saunakylä ei mainosta itseään tietoisesti, mutta ihmiset löytävät paikalle silti tavalla tai toisella. Silénin mukaan yksi Saunakylän ydinominaisuuksista onkin matalankynnyksen yhdistys- ja talkootoiminta, jonka avulla Saunakylä menestyy Jämsässä. Myös sillä, että saunat ovat nimenomaan savusanoja tavallisten, ulospäin lämpiävien saunojen sijaan, on hänen uskoakseen suuri merkitys. (Silén, haastattelu, 16.1.2023.)

Saunakylä on saanut huomiota myös medialta sekä kotimaassa että kansainvälisesti. Se on näkynyt muun muassa MTV Uutisissa, ollut osa suomalaisesta saunakulttuurista kertovaa dokumenttia, ja ohjelmaa on tehty myös esimerkiksi Ranskaan, Tanskaan, Viroon. (Silén, haastattelu, 16.1.2023; Saunakylä 2023.)

Syrjäisessä sijainnissa sijaitseva kohde on nähty ihanteellisena kulttuurin, historian ja luonnon pohjalta rakennetun brändin luomiselle (Iliachenko 2005, 1–2). Jämsän Saunakylä on selkeästi brändäytynyt näiden kautta omanlaisekseen saunamatkailukohteekseen. Ilman tietoa historiasta ja kulttuurista, Saunakylän savusaunat olisivat ehkä vain puisia mökkejä vieritysten. Tiedot ovat hyödynnetty paikkabrändin luomisessa, joka on tapahtunut Suomen Saunakulttuuri ry:n sekä kaikkien muiden talkoolaisten ja vierailijoiden toimesta.

Saunakylän sijoittuminen Jämsään ei ollut aluksi jokaisen paikallisen mieleen. Silénin mukaan usean paikallisen tyytymätön mielipide uuden sijainnin valinnasta ilmeni erilaisissa

mielipidekirjoituksissa. Vasta noin viimeisen kahden vuoden aikana jämsäläiset ovat ruvenneet käymään saunomassa Saunakylässä. (Silén, haastattelu 16.1.2023.) Ilmiötä voi selittää esimerkiksi aikaisemmin mainitsemani teorialla, minkä mukaan kulttuuriympäristö ei välttämättä ole tottunut matkailijoihin, jolloin matkailusta voi olla enemmän haittaa kuin hyötyä. Kulttuuri ja ajatukset ovat kuitenkin mukautuvaisia, ja asenteiden muutokset ovat luonnollisia. Paikallisten vieroksuminen erilaisia kohteita ja palveluita kohtaan ei ole uusi ilmiö. Vaikka Saunakylässä vierailut paikallisilta ovat yleisiä varsinkin nykyään, on todettu, että joissain kohteissa kulttuuriset vierailut paikallisilta ovat laskeneet (Richards 1997, 41). Tutkimusaineiston perusteella Saunakylä tuo paikallisille kesälauantaisin vapaa-ajan tekemistä, mutta sen verrattavuus perinteisiin kulttuurikohteisiin on haastava. Saunakylän kohdalla tällaista paikallisten vierailijoiden laskusuhdanteista ilmiötä ei ole kuitenkaan selkeästi havaittavissa.

Kuva 2. Saunakylän sijainti on suojaista. Kuvaaja: Sofia Alanen 2023.

5.2 Jämsän Saunakylässä vierailu

Jämsän Saunakylässä vieraili vuonna 2022 kesäsesongin lauantaisin siis noin 120–170 ihmistä (Silén, haastattelu, 16.1.2023), ja kesällä 2023 kävijöitä oli jämsäläisen paikallislehden mukaan yhteensä jopa 4000 (Tikkanen 2023). Luvut kertovat, että määrät kasvavat, sillä 4000 saunojan saamiseksi, vuoden 2022 saunojamäärät eivät riitä. Tosin on huomioitava, että kävijöitä ei lasketa tarkkaan, joten luvut eivät ole täysin luotettavia.

Kyselyn 121 vastaajasta viisi ei ollut vierailut Saunakylässä, ja neljä vastaajista kertoo haluavansa tai aikovansa vierailla tulevaisuudessa (Liite 1, kysymys 4). Kysely on selvästi tavoittanut Saunakylästä kiinnostuneet ja sen kanavia seuraavat ihmiset. Saunakylään tutustumaan tullut japanilaisryhmä kertoi haastattelussa, että uskoo japanilaisten turistien määrän lisääntyvän Saunakylässä tulevaisuudessa, sillä suosio maassa jatkaa kasvamistaan (Haastattelu 2, 27.5.2023). Alueen suosio vierailukohteena on selvä, ja molemmat lähteet viestivät siitä, että Saunakylä on suosittu ajanviettopaikka.

5.2.1 Matkailu

Jaettaessa vierailijat kolmeen kategoriaan – ainakin yhden yön viipyvä matkaaja, päivävierailija ja asukas, yön yli viipyvä kuluttaa yleensä eniten rahaa alueella, sitten päivävierailija ja vähiten asukas (Richards 1997, 78). Koska moni yöpyy Saunakylässä tai lähialueella tai tulee käymään toiselta paikkakunnalta päiväselään, tulee vierailuista alueelle tuloja. Myös Silénin mukaan Jämsän Saunakylän voi sanoa olevan matkakohde, sillä kävijämäärät lisäävät majoitusvuorokausia lähialueella, ja tuovat tuloja alueelle kauppojen, huoltoasemien ja palveluiden hyödyntämisen myötä. Lisäksi suuri osa kävijöistä tulee Jämsään Saunakylän, eivät minkään muun, esimerkiksi lähellä sijaitsevan Himoksen, vuoksi. Saunakylä siis tuo Jämsään ihmisiä, jotka eivät välttämättä muuten tulisi paikalle. Suurin osa vierailijoista tuntuu olevan Silénin mukaan muualta kuin Jämsästä. (Silén, haastattelu, 16.1.2023.)

Tuottamani kyselyn 121 vastaajasta, 37¹¹ tuli eri paikkakunnilta. Suurimpina paikkakuntina olivat Jämsä (39) ja Jyväskylä (16), kattaen yhdessä vastaajien kotipaikkakunnista lähes

---

¹¹ Yksi vastaaja kertoi kotipaikkakunnakseen Suomen.

puolet. Seuraavaksi suurimmat kaupungit olivat Helsinki (11) ja Tampere (8). Pohjoisin kaupunki oli Tornio, eteläisin Helsinki. Vastaukset osoittavat, että vierailijoita tulee ympäri Suomea, mutta ainakin lähiseuduilta kotoisin olevat seuraavat Saunakylän tiedotuskanavia ahkerimmin, koska kysely on löydetty. Yhden vastaajan kotipaikkakunta oli Virossa, muut vastaajista asuivat Suomessa. Vastaajat olivat iältään 20–82-vuotiaita, ja keski-ikä oli 54,3. Sukupuolijakauma oli tasainen – vastaajista naisia oli 59, miehiä 60 ja muita kaksi. (Liite 1, kysymys 2.) Silénin havaintojen mukaan aluksi enemmistönä vierailijoista oli yli 60-vuotiaat miehet, mutta nykyään ryhmä on jäänyt vähemmistöön. Nyt vierailijoiden ikähaarukka on monipuolistunut – arvioitu keski-ikä on noin 35–55 vuotta. Paikan ovat löytäneet myös lapsiperheet, joita näkyy alueella usein. Sukupuolijakauma tuntuu olevan melko tasainen, mutta naisten määrä selkeästi lisääntynyt. (Silén, haastattelu, 16.1.2023.)

Koska Silénin arvio ja kyselyn tulokset kävijöiden kotipaikkakunnista eivät täsmää, uskon yhdeksi syyksi kyselyn löytäneen helpoiten paikalliset Saunakylää seuraavat henkilöt. Asuessaan kohteen lähialueella, saattaa seurata sen kanavia aktiivisemmin. On myös mahdollista, että paikalliset ovat vastanneet kyselyyn herkemmin, sillä asia koskee omaa kotipaikkakuntaa.

Moni Suomesta tuleva vierailija tulee Saunakylään lähialueiden lisäksi kauempaa. Myös Silénin havaintojen mukaan paljon ihmisiä tulee esimerkiksi kolmen tunnin ajomatkan päästä Helsingistä tai Turusta saunomaan, ja lähtee sen jälkeen takaisin (Silén, haastattelu, 16.1.2023). Tällaiset vierailijat näkyvät myös ylempänä esiteltyissä kyselyaineistossa kotipaikkakuntiin liittyen.

Himoksen läheisyydellä ei tunnu olevan kovin suurta vaikutusta Saunakylässä vierailussa. Silénin arvion perusteella noin 5–10 % kävijöistä käyttää Himoksen alueen palveluita, mutta uskoisi kohteen menestyvän ilman Himostakin. Satunnaisesti esimerkiksi julkisuuden henkilö on saattanut käydä konserttinsa lomassa Himokselta Saunakylässä saunomassa. (Silén, haastattelu, 16.1.2023.) Kyselyyn vastaajista Himoksen mainitsee muutama, mutta vastauksista ei huomaa Himoksen loma-alueen palveluiden vaikuttavan vierailuun vahvasti. Eräs vastaaja esimerkiksi kertoo, että kävi pyöräilemässä ennen saunomista Himokselle ja takaisin, mutta Saunakylä oli koko ajan pääkohde (Liite 1, kysymys 14). Neljä vastaajaa 113:sta kertoo yhdistäneensä Saunakylässä vierailuun yöpymisen Himoksella (Liite 1, kysymys 13).

Kysymykseen, jossa kysyin matkan ensisijaista kohdetta ja muita vierailuun yhdistettyjä kohteita, vastasi 113 henkilöä. Heistä ~89 kertoo Saunakylän olleen joko ensisijainen kohde tai yksi useammasta, matkaan suunnitellusta ensisijaisesta kohteesta, eli suurin osa vastaajista on lähtenyt pääasiallisesti vierailemaan juuri Saunakylässä: ”Oli ensisijainen kohteeni. Yhdistin muitakin kohteita, mutta pääkohde oli Saunakylä”, ”Käynti Saunakylässä on ollut ainoa kohde”, ”Moottoripyöräreissulla oli useampia kohteita, mutta saunakylän mukaan tein reittisuunnitelman”. Muutama kertoo, että Saunakylä ei ollut ensisijainen kohde, vaan sattui esimerkiksi sopivasti matkan varrelle: ”Matkan varrella”, ”Yhdistin muuhun reissuun”, ”Saunakylä on ollut toissijainen kohde kotona käydessä”. Vastauksissa löytyy myös muiden kysymysten vastauksiin verraten suhteellisen paljon en osaa sanoa -tyylisiä vastauksia. Moni vastaus oli myös päällekkäinen. Näistä voi päätellä, että vaikka moni kokee Saunakylän olleen matkan päämäärä, muitakin, ehkä samanarvoisia kohteita on joillain vierailukerroilla ollut mukana. Vastauksista huomaa, että moni on vierailut paikalla useasti, ja että vierailu on ollut suunniteltu. (Liite 1, kysymys 14.) Saunakylä on vastausten perusteella monelle siis eräänlainen *kiertelevä kohde*, jossa päämääriä voi olla useampia (Holloway & Humphreys 2016, 215).

Kulkeminen Saunakylään autolla ja julkista liikennettä hyödyntäen, ovat selvästi yleisimmät tavat, mutta myös muita tapoja löytyy. Paikalta voi löytää esimerkiksi liftaten eli ilmaisen kyydin vastaan ajavalta autolta pyytäneitä, sekä polkupyörällä tulleita vierailijoita. Silén toteaa, että jos Saunakylään todella tahtoo, keino siihen löytyy varmasti. Hän kertoo tapauksesta, jossa eräs australialainen otti yhteyttä halutessaan tulla Saunakylään katsomaan saunoja. Sovitusti Silén kuljetti australialaista rautatieasemalle ja takaisin, ja tässä välissä vierailijalle löytyi viikoksi ilmainen asuinpaikka alueelta. Toisessa tapauksessa, erään japanilaisen henkilön puolesta soitettiin Tampereelta, sillä hän tahtoi kovasti päästä vierailemaan Saunakylään Jämsään, mutta ei tiennyt miten. Kyyditykset linja-autopysäkiltä Saunakylään ja takaisin sovittiin, ja japanilaiselle löydettiin myös englantia puhuva saunakaveri. Samankaltaisia tarinoita juna- ja linja-autoasemilta haetuista ulkomaalaisista on runsaasti. (Silén, haastattelu, 16.1.2023.) Yhteydenotot kulkemisen helpottamiseksi kertovat Saunakylän suosioista monenlaisten ihmisten keskuudessa eri puolilta maailmaa. Esimerkiksi Helsingistä saapuminen Jämsään sujuu ei-suomea puhuvalta ulkomaalaiselta helpommin, kun saa apua.

Auton, junan, linja-auton, polkupyörän ja liftaamisen lisäksi paikalle pääsee myös esimerkiksi veneellä, joskin kyselyn mukaan useampi toivoisi veneellä saapumisen tulevaisuudessa

helpottuvan, kuten eräs vastaaja kertoo: ”Veneellä olisi kiva päästä laituriin viereen, kun olen laiska kävelemään sen puolisen kilometriä”. (Liite 1, kysymys 24.)

Suomessa asuvien henkilöiden lisäksi Saunakylässä vierailee siis paljon ulkomaalaisia. Muita kuin suomessa asuvia ulkomaalaisia vierailee Saunakylässä Silénin mukaan kesän mukaan noin 30 % kokonaiskävijämäärästä. Ulkomaalaisista suurin vieraileva joukko on japanilaiset, ja esimerkiksi kesällä 2022, Saunakylässä vieraili joka viikonloppu, yhtä lukuun ottamatta, vähintään yksi japanilaisryhmä. Yhtenä viikonloppuna ryhmiä oli samanaikaisesti jopa kolme. Japanilaisten vierailijoiden lisäksi kävijöitä on usein esimerkiksi Itävallasta, Sveitsistä, Belgiasta, Italiasta, Yhdysvalloista ja Virosta. Sen sijaan esimerkiksi Ruotsista, Saksasta, Kreikasta tai Venäjältä ei tule huomattavasti saunojia. Koronapandemian aikaan ei-suomea puhuva osa näkyi Saunakylässä Suomessa asuvina ulkomaalaisina. (Silén, haastattelu, 16.1.2023.)

Moni ulkomaalainen ottaa yhteyttä Saunakylän aktiiveihin, toiveissa tulla talkoolaiseksi (Silén, haastattelu, 16.1.2023). Esimerkiksi haastattelemani japanilaisryhmä oli alueella oppimassa savusaunan lämmitystä ja saunakulttuuria. Suomessa kiinnosti varsinkin saunan – sekä itse saunan että sauna-sanan – juuret. Myös ympäristö ja järvien määrä mainittiin kiinnostavina. Haastattelussa he totesivat, että saunainnostus kasvaa Japanissa jatkuvasti, ja muutaman vuoden kuluttua Saunakylässä tulee luultavasti vierailemaan yhä enemmän japanilaisia kuin nykyään. (Haastattelu 2, 27.5.2023.) Saunan ovat löytäneet Japanissa nyt muun muassa nuoret, jotka eivät ole olleet saunasta ennen yhtä kiinnostuneita.

Saunainnostusta on lisännyt Katsuki Tanakan tekemä manga nimeltä *Sado* eli *Saunan tie*, joka on auttanut japanilaisia ymmärtämään suomalaista saunaa. (Valkama 2021; Pohjola 2018.) Myös Saunakylässä vierailleet japanilaiset mainitsivat *Sadon* vaikutuksen. (Haastattelu 2, 27.5.2023.)

Jämsän Saunakylässä vieraileminen on kulttuuri- ja perintömatkailua, sillä kohde on kulttuuriperinnöllisesti ja -historiallisesti merkittävä. Paikalla olevat savusaunat ovat vuosikymmeniä – jotkut jopa vuosisatoja, vanhoja, ja indikoivat suomalaisen saunakulttuurin pitkäikäisyydestä ja kestävydestä. Vastausten perusteella vierailulla kiinnostaa kulttuurimatkailulle tyypilliset piirteet, kuten rakennusten ja kulttuurin historia, perinteet ja elämyksellisyys, ja saunamatkailu näkyy vierailussa savusaunakulttuurin ja saunomisen olennaisessa läsnäolossa (Liite 1, kysymys 24). Lisäksi Saunakylässä vierailu on lyhyt aika, minkä mainitsin voivan nähdä olevan yksi kulttuurimatkailun tunnuspiirteistä.

Tutkimuskohteeni luonteen vuoksi olen sisällyttänyt myös samasta kaupungista tulevat vierailijat (lähi)matkailijoiden käsitteen alle, sillä paikalle on tultava varta vasten tietynä suunniteltuna ajankohtana. Vierailu kattaa lähimatkailun tunnusmerkit, sillä kyselyn perusteella kolme neljästä vierailijoiden suosituimmasta kotikaupungista sijaitsi enintään noin kahden tunnin ajomatkan etäisyydellä. (Liite 1, kysymys 2). Vastaukset osoittavat, että lähimatkailu on alueella melko suosittua.

Lisäksi vierailu sopii hyvinvointimatkailun käsitteen alaisuuteen. Esimerkiksi yhdysvaltalainen vierailijan motiivi matkalle oli parannuskeinon löytäminen niskakipuun kylmän ja kuumen yhdistelmän kautta. Suomessa hän kiersi 50 saunaa 29 päivässä, ja haastattelun mukaan niskakipu helpotti. (Haastattelu 3, 27.5.2023/22.8.2023.) Silénin maininta ulkomaalaisten halusta tulla talkoolaiseksi ja japanilaisryhmän talkoovierailu todistavat, että vierailu voi olla näiden lisäksi myös vapaaehtoismatkailua (Haastattelu 2, 27.5.2023; Silén, haastattelu 16.1.2023).

5.2.2 Houkuttavuus ja sijainti

Kyselyssä Saunakylän houkuttavuutta koskevista kysymyksistä suurin osa antaa vastaukseksi saunan, savusaunan, saunomisen tai löylyt. Lisäksi huomattavasti erottuu tunnelma, ainutlaatuisuus ja samanhenkisten ihmisten kanssa saunominen: ”Konsepti, mystisyys (ei juuri tietoa missään), saunojen historia mikä tiedossa esim. netissä”, ”Savusauna ja uinti Päijänteessä. Saman henkiset saunojat”, ”Savusaunat ja saunominen - muistoja lapsuudesta”. (Liite 1, kysymykset 16 ja 18.) Viimeinen vastaus puoltaa Puromiehen teoriaa siitä, että saunassa kokemus voi haarautua moneen aikatasoon, ja aistit viedä kokijan osaksi menneisyyttä (Puromies 2013, 377; Puromies 2016, 248). Saunassa näkymätön maisema voi osoittaa saunojalle osia omasta menneisyydestä, vaikka tämä ei kyseisessä saunassa koskaan olisi vierailutkaan. Lisäksi Vösun ja Sooväli-Seppingin tutkimus Virossa osoittaa, että savusaunoissa voi verestää lapsuusmuistoja, ja luoda sellaisia myös omille lapsille (Vösu & Sooväli-Sepping 2012, 93–94). Eräs vastaaja toisessa kysymyksessäkin muistelee savusaunassa lapsuuttaan: ”Sauna on olennainen osa kulttuuriamme, perinteisesti saunarauha ja paikka puhdistautumiselle. Saunakylässä käynti tuo muistoja mieleen lapsuudesta, kylpemisestä isoäidin savusaunassa ja kuinka siellä aina onnistui nokeamaan itsensä” (Liite 1, kysymys 27).

Muutama vastaajista kertoo houkuttavuuskysymyksien vastauksissa myös kiinnostuksen perinteeseen ja historiaan, sekä Saunakylän epäkaupallisuuden toimivan houkutteena: ”Saunat ja suomalainen kansanperinne, laulut ja tarinat saunojen taustalla”, ”Tutustuminen perinteisiin, henkisen kasvun matka”, ”Erilaisuus, historia, perinne”, ”Ainutlaatuisuus, perinnetietoisuus, Suomen kesäilta, epämarkkinahenkisyys/epäkaupallisuus”. Lisäksi esimerkiksi moniaistisuus, tunnelma, kesäpäivän tekeminen, uiminen, grillaus, jutteleminen, erilaisten saunojen kokeileminen sekä maadoittuminen eli uskotusti luontoyhteyden ja tietynlaisen mietiskelyn kautta saavutettava rauhoittava tila (Earthing 2019) mainitaan vastauksissa. (Liite 1, kysymykset 16 ja 18.) Vastauksista huomaa, että saunaan liitetyt affektiiviset kokemukset ovat vahva syy paikan houkuttelevuuteen, ja että tyytyväisyyden kokeminen kytkeytyy tunnelmaan, esteettisyyteen ja ympäristöön (Abubakar & Mayondo 2014, 835). Yhdysvaltalaista vierailijaa houkutti haastattelun mukaan perinteiset savusaunat sekä rento ja ei-kaupallinen ilmapiiri (Haastattelu 3, 27.5.2023/22.8.2023). Japanilaisryhmää houkutti suomalaisen saunaperinteen lisäksi uuden oppiminen savusaunaperinteestä ja hyvän saunan lämmittämisen oppiminen (Haastattelu 2, 27.5.2023).

Vastauksista voi huomata, että vierailijat näkevät saunalla ja saunaperinteellä olevan itseisarvoa, ja saunaa kunnioitetaan. Saunakylä houkuttelee vierailijoita siis pääosin saunan itsensä vuoksi. Vaikka kyselyn mukaan moni toivoisi Saunakylän sijaitsevan lähempänä omaa kotipaikkakuntaa, maantieteellinen sijainti Jämsässä koetaan kyselyn mukaan pääosin positiiviseksi, sen sijaitessa keskellä Suomea ja ison tien varressa: ”Hyvä keskellä suomea”, ”Pikkusen kaukana Tampereelta, mutta ei niin kaukana, etteikö sinne jaksaisi ajella useamminkin kesäaikaa”, ”Loistava. Päätien varrella, Päijänteen rannalla. Keskisessä Suomessa”. Maaseutumainen ja hieman syrjäinen miljöö nähdään pääosin hyvinä ominaisuuksina, mutta usea toivoo julkista liikennettä paikalle lisää: ”Helpompi saavutettavuus junalla matkustaessa olisi ehdoton plussa (esim. tasatunnein menevä yhteiskuljetus)”, ”Sijainti järjen rannalla mukava. Jopa bussilla pääsee, liian harvoin kyllä”, ”Helppo mennä autolla, julkisilla hankalampaa”. Kaikkien mielestä sijainti ei ole kaikkein oivallisin: ”Valitettavasti sijainti on hieman hankala”, ”Liian kaukana”. Negatiivisia kommentteja sijainnista tuli kuitenkin vähän. (Liite 1, kysymys 24.)

Vastausten perusteella, järven vaikutusvalta alueeseen on huomattava. Saunakylän sijainnista kysyttäessä, 117:sta vastaajasta 31 mainitsee järven vastauksessaan. Moni perustelee sijainnin osuvuutta järven läheisyydellä, mutta moni myös toivoo uimarannan ja venelaitureiden suhteen tapahtuvan tulevaisuudessa kehitystä: ”Ainahan kaikki saisi olla lähempänä, mutta

muutoin hyvä. Kaipaisi paremman uimapaikan”, ”Sijainti muuten aivan loistava, mutta uimaranta aivan kamala, toivottavasti joskus saadaan pitkä laituri ja pohja kuntoon, varsinkin pienille lapsille ranta uimakelvoton ja juuri näistä pienistä lapsista kasvaa se uusi saunasukupolvi”, ”Paikka on hyvä. Kun hyvän hiekkarannan saisi rakennettua ja venelaiturit niin paikasta voisi saada vielä toimivamman”. Eräs vastaaja kääntää olosuhteet myös eduksi: ”Ranta on savinen, mutta sen voi kääntää eduksi ottamalla kuorivia savikylpyjä”. (Liite 1, kysymys 24.)

Uimarannan puutteellisuuden osoittaminen on merkki turistikatseen päälle kytkeytymisestä – vierailija huomaa erot omasta arjestaan ollessaan matkalla. Järvi edustaa monelle suomalaiselle arkea, ja jos järvikokemus ei ole totutun kaltainen, seuraa pettymys, kun odotukset eivät kohtaa todellisuuden kanssa.

Ulkomaalaiselle, saunan yhteydestä järvessä uiminen Saunakylässä voi näyttäytyä sen sijaan juuri perinteisenä suomalaisena kokemuksena, jos muusta ei ole tietoa. Tällöin turistikatse eroaa Suomessa ja ulkomailla asuvien ihmisten välillä, koska odotukset ovat erilaiset. Silén myös kertoo, että perinteisesti savusaunat eivät edes sijainneet järvien rannoilla, vaan viilentymiskeinona toimi lumihangessa pyöriminen (Silén, haastattelu 16.1.2023). Kyseessä on siis kulttuurille ominaisten perinteiden olettamus ja asenne.

Kuva 3. Näkymä Saunakylästä Päijänteelle. Kuvaaja: Sofia Alanen 2023.

Sauna ja uiminen ovat monelle suomalaiselle olennainen asia ja osa näkymätöntä maisemaa, joka selittää osaltaan huomioita rannan kunnosta. Saunoja saattaa palata menneeseen veden kautta – kuten mainitsin luvussa

4.4, Väyrysen mukaan aikaisemmin saatu hyvinolontunne uimisesta on koettavissa uudelleen, kun kontakti veteen muodostuu (Väyrynen 2014, 263). Uiminen saunomisen yhteydessä on jättänyt selvästi useaan positiivisen muiston. On siis uskottavaa, että uimarannan parannusta kaipaavat ihmiset muistavat positiiviset uimiskokemuksensa yhdessä saunan kanssa, ja koska tapa on iskostunut suomalaiseen saunakulttuuriin, yhdistelmän puutteellisuus nostattaa tunteita. Saunaelämyksen on uskottu myös tuovan syvempää merkitystä uintiin, ja Hirschmanin ja muiden [2012] mukaan saunan uskotaan mobilisoivan sosiaalisspatiaalista muutosta, jonka myötä luonnosta tulee molempien, aineellisen ja henkisen elannon, tarjoaja (Tillotson ja muut 2021, 271). Ajatuksen perusteella saunan yhteydessä uiminen siis voi syventää luontosuhdetta ja kokonaisvaltaista elämystä.

Houkuttavuuteen liittyen on syytä huomioida myös Saunakylän ainutlaatuisuus savusaunakokemuksia tarjoavana kohteena. Silén ei usko Saunakylän suosioon, jos saunat olisivat savusaunojen sijasta ulospäin lämpiäviä, perinteisiä suomalaisia saunoja (Silén, haastattelu 16.1.2023). Samaa mieltä ovat myös kyselyyn vastaajat, sillä 119:sta vastaajasta 95 on sitä mieltä, että houkuttelevuus laskisi huomattavasti: ”Piipullisia saunoja on kaikkialla. Vanhaa savusaunaa ei saa tekemällä. Historialliset saunat hillitsevät sitä, ettei paikka ole karnevaalijuhlapaikka”, ”Ei olisi missään tapauksessa yhtä houkutteleva! Enkä varmasti vierailisi siellä”, ”Ei olisi yhtä houkutteleva mutta luultavasti kävisin kerran tutustumassa”, ”Ei olisi houkutteleva. Savusaunat ja niiden historia on se juttu!”. Pieni osa kuitenkin uskoo, että kiinnostusta riittäisi: ”Voisin vieraila silti”, ”Kyllä sekin toimisi. Vierailisin”, ”Rantasauna on hyvä kokemus. Kyllä kävisin”. Osa vastaajista uskoo savusaunojen ja perinteisen saunan yhdistelmään: ”Toivoisin mahdollisimman laajaa valikoimaa, erilaisia saunoja, eri kokoisiakin”, ”Kyllä jos olisi erilaisia ja muutama savusaunakin. Uima- tai pulahdusmahdollisuus pitäisi olla”, ”Kyllä vierailisin. Alueella voisi olla myös muutama ”tavallinen” sauna, esim. telttasauna, kärrysauna, tynnyrisauna (toisi mainosta paikalliselle yrittäjälle)”. (Liite 1, kysymys 26.) Vastaukset kertovat, että vaikka suurin osa pitää savusaunoja kohteen vetovoimatekijänä, kaikille tämä ei ole tärkein tekijä.

5.2.3 Tapahtumat ja tekemiset

Saunakylässä järjestetään erilaisia tapahtumia, jolloin alueella on järjestetty jotain ohjelmaa. Heti kesän alussa vietetään Suomalaisen saunan päivää kesäkuun 2. lauantaina, johon on

liittynyt muutamana vuonna saunarauhan julistus. Suomen Saunaseura ry:n mukaan Kansainvälinen Savusauna Klubi on julistanut saunarauhaa vuodesta 1996, mutta julistuksen juuret ulottuvat jo 1200-luvulle, jolloin Ruotsin kuningas halusi rauhoitella turhan villisti saunovia suomalaisia. Nykyään saunarauhalla halutaan ylläpitää savusaunakulttuuria ja edesauttaa rauhallista, kiireetöntä saunomista. (Silén, haastattelu, 16.1.2023; Suomen Saunaseura ry 2019.) Kyselyn perusteella useampi ihminen kertoi tulleensa paikalle kyseisen tapahtuman innoittamana. Eräs vastaaja kertoo: ”Ensimmäisellä kerralla oli valtakunnallinen Suomalaisen saunan päivä, silloin oli vain ensimmäinen sauna käytössä, mukanani oli yksi lapsenlapsista, tapahtuman myötä kiinnostus savusaunoja kohtaan heräsi”. (Liite 1, kysymys 11.) Vastauksesta ilmenee, että teemapäivällä on perusteltu paikka Saunakylän ohjelmistossa.

Juhannusaattona järjestetty juhannussauna on kyselyn mukaan myös houkuttanut ihmisiä paikalle. Yksi vastaaja kertoo: ”Mainos juhannussaunasta Facebookissa, loma ja suunnitteilla ollut road trip nivoutuivat yhteen”. (Liite 1, kysymys 11.) Juhannussauna on suomalaisille perinteinen konsepti, jolla voi selittää ainakin osittain Saunakylän juhannussaunan suosiota.¹²

Elokuussa Suomen Ladun Nuku yö ulkona -tempauksen kautta järjestetyssä tapahtumassa on ollut tapana jäädä alueelle yhdessä yöpymään. Silénin mukaan tapahtumassa on mahdollista saunoa sekä illalla että aamulla, ja alueella on ollut tarjolla muun muassa ruokaa, rummutusta, mindfulnessia, joogaa, yrttihoitoja ja lapsille satuhetkiä. Vuonna 2022 paikalle jäi noin sata yöpyjää. (Silén, haastattelu, 16.1.2023.) Useampi vastaaja kertoo osallistuneensa tempaukseen. Kyselyn mukaan tapahtumasta on pidetty, ja osa myös toivoisi pääsevänsä joskus osallistumaan. Esimerkiksi eräs vastaaja kertoo, että ”...Olisin halunnut mennä nuku yö ulkona tapahtumaan, mutta en ole koskaan päässyt sinne”. Toinen vastaaja kertoo osallistuneensa: ”Saunayö tms. syksyllä 2022. Hyvä tapahtuma, ruokatarjoilut ja saunomista vaikka läpi yön. Telttamajoitus ja sanomismahdollisuus heti aamulla”. (Liite 1, kysymys 11.)

Perinnesaunottajien päivänä Saunakylässä on tarjottu Perinnesaunottajien kanssa tehtyä yhteistyötoimintaa. Tilaisuus on sisältänyt Silénin mukaan perinteisiä vihtahoitoja, hierontaa ja perinnelauluja. Päivä on muuttanut muotoaan vuosien aikana. (Silén, haastattelu, 16.1.2023.) Kyselyyn vastaajat muistelevat Perinnesaunottajien toimintaa: ”Perinnesaunottaja

---

¹² Sauna juhlan aikaan on ollut esimerkiksi erityisen vahvaa henkien liikkumisaikaa, ja sitä on voitu pitää liminaalitulana siirtymäriitissä. Varsinkin nuorille naisille juhannussauna on ollut tärkeä lemmenostatuksen ja tulevasta aviopuolisosta tiedoksi saamisen vuoksi. (Pentikäinen 1999a, 108; Niendorf 2000, 8, 25.) Sittemmin tavat ovat maallistuneet ja sopeutuneet saunakulttuurin ja maailman muutokseen.

pesi ihmistä ja lauloi, me muut istuimme orrella ja oli tunnelmallista”, ”Perinnesaunottajien päivä oli todella ihana elämys ns. palata entisaikaan”. (Liite 1, kysymys 11.)

Noin puolet 109:stä vastaajasta eivät ole kokeneet tapahtumilla olevan vaikutusta vierailuun, ja moni kertoo, että saunominen on pääasia paikalle tulemisessa: ”Ei vaikuttanut. Itse saunominen houkutteli”, ”Yleisösauna sattui sopivaan aikaan, ei muuta tapahtumaa”, ”Kunhan saunat ovat kuumana”. Eräs vastaaja kertoo suosivan saunomista Saunakylässä ilman tapahtumia: ”Ei, olen välttänyt tapahtumia, jotta olisi rauhallisempaa saunoa”. Toinen on samoilla linjoilla: ”Ei. Itseasiassa pidän siitä, että saunaan pääsisi / pääsee silloin kun on hiukan hiljaisempi hetki.” (Liite 1, kysymys 11.) Joillekin tapahtumat toimivat siis myös päätöksenä olla tulematta paikalle.

Tapahtumat selvästi saavat monet ihmiset kiinnostumaan, mutta tärkeintä on vastausten perusteella itse saunominen. Tapahtumissa on Silénin mukaan huomattavissa, että silloin myös ei-saunovat tulevat herkemmin paikalle. Noin yksi kolmesta tapahtumissa kävijöistä tulevat tapahtumaan ilman saunassa käyntiä. Alueella houkuttaa saunomisen lisäksi kaunis luonto ja tunnelma. (Silén, haastattelu, 16.1.2023.) Tapahtumat voivat tuntua helposti lähestyttävämmältä tavalta tutustua toimintaan, vaikka itse saunominen ei kiinnostaisi niin paljoa.

Koska tapahtumia, niin saunaan liittyviä kuin muitakin, on kesäviikonloppuisin Suomessa niin paljon, Saunakylässä ei nähdä suurta tarvetta kesätapahtumien lisäämiseen. Lisäksi koronapandemian jälkeinen tapahtumien lisääntynyt määrä vaikuttaa. Sen sijaan ympärivuotisuuteen suunnitellaan panostusta. Alueelle on suunniteltu muun muassa yöpymismahdollisuuksia ja lisää yhteistyökumppaneita ja niiden näkyvyyttä. Lisäksi perineisiin liittyviä vetonaulatekijöitä, kuten lumessa kylpemisen korostamista ja saunakasvitarhaa on suunniteltu. (Silén, haastattelu, 16.1.2023.) Suomessa, varsinkin Lapissa palvelun- ja elämystarjonnan sesonkiluontoisuus on yleistä, ja ympärivuotisuutta pyritään kehittämään. Joskus sesonkivaihtelun hyväksyminen voi myös olla järkevää, sillä kauden pidentäminen voi esimerkiksi koitua kalliimmaksi, kuin siitä saatava tuotto (Honkanen 2017, 118). Saunakylässä talvella saunojen lämmittäminen kuluttaa esimerkiksi enemmän puuta kuin kesällä. Erilaisten innovaatioiden ja uusien palveluiden kehittäminen kulujen kattamiseksi olisi tapauksessa siis tarpeellista.

Alueella on mahdollista saada opastettu kierros suomeksi tai englanniksi, jossa kerrotaan saunojen ja suomalaisen saunakulttuurin historiasta ja perinteestä. Kuten Hovin Dracula-

turismia koskevassa tutkimuksessa, myös Saunakylän opastettuihin kierroksiin sisällytetään tietoa maan historiasta ja perinteistä, jolloin folklore toimii elämyksen tehokeinona (Silén, haastattelu 16.1.2023; Hovi 2014a, 112). Samalla kierroksilla kerrotaan Suomen Saunakulttuuri ry:n ja Saunakylän kestäväen kehityksen ideologiasta eli siitä, miten vanhaa halutaan hyödyntää mahdollisimman paljon, ja että uutta ei tarvitse tehdä tai ostaa turhaan.

Tämä ajatus linkittyy myös suomalaisen kulttuurin resurssiivisauteen ja omavaraisuuteen, mitä Saunakylässä halutaan jatkaa, ja samalla vaalia paikallisuutta ja luonnonmukaisuutta. Vanhojen saunojen kautta on helppo kertoa esimerkkejä ja tarinoita, sillä rakennukset huokuvat vanhaa aikaa. Silénin mukaan kierrokset ovat saunakulttuuriin elävöittämistä ja siitä kertomista, joten kierroksista ei pyydetä maksua. Valmista käsikirjoitusta ei oikeastaan ole, vaan kierroksen sisältö

muotoutuu yleisön ja kiinnostuksen mukaan. Yleiset aiheet ovat identiteetti, alastomuus ja sukupuolten välinen tasa-arvo varsinkin historiallisesta näkökulmasta. (Silén, haastattelu, 16.1.2023.) Kyselyssä opastetuille kierroksille osallistumisesta kysyttäessä, 109:stä vastaajasta ~30 kertoi osallistuneensa tietoisesti opastetulle kierrokselle, ja muutama vastaaja kertoi saaneensa tietoa kierrelleen ylläpitävän tahon edustajien kanssa alueella: ”Kyllä. Saunoista ja niiden historiasta kerrottu tarinoita”, ”Kyllä. Sekä suomeksi että englanniksi. Ja

Kuva 4. Rasinkankaan ulkoseinässä sijaitseva infokyltti. Kuvaaja: Sofia Alanen 2023.

Perinnesaunottajien päivässä oli vielä erilainen "kierros" lauluineen, tarinoineen, vihtomisineen, turpeineen jne.”, ”Olen kuunnellut opastuskierroksen Nuku yö ulkona - tapahtumassa”. Eräs vastaaja myös mainitsee saunojen ulkoseinissä olevien infokylttien opastaneen saunojen historiaan: ”Kierrosta en varsinaisesti muista, mutta saunojen ulkoseinässä olevia infokylttejä olen itsenäisesti lueskellut”. (Liite 1, kysymys 22).

Kulttuuriympäristössä tapahtuva ohjattu toiminta voidaan nähdä kasvatuksellisenä toimintana. Näin ollen kierrokset voivat tukea elinikäistä oppimisprosessia niin, että osallistuvien yksilöiden ja ryhmien arvot, tiedot ja taidot sekä tavat toimia muuttuvat kestäväen kehityksen mukaiseksi. (Puolamäki & Raike 2009, 219) Opastettu kierros toimii siis hyvänä yhdistelmänä elämyksellisyyttä ja oppimista. Silén kertoo, että saunojen taustoista olisi tarkoitus asettaa tietoa esille enemmän tulevaisuudessa (Silén, haastattelu 16.1.2023).

5.2.4 Yöpyminen

Saunakylän alueelle saa aina jäädä yöksi. Silén korostaa, että alueen halutaan toimivan jokaisenoikeudellisena virkistysalueena, kunhan paikkaa kohtaan toimitaan kunnioittavasti. Suomen Saunakulttuuri ry:lle tärkeää on omatoiminen, luonnonläheinen ja ekologinen matkailu ja telttailu, varsinkin, kun leirintäalueita on niukasti. Suurin osa yöksi jäävistä yöpyvät asuntoautossa- tai vaunussa, osa yöpyy teltassa. Kesäaikana ihmisiä jää yöksi alueelle lähes joka viikonloppu. Koska Saunakylä sijaitsee suhteellisen syrjässä, joskus ihmiset ovat myös varustautuneet teltoin, jos eivät saisikaan kyytiä pois, kuten eräs saunoja, joka tulee paikalle aina telttä ja Trangia mukanaan. (Silén, haastattelu, 16.1.2023.)

Yöpymistä koskeviin kysymyksiin vastasi yhteensä 118 henkilöä, joista ~59 kertoo, että ei ole harkinnut yöksi jäämistä. Yleisin syy tälle on kodin tai mökin läheisyys: ”En jäänyt. Enkä harkinnut. Saunomisen jälkeen takaisin mökille tai kotiin”, ”En ole jäänyt enkä ole harkinnut, kun kotiin sekä mökillekin on alle tunnin matka”, ”Ei, en, kyllä koti on paras paikka yöpyä”. Vastaajista 27 kertoo että vaikka ei ole aikaisemmin yöpynyt alueella, on harkinnut sitä: ”En jäänyt mutta voisin jäädä”, ”Olen harkinnut, mutta on jäänyt vasta harkinnan asteelle”, ”Olen harkinnut tulla asuntoautolla yöksi”. (Liite 1, kysymykset 12 & 15.)

Yöksi jääneitä ihmisiä vastaajista oli 20: ”Joka kerta myös yövyin alueella”, ”Jäimme poikani kanssa teltaan yöksi viime vuonna. Olisipa muitakin kohteita, joihin voisi laittaa teltan luvalla ilmaiseksi tai pientä korvausta vastaan. Muita yöpyjiä ei lisäksi ollut montaa/liikaa”,

”Olin yötä asuntoautossa. Tulen uudestaan”. (Liite 1, kysymys 12.) Vaikka vastaajien määrään nähden määrä ei ole suuri, on se huomattava suhteutettuna siihen, että paikalla ei ole minkäänlaisia valmiita yöpymiseen tarvittavia valmiita elementtejä, paitsi wc. Määrää nostaa myös yhteinen Nuku yö ulkona -tapahtuma.

Kyselyn perusteella, useampi aikaisemmin vain päiväselttään paikalla käynyt henkilö kertoo harkitsevansa yöpymistä herkemmin tapahtumapäivinä: ”Olen harkinnut joinain tapahtumapäivinä, mutta toistaiseksi en ole jäänyt”. Jo yöpyneistä, moni taas kertoo jääneensä tapahtumapäivänä yöksi: ”Olen yöpynyt kerran Nuku yö ulkona -tapahtumassa omassa teltassa”. (Liite 1, kysymys 12.) Myös tässä on huomattavissa tapahtumien merkitys paikalla yöpymiseen.

Saunakylässä vierailleita vastaajia oli kyselyssä 113. Heistä vierailun kotoa käsin oli tehnyt 77, ja mökiltä seitsemän: ”Yövyin kotona”, ”Kotona olen ollut koska asun Jämsässä”, ”Omalla mökillä yötä”. Kotoa tai mökiltä vierailleet ovat selkeästi enemmistöä. Usea on yhdistänyt vierailun toisenlaiseen yöpymisratkaisuun: ”Kerran yhdistin hotelliyön Tampereella”, ”Yövyimme lähistöllä Maalaishotelli Morvassa”, ”Olen yöpynyt Himoksella”. Joskus vierailun lomassa on yövytty sukulaisten luona: ”Kävin samalla Jämsässä asuvan isän luona”, ”Toisinaan olen yöpynyt myös sukulaisten mökillä lähiseudulla”. (Liite 1, kysymys 13.)

Suomen Saunakulttuuri ry on kaavaillut alueelle luksustelttailuun tarkoitettuja teltoja ja siten järjestettyä majoituspalvelua yhteistyökumppanin kanssa (Silén, haastattelu 16.1.2023). Kyselyn mukaan palvelulle voisi olla kysyntää: ”En ole yöpynyt, kotimatka on vain reilun tunnin ajomatka. Mikäli saunakylään saadaan majoituskapasiteettia, niin voisin yöpyä”, ”Yövyin Kotona. Mutta glamping-telttailu kiinnostaa”. (Liite 1, kysymykset 12 & 13.) Tulevaisuudessa toiminta tulee siis mitä luultavimmin laajentumaan.

5.2.5 Saunakylään löytäminen

Suomen Saunakulttuuri ry ei ole ostanut yhtäkään mainospaikkaa, mutta ihmiset tuntuvat löytävän paikalle siitä huolimatta. Miten tieto Saunakylästä saavuttaa ihmiset? Silén kertoo, että Saunakylällä on ollut Facebook-sivu vuodesta 2017 asti, ja nykyään käytössä on myös Instagram – muita tiedotuskanavia ei ole käytössä. Esimerkiksi Tanskan saunaseura tuli

Saunakylään vierailulle ennen kuin paikka oli edes virallisesti avattu, ja tieto siitä, mistä tanskalaiset olivat saaneet paikan tietoonsa, on mysteeri. (Silén, haastattelu, 16.1.2023.)

Silén uskoo puskaradion toimivan isoimpana markkinoijana. Saunaharrastajien ja elämyksellisiä kokemuksia etsivien ihmisten keskuudessa tieto leviää nopeasti toiselle. Esimerkiksi eräs kävijä kertoi kuulleensa Saunakylästä helsinkiläisellä joogasalilla. Hän kiinnostui, keräsi porukan mukaan ja vuokrasi auton matkaa varten. Positiivisella palautteella on suuri merkitys kiinnostuksen herättämisessä. (Silén, haastattelu, 16.1.2023.) Kun tieto liikkuu ihmiseltä toiselle suullisesti tai digitaalisesti ilman välikäsiä, positiivinen WOM eli maininta puskaradion kautta voi tuoda vierailijoita paikalle, ja negatiivinen voi sen sijaan muodostaa päätöksen haluttomuudesta vierailla paikassa. Ngn ja muiden [2011] tekemässä tutkimuksessa WOM on nähtävissä erittäin luotettavana tietolähteenä (Abubakar & Mayondo 2014, 838). Tutun tai läheisen ihmisen kertomaan asiaan on helppo luottaa, mutta on huomioitava, että jokaisen kokemus vierailusta muotoutuu monesta yksityiskohdasta, ja on kaikkien kohdalla erilainen. WOM:in merkitys Saunakylään löytämisessä on joka tapauksessa suuri.

Tiedonlevittämistä Saunakylään liittyen koskevaan kysymykseen vastasi 115 ihmistä. Vastaajista 19 kertoo suoraan tuoneensa mukanaan uuden vierailijan, joka ei ollut aikaisemmin käynyt Saunakylässä: ”Kyllä olen kertonut paikasta ystäville ja he ovat tulleet mukanaamme yhdessä saunomaan”, ”Aina mahdollisuuksien mukaan. Esimerkiksi viime kesänä, kun pidimme vaimon kanssa juhlat Himoksella, toin mukanaani toista kymmentä henkeä eri puolilta Suomea, pääkaupunkiseudulta Sodankylään asti, Saunakylään saunomaan”, ”Olen vienyt sukulaisia saunomaan”. Huomattavat 104 vastaajaa kertoo kuitenkin levittäneensä sanaa Saunakylästä ja mainostaneensa sitä muille, vaikka ei olisi välttämättä tuonut mukanaan vierasta: ”Olen useasti kertonut paikasta muille saunaaktiiveille, esim. Helsingin Kotiharjun saunalla. En ole vielä saanut mukaan, mutta tänä kesänä ovat luvanneet lähteä, kenties saunaseuran reissulle”, ”Kyllä. Olen kertonut saunakylästä Facebook-sivuillani ja suullisesti sukulaisille. Osa sukulaisista on käynyt suositteluni jälkeen”, ”Kyllä, olen aktiivisesti markkinoinut Saunakylää ja teen sitä edelleen.”, ”Olen kertonut ulkomailla asuville sukulaisille ja muille saunomisen ystäville”. Seitsemän vastaajaa kertoo, että ei ole kokenut levittäneensä sanaa – kaikki eivät esimerkiksi toivo saunoja lisää: ”En koska pidän yksin saunomisesta”. (Liite 1, kysymys 10.) Kysymyksen vastaukset todistavat WOM:in ja puskaradion merkityksen paikan löytämisessä ja vierailemaan tulemisessa. Matkailijoiden matkustusmotivaation tutkimisessa käytetyn työntö-

veto-teorian mukaan esimerkiksi saunojen ruuhkaisuuden voi nähdä työntekijänä, kun taas saunojen ja elämysten kokemisen voi nähdä vetotekijänä (Abubakar & Mavondo 2014, 835).

Myös kyselyn mukaan puskaradio tai muulla tapaa kasvotusten kuultuna, on suosittu tapa löytää Saunakylän. Olen käyttänyt kysymyksen vastausten analysoinnissa yksityiskohtaisempaa kvantitatiivista tapaa. Tavat, joilla vastaajat löysivät paikan, ovat jaettavissa neljään kategoriaan: puskaradio, internet, sanomalehti ja muu. Vastaajia kysymyksessä oli 119. Vastaukset ovat osin päällekkäisiä, jonka vuoksi neljän kategorian vastaajien lukumäärä on suurempi kuin vastaajien määrä yhteensä. Päällekkäisyydellä tarkoitan esimerkiksi kahta vastausta yhdessä vastauksessa.

Puskaradion kautta tai muulla tapaa kasvotusten kuultuna Saunakylän on löytänyt ~43 vastaajaa, joista 22 on kuullut paikasta tutulta tai ystävältä, kahdeksan lähisukulaiselta, kahdeksan paikalliselta, viisi toisessa saunassa tai saunaharrastajalta ja kaksi yhdistyksen tai muun ryhmän tapaamisessa: ”Jyväskylässä asuvalta ystävältäni”, ”Lähisukulaiselta, joka oli järjestämässä saunojen siirtoa Muuramesta Jämsään.”, ”Muuramen saunakylän tapaamisessa joskus 20+ vuotta sitten”, ”Saunakaverit kertoivat”. Internetin välityksellä Saunakylän on löytänyt ~28 henkilöä, joista 11 mainitsee lähteeksi Facebookin: ”Netistä vuosia sitten, lomamatkalla pistäydyin kiinnostuksesta katsomassa kohdetta”, ”Googlen kautta. Haluttiin päästä saunomaan porukalla”, ”Internetistä etsiessä savusaunoja”. Sanomalehden kautta Saunakylän löytäneensä mainitsee myös ~28 vastaajaa, joista 11 nimeää lehdeksi paikallislehden, ja kolme Sauna-lehden: ”Mökkini on Jämsässä ja luin siitä paikallislehdestä”, ”Olen seurannut saunakylä uutisointia paikallislehdestä jo vuosia Muuramen saunojen muutosta alkaen”, ”Suomen Saunaseuralta, Sauna-lehdestä”. Neljännen kategorian, eli muulla tavalla löytäneitä on vastauksissa ~36: ”Kuulin ensimmäisen kerran vuonna 2005, kun Saunakylä oli vielä Muuramessa. Selvitimme minne ulkomaalaisia ryhmiä kannattaa viedä tutustumaan suomalaiseen saunaan ja jostain vinkattiin tämä paikka”, ”Lomamatkalla huomasin rakenteilla olevan Saunakylän”, ”Aviomieheni oli nähnyt ilmoituksen ja koska lomareissumme suuntautui Himokselle niin mikä ettei”. (Liite 1, kysymys 3.)

Kyselyn vastaukset jakautuvat suhteellisen tasan neljän kategorian kesken. Jakautumista voi selittää esimerkiksi sillä, että koska markkinointia ei Suomen Saunakulttuuri ry:n puolesta juuri tehdä, tieto levittäytyy luonnollisesti eri kanavia pitkin, jolloin mikään kategoria ei korostu huomattavasti ylitse muiden. Todennäköisin tapa kuulla Saunakylästä on kyselyn mukaan kuitenkin suoraan tuttavalta tai sukulaiselta kuuleminen. Sosiaalisen median ja

sanomalehtien vaikutus on myös huomattava. Nykyään, teknologian ja sosiaalisen median ollessa huomattavassa roolissa ihmisten elämässä, puskaradion ja kasvotusten käytyjen keskustelujen rooli suurimpana viestintuojana tuntuu osin yllättävältä, ja viestii ihmisten läsnä olemisesta.

Japanilaisryhmän ja yhdysvaltalaisen vierailijan haastattelujen kohdalla medialla¹³ oli olennainen rooli Saunakylän löytämisen kannalta. Japanilaisryhmä oli paikalla järjestetyllä oppimismatkalla, jonka järjestäjä oli vierailut Saunakylässä edellisenä vuonna, ja halusi viedä myös saunanrakennusoppilaansa katsomaan paikkaa. Kaikki eivät olleet mukana samasta syystä, tai olivat kuulleet Saunakylästä myös muuta kautta, sillä osa ryhmään kuuluvista kertoi kuullensa paikasta japanilaissuomalaisen sauna-aiheisen YouTube-kanava kautta. (Haastattelu 2, 27.5.2023.) Myös yhdysvaltalainen kertoi löytäneensä paikan etsimällä saunahakusanalla eri alustoilta, törmäten yhdysvaltalaiseen SaunaTimes-kanavaan YouTubessa (Haastattelu 3, 27.5.2023/22.8.2023). SaunaTimes vieraili Saunakylässä videon julkaisemisajankohdan perusteella kesällä 2022 (SaunaTimes 2022).

Media kokonaisuudessaan vaikuttaa Saunakylän löytämiseen muutenkin. Silén kertoo, että esimerkiksi Japanin suurin päivälehti teki jutun suomalaisista saunoista, joissa Saunakylä oli mukana, ja ranskalainen kulttuurikanava Arte TV kävi kuvaamassa Saunakylässä Suomesta kertovaa dokumenttia varten. (Silén, haastattelu 16.1.2023.) Lisäksi talvella 2023 virolainen tuotantoyhtiö kävi kuvaamassa Saunakylässä suomalais-ugrilaisista kansoista kertovaa *Meie hõimlased* -sarjaa (Saunakylä 2023; ETV2 2022). Esimerkkien perusteella Saunakylä koetaan myös maailmalla kiinnostavaksi osaksi suomalaista saunaperinnettä, ja halutaan sisällyttää tuotantoon mahdollisesti esimerkin omaisesti.

Television vaikutusvallasta Saunakylän löytämiseen viestii myös Silénin kertoma esimerkki tanskalaisen, pohjoismaista rakennusperintöä edustavan televisio-ohjelman vaikutuksesta, jota kuvattiin Saunakylässä vuosia sitten. Silén kertoo, että kesällä 2022 Saunakylään saapui liftaten henkilö, joka oli nähnyt kyseisen ohjelman Tanskan yleisradion televisiokanavalta joitain vuosia sitten, ja päättänyt heti, että jonain päivänä aikoo vierailla Saunakylässä. Henkilö oli nyt reissaamassa, ja Suomeen päästyään halusi ehdottomasti vierailla paikassa. (Silén, haastattelu 16.1.2023.)

---

¹³ Medialla tarkoitan analyysissä kaikkia tiedotusvälineitä ja mediasisältöjä, eli esimerkiksi lehdistöä, internetiä, televisiota, uutisia ja mainoksia.

Suomen mediassa Saunakylä on näkynyt esimerkiksi MTV Uutisissa, jossa toimittaja Mika Tommola vieraili Saunakylässä. Video esitettiin *Uutisaamussa* sekä *Kymmenen uutisten* loppukevennyksessä. (Jaatinen 2021; MTV Katsomo 2021.) Esityksen jälkeen, Silén kertoo vastaanottaneensa useita soittoja liittyen saunakulttuuriin (Silén, haastattelu, 16.1.2023). Ilmiö indikoi median vaikutusta Saunakylän tunnettavuuteen.

Toimittajat Sanna Savela ja Petri Aaltonen toteuttivat Ylelle dokumentin *Suomalainen sauna – Finnish Sauna* vuonna 2020. Dokumentissa kuvataan suomalaisia saunaperinteitä ja alueen saunoja, ja myös Saunakylä on mukana (Silén, haastattelu 16.1.2023). Yle Jyväskylän Facebook-sivujen mukaan dokumenttia on esitetty Suomen television lisäksi muun muassa Islannissa, Norjassa, Ruotsissa, Puolassa ja Australiassa (Yle Jyväskylä 2021). Laaja esitys on väistämättä levittänyt tietoa suomalaisesta saunakulttuurista, ja mahdollisesti esitelty Jämsän Saunakylän ensi kertaa. Saunakylä oli mukana myös Ylen Saunapäivässä, Ylen kesän 2019 kestäneessä saunakampanjassa. Kampanjan huipentaneessa televisiolähetyksessä seurattiin Saunakylän talkoita ja saunan lämmitystä. (Silén, haastattelu 16.1.2023; Matintupa 2019.) Ylen vaikutus Saunakylästä tietoa levittävänä elimenä on huomionarvoinen, sillä Ylellä on merkittävä asema suomalaisten median seuraajien keskuudessa – vuonna 2019 tehdyssä tutkimuksessa Yle tavoitti viikoittain jopa 96 % suomalaisista (Yle Tiedotteet 2019).

Kävijöiden ja median lisäksi, Saunakylän ovat itse löytäneet myös yhteistyökumppanit – niitä ei ole siis Silénin kertoman mukaan itse haettu. Saunakylässä on myyty jo usean vuoden ajan esimerkiksi keskisuomalaisesta lihasta tehtyä Säilyke Herttuan tuottamaa Saunakylä-makkaraa. Varsinkin paikallisten toimijoiden kanssa yhteistyötä toivotaan lisääkin. Lisäksi Suomen Saunakulttuuri ry on tehnyt yhteistyötä maailman suurimman matkaopaskirjasarja Lonely Planetin kanssa. (Silén, haastattelu, 16.1.2023).

Yhdessä tutkimukseni aineistot kertovat, että Suomessa tieto Saunakylästä leviää helpommin ihmiseltä toiselle suoraan, ja ulkomailla tieto liikkuu paljon internetissä ja muualla mediassa. Tulos on luonnollinen, sillä Suomessa asuvat elävät Saunakylän sijaintimaassa. On kuitenkin huomioitava, että aineisto kattaa vain pienen osan ihmisistä, ja esimerkiksi kyselyyn vastaajista lähes jokainen oli joskus vierailut Saunakylässä, eikä ainoastaan kuullut siitä. Tämä voi selittää esimerkiksi television vaikutuksen näkymättömyyden vastauksissa. Silén arvioi, että median tuoma julkisuus on vaikuttanut kävijämäärän lisääntymiseen jonkun verran (Silén, haastattelu 16.1.2023).

5.3 Autenttisuus

Saunakylän kohdalla autenttisuuden ja lavastetun autenttisuuden käsitteitä voi pohtia tarkastelemalla aluksi miljöötä. Saunat ovat oikeita ja historiallisia, mutta ne ovat tuotu paikalle muualta. Saunakylä on siis lähtökohdiltaan jo lavastettu, ja saunoja on remontoitu paljon. Lisäksi Silénin mukaan saunojen siirtely ensin Muurameen ja sitten Jämsään on tehnyt saunoista kulttuurihistoriallisesti arvottomia, vaikka saattavat olla yksiä viimeisimmistä tiettyjen rakennustyyppien saunoista (Silén, haastattelu 16.1.2023). Vaikka itse rakennukset ovat menettäneet esimerkiksi rakennushistoriallista arvoaan, tilanteessa on huomioitava, että tarkoitus ei ole esittää Saunakylää alkuperäisenä saunakohteena, vaan saunat ovat tuotu paikalle perinteen jatkumisen takaamiseksi ja elämystarkoituksessa. Lisäksi, kuten myös Silén toteaa – saunat pysyvät parhaiten kunnossa, kun niitä käytetään (ibid.)

Suomen Saunakulttuuri ry:n periaatteet eivät laske Saunakylää saunamuseoksi, vaan koskemattomuuden sijaan halutaan tarjota elävää saunakulttuuria siten, että asioihin saa koskea (Silén, haastattelu 16.1.2023). Museoissa ihmiset haluavat usein aistia museoesineet kaikilla aisteillaan, esimerkiksi koskemalla, haistamalla tai kuuntelemalla niitä, mikä on johtanut museoiden näyttelyiden lisääntyviin interaktiivisiin osiin. (Sarantola-Weiss 2021, 196). Tämä on vaatinut museoilta monien lisäkappaleiden lisäämisen kokoelmiinsa. Vuosisatoja vanhoja savusaunoja ei pysty korvaamaan helposti uusilla, mutta uusia osia voi vaihtaa, kuten Horyu-jin temppeelialueen maailman vanhimman puurakennuksen kohdalla (ks. luku 4.2.2). Osien vaihtaminen ja remontointi ovat merkkejä kohteiden autenttisuudesta, sillä ne ovat käytössä siinä tarkoituksessa, mihin ne ovat valmistettu. Ilmiö on havaittavissa myös museomaailmassa, missä uusia, käyttämättömiä esineitä on korvattu vanhoilla ja käytetyillä, sillä ne kertovat esineen luonteesta autenttisemmin (ks. esim. Häyhä, Jantunen & Paaskoski 2021, 171). Muutenkin esimerkiksi Thesuksen paradoksin mukaisesti laiva, jonka puuosat ovat vaihdettu tulipalon aiheuttaman tuhon jälkeen, voi välittää aluksen kokemuksia tehokkaammin. Perintökohteiden voi ajatella olevan kuin kelloja, sillä niitä korjataan, konservoidaan, puretaan, kunnostetaan ja kontekstualisoidaan uudelleen jatkuvasti. Vaikka kohde olisi kunnostettu lähes kokonaan, sen kollektiivisten muistojen sisältämät ideologiset elementit ovat kohteessa yhä läsnä, ja kohde voi säilyttää identiteettinsä. Vierailijan näkökulmasta kunnostus voi vaikuttaa aluksi epäaidolta ja muovata rakennuksen auraa, mutta usein kohteen taustan kuullessaan, ymmärrys ja aura muuttuvat. (Lovell & Bull 2017, 36, 38, 41, 52.) Saunakylässä saunoja on kunnostettu, mutta historian tunteminen ja kunnossa pitäminen mahdollistavat saunojen autenttisen olomuodon.

Saunakylän savusaunat ovat kattavasti dokumentoitu, jonka vuoksi remontointi mahdollisimman lähelle alkuperäistä kuntoa on mahdollista, nykyturvallisuus huomioiden. Esimerkiksi Vuolle-Apialan teoksesta *Savusauna ennen ja nyt* (2009) löytyy jokaisen Muuramen Saunakylän aikaisen saunan tarina, valokuva ja dokumentointipiirroksat. Silén mainitsee, että Saunakylää siirrettäessä Muuramesta Jämsään, kiukaita oli korvattava turvallisuusyistä uudemmilla, mutta vanhat kiukaat dokumentoitiin. (Silén, haastattelu 16.1.2023.) Alkuperäisen kunnioitus on siis arvona tärkeä, mutta kompromisseja on tehtävä.

Kulttuurin ja perinteen luonnolliseen elämiseen on jätettävä tilaa. Jokiaho on kirjoittanut huolestuttavasta ajatuksesta, jonka mukaan perinne ja elämäntavat museoidaan liikaa matkailun tarkoituksiin, jolloin kohteen identiteetti ja kulttuurisisällöt häilyvät. (Jokiaho 2007, 29.) Tällöin myös kohteen autenttisuus kärsii. Vaikka museossa esineet ja kohteet säilyvät, museoinnissa on huomattavissa riski, joka Saunakylässä on otettu huomioon. Historiallisen kohteen ja vierailijan interaktio, oli sauna sitten päällä tai ainoastaan ihailtavaksi kunnostettu, kertoo kohteen autenttisuudesta – saunat ovat aitoja vanhoja savusaunoja ympäri Suomea, jotka ovat yhä käytössä tavalla tai toisella.

Autenttisuutta hyödynnetään matkailussa esimerkiksi myytyinä tavaroina, jotka todentavat menneisyyttä (Halewood & Hannam 2001, 578). Saunakylässä näkyvä todiste menneestä on itse saunat, jotka ovat säilyneet vuosikymmeniä ja -satoja, ja joiden kokemista myydään. Matkailun tutkijat ovat kuitenkin pohtineet, että matkailijat saattavat ymmärtää autenttisuuden täysin eri tavoin, kuin institutionaaliset toimijat sen kokevat – aineellisten ominaisuuksien korostamisen sijasta on alettu korostaa ajatuksia emotionaalisesta ja kokemuksellisesta autenttisuudesta (Smith 2006, 40–41). Saunakokemuksen voi siis kokea yhtä autenttisenä kuin minkä tahansa materiaalisen asian. Saunakylässä vierailija voi myös kokea kokemuksen performatiivisen autenttisuuden kautta, jolloin autenttisuus koetaan vahvasti ruumiillisesti. Kun Saunakylän saunoissa aistit, teot, mielikuvat ja kokemukset yhdistyvät, on kokemus koetusti autenttinen.

Yksi näkökulma käsitellä Saunakylän autenttisuutta, on nähdä se tietynlaisena, laaja-alaisempana, turistitaiteena. Alkuperäisen Saunakylä-aatteen idea oli saunamatkailukohde. Vuosikymmenten saatossa kohteesta on kuitenkin muotoutunut osa paikalliskulttuuria, mistä toimii todisteena kyselyn vastaajien kotikaupungit, joista suosituin oli Jämsä, eli Saunakylän sijaintikaupunki (Liite 1, kysymys 2.)

5.4 Yhteisöllisyys

Saunakylän suosion voi kytkeä slow living -ajatukseen. Suorituskeskeisessä yhteiskunnassa hitaan, rauhallisen elämän ja suorituspaineettomien hetkien arvostus lisääntyy. Savusaunassa ja Saunakylässä vierailu irrottaa arjesta, koska saunoissa ei esimerkiksi käytetä kännyköitä. (tähän ehkä lisää teoriaa) Viron savusaunamatkailukulttuuria tutkineet Vösu ja Sooväli-Sepping kirjoittavat eräästä haastateltavasta, joka uskoo savusaunassa olevan mahdollisuus tulla osaksi ihmisten elämäntapoja, henkisiä arvoja ja näin se voi auttaa tekemään tietoisien valinnan olla kuluttamatta massakulttuuria ja luomaan henkilökohtaisen yhteyden paikalliseen kulttuuriin savusaunan avulla (Vösu & Sooväli-Sepping 2012, 100).

Saunaan liitetyt affektiiviset kokemukset kuten löyly, tunnelma ja elämyksellisyys, ovat kyselyn vastausten perusteella vahva syy, miksi paikasta nautitaan (Liite 1, kysymykset 16 ja 18). Kuten mainitsin luvussa 4.4, Veijolan mukaan affekti on elostuttavimmillaan yhdessä koettu (Veijola 2017, 216). Saunatilanteissa yhteisöllisyys voi siis parhaassa tapauksessa voimistaa kokemusta. Saunakylän saunoissa saunotaan pääsääntöisesti yhdessä, joten tämän perusteella affektiivisen kokemuksen voi olettaa olevan ainakin joidenkin kohdalla vahvistunut.

Yhteisöllisyyden näkyvyydestä kysyttäessä, 109:stä vastaajasta jopa ~102 kertoo sen olevan havaittavissa Saunakylän alueella tavalla tai toisella: ”Ihmiset juttelee helposti toisilleen. Tuttavallinen meininki”, ”Kyllä näkyy erittäin hyvin. Samanhenkiset ihmiset liikkeellä. Ihmiset hyväntuulisia ja avuliaita. Ei tunnu ulkopuoliselta, vaikka on kotoisin Pirkanmaalta”, ”Kyllä ja vahvasti. Ei tarvitse kuin havainnoida ympäristöä ja avata korvansa”, ”Kyllä. Ihmiset ovat rennompia, jutellaan muiden kanssa ja ilmapiiri on mukava”, ”Näkyy, nuotiolla ja vilvoittelussa, talkoissa jne.”, ”Tuntemattomienkin kanssa jutellaan ja kysellään mistä kukin on tullut ja onko käynyt aiemmin”, ”Kyllä siinä mielessä, että ollaan välittömiä. Ihmisistä näkee, että nauttivat atmosfääristä”, ”Kaikkien kanssa voi rupatella, jokainen osallistuu pikku hommiin”. Vaikka saunaan liitetään usein hiljaisuus ja rauhallisuus, tuntemattomien kanssa saunoessa Saunakylässä jutteleminen tuntuu olevan sosiaalisesti hyväksytty toimintatapa (ks. esim. Virtanen 1999, 254). (Liite 1, kysymys 21.)

Vapaaehtoisten panos ja ylläpitävän tahon, Suomen Saunakulttuuri ry:n toiminta korostuvat vastauksissa: ”Iloisia talkoolaisia ja saunojia”, ”Henki on hyvin yhteisöllinen. Se syntyy vapaaehtoistyöstä. On merkittävä tekijä ilmapiirille se, että kyseessä ei ole kenenkään bisnes. Kantavat voimat joutuvat kyllä lujille, kun harvat enää nykyisin osallistuvat talkoisiin.

Hienoa, että saunakylässä on jaksettu ylläpitää talkooperinnettä”, ”Suomen Saunakulttuurin porukka toimii uskomattoman hienosti”. Vastaajasta viisi ei ole havainnut alueella yhteisöllisyyttä sen suuremmin: ”Yhteisöllisyyttä ei juuri yksittäisille kävijöille näy. Jotkut tervehtivät, osa ei. Mutta näinhän se toki menee muuallakin”, ”Ei kovin paljon näy”, ”Ei minusta kovin... ne, jotka tunsivat toisensa, juttelivat. Ilmeisesti olivat talkoolaisia”. (Liite 1, kysymys 21.)

Myös Silén havaitsee alueella yhteisöllisen tunnelman. Mahdollisiksi syiksi hän esittää askeettisuuden, savusaunojen pienen koon, ärsykeettömyyden, ajantajuttomuuden, peilittömyyden ja pimeyden, jotka saavat ihmiset toimimaan yhdessä, yhteisöllisesti. Ihmiset osaavat rentoutua alueella eri tavoin kuin muualla, jonka syyksi hän arvelee luonnon, raittiin ilman ja savusaunan yhdistelmää. Vaikka ihmisen tapaisi Saunakylässä ensi kertaa, kukaan ei ole toisilleen vieras, ja asioita jaetaan niin henkisesti kuin materiaalisesti esimerkiksi ruuan ja juoman saralla. (Silén, haastattelu 16.1.2023.)

Silén muistuttaa, että ihmiset, jotka tulevat Saunakylään, pääsääntöisesti tietävät, että eivät saavu perinteiseen spa-kohteeseen, vaan vierailija haluaa erilaista (Silén, haastattelu 16.1.2023). Kokijan oletetaan olevan avoin uusille elämyksille. Vaikka osa kyselyyn vastaajista kokee esimerkiksi uusien peseytymistilojen olevan positiivinen kehitysaskel Saunakylässä, usea vastaaja toivoo, että uusia rakennuksia ei tulisi muokkaamaan alueen tunnelmaa (Liite 1, kysymys 30). Toive kertoo, että vierailija tietää ja toivoo tulevansa askeettiseen kohteeseen.

6 Lopuksi

Tutkimukseni sivuaa vahvasti saunakulttuurin historiaa. Saunaa tutkittaessa sen historian sivuuttaminen olisi tuntunut tutkimuseetiikan kannalta väärältä, ja saunan asema olennaisena suomalaisen kulttuurin osa-alueena tarvitsee alustuksen sen monisyisen historiaan. Koen että ilman historian esittelyä, ymmärrys saunamatkailun suosiosta ei olisi ollut yhtä syvää. Lisäksi Saunakylän vuosikymmenten pituinen, värikäs historia on tutkimuksen kannalta erittäin olennainen.

Saunassa osa ihmisistä kokee kehollisten kokemusten kautta yhdistymistä menneisyyteen, ja Saunakylän savusaunoissa kokemus vahvistuu. Savusaunoja on ollut käytössä edellisinä vuosisatoina, noin 1900-luvun puoliväliin asti enemmän kuin nykyään, jolloin varsinkin näihin aikoihin lapsuutta tai nuoruutta eläneet, savusaunaan enemmän tottuneet henkilöt kokevat savusaunassa muistoja. Saunakylä toimii näin muistin paikkana ja näkymättömän maiseman esittäjänä, sillä saunassa muisteleminen ja menneisyyden yhdessä tulkitseminen menneisyyden näkymättömien kerrosten avulla näkyvät tutkimuksen tuloksissa.

Saunakylässä houkuttaa perinteisiksi suomalaisiksi elementeiksi usein mielletyt ominaisuudet, kuten hyvät löylyt, savusauna ja järvi. Kiinnostuneita asiasta ovat sekä ulkomaalaiset että suomalaiset vierailijat. Vastaukset saavat pohtimaan, onko suomalaisten suomalaisuuden kokeminen nyky maailmassa haastavampaa kuin ennen? Jos näin on, Saunakylän on mahdollista vastata suomalaisten juurien perimmäisten kokemusten etsintään, joita nyky maailman suorituskeskeisen elämän keskellä voi olla haastavaa löytää. Lisäksi affektiivisten kokemusten korostumisen esiin nouseminen tutkimuksessa indikoi slow living -ajatustapaa. Ihmiset kokevat kokemukset moniaistisesti tunnelman kautta, joiden kuvailu tuo mieleen hitaan elämän ihanteellisuuden vastapainona arjelle. Saunakylässä on mahdollista irtautua arjesta kehollisten kokemusten ja yhteisöllisyyden kautta menneisyyden ja savusaunan vietäväksi.

Vaikka Saunakylän saunat ovat siirretty muualta ja remontoitu kattavasti, näen saunat autenttisina merkkeinä menneistä ajoista. Saunojen pitkäikäisyys ja elinkaari kertovat Suomen Saunakulttuuri ry:n kulttuurin säilyttämisen ja kestävä kehityksen arvoista. Matkailu alueelle savusaunojen vuoksi kertoo ihmisten kiinnostuksesta suomalaiseen kulttuuriperintöön ja kohteen erikoisuudesta. Näkökulma Saunakylä autenttisuuden ”ansaitsemana” turistituotteena

on sopiva, sillä kohteen käyttötarkoitus on vuosien aikana muuttanut muotoaan yksityisistä savusaunoista pääsymaksulliseksi, paikalliskulttuuriin integroituneeksi vierailukohteeksi.

Saunamatkailu Jämsän Saunakylään on aktiivista. Kohteen suosio on nousussa, ja kehitysaikojen myötä Suomen Saunakulttuuri ry on valmistautunut lisääntyviin kävijämääriin. Esimerkiksi eräs vastaaja ennakoii ilmiötä jo: ”Hyvä paikka, mikä toimii nykyisellään hyvin. Tietysti tietoisuuden lisääntyessä voi tulla ruuhkaisemmaksi, mikä vähentää viehätystä” (Liite 1, kysymys 30). Vierailijoiden hallinta ja kohteen kantokyvyn arviointi saattavat tulla Suomen Saunakulttuuri ry:lle ajankohtaisemmaksi aiheeksi tulevaisuudessa. Hallinta minimoi kielteisiä vaikutuksia kohteissa, ja kantokyvyn arviointi estää savusaunojen, ympäristön ja alueen ylikuormittumista (Holloway & Humphreys 2016, 535–536).

Markkinoimattomuus ja vapaaehtoisuus toimivat Saunakylän etuna. Kävijöitä riittää ympäri maailmaa ilman, että kohdetta juuri mainostetaan, ja ilmapiiri pysyy rentona ja yhteisöllisenä ei-kaupallisen vapaaehtoistoiminnan myötä. Lisäksi markkinoimattomuus ja vapaaehtoisuus tukevat toisiaan, sillä vapaaehtoistoiminta ei pystyisi välttämättä kattamaan äärimmäisen suuria vierailijamääriä. Tapahtumien vaikutus vierailujen määrään on havaittavissa, mutta merkitys ei ole huomattava. Mahdollisuus yöpyä alueella korostaa Saunakylän matkailukohdeluonnetta, ja on uskottavaa, että tulevaisuudessa yöpyminen yleistyy alueella yhä enemmän uusien kehitystavoitteiden myötä.

Jouduin jättämään monia kiinnostavia ja tärkeäksi kokemiani asioita pois tutkielmasta. Esimerkiksi suomalaisuuden kokemuksesta liittyen saunaan olisin halunnut kirjoittaa paljon enemmän. Myös saunamatkailu laajemmin Suomessa on kiinnostava aihe, jonka jatkotutkimukselle olisi tutkimuskentällä tilaa. Varsinkin ainoastaan ulkomailta Suomeen suuntautuva saunamatkailu kiinnostaa itseäni yhä. Lisäksi, jos tila olisi riittänyt, olisin syventynyt yhteissaunomisen ja savusaunomisen kokemuksiin ilman matkailuelementtiä. Tutkimusta tehdessäni huomasin, että saunasta oletusarvoisesti kiinnostuneet ihmiset omaavat asiasta suhteellisen vahvat mielipiteet. Tutkimukseni informanteiksi valikoituivat selvästi ihmiset, joita sauna-aate aidosti kiinnostaa, joka oli myös tarkoitukseni. Vastapainoksi hyvä jatkotutkimuksen aihe olisi myös esimerkiksi ensimmäisen kerran saunovien tutkiminen tai ihmisten, jotka eivät välitä saunasta, tutkiminen.

Saunakylässä jokainen ihminen on samanarvoinen ja riisuttu, ja tämä yhdenvertaisuuden ideologia, josta aluksi kiinnostuin, kantoi läpi tutkimuksen. Uimapuvuissa, peilittömässä

ympäristössä ilman teknologiaa mieli ja aistit valpastuvat ulkomaailman häiriötekijöistä.
Jämsän Saunakylän kaltaisille vierailukohteille on nykymaailmassa selkeästi paikka.

Lähteet

Tutkimusaineisto:

Silén, Saija 2023: Videohaastattelu 16.1.2023, haastattelijana Sofia Alanen. Tallenne kirjoittajan hallussa.

Haastattelu 2 2023: Japanilaisryhmä. Haastattelu Jämsässä 27.5.2023, haastattelijana Sofia Alanen. Tallenne kirjoittajan hallussa.

Haastattelu 3 2023: Yhdysvaltalainen vierailija. Haastattelu Jämsässä 27.5.2023 ja sähköpostitse 22.8.2023, haastattelijana Sofia Alanen. Tallenne ja sähköpostiviestit kirjoittajan hallussa.

Kirjallisuus:

Abubakar, Binta & Mavondo, Felix 2014: Tourism Destinations: Antecedents to Customer Satisfaction and Positive Word-of-Mouth. – *Journal of hospitality marketing & management* Vol. 23 (8). 833–864. <https://doi-org.ezproxy.utu.fi/10.1080/19368623.2013.796865>.

Af Forselles-Riska, Cecilia 2006: Menneisyyden muuttuvat paikat. Teoksessa Knuuttila, Seppo & Laaksonen, Pekka & Piela, Ulla (toim.) *Paikka. Eletty, kuviteltu kerrottu*. Kalevalaseuran vuosikirja 85. 218–231. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki.

Alanen, Sofia 2022: ”Sauna on yhtä kaunis sana kuin joulu tai juhannus, ilta tai äiti. Kaikki nuo sanat merkitsevät minulle jotain hyvää” – Suomalaisen juhlasaunomisen tavoista, uskomuksista ja merkityksistä. Folkloristiikan kandidaatintutkielma. Turun yliopisto, Turku.

Aprilia, Fitri & Kusumawati, Andriani 2021: Influence of Electronic Word of Mouth on Visitor’s Interest to Tourism Destinations. – *The Journal of Asian Finance, Economics and Business* Vol. 8 (2). 993-1003. <https://doi.org/10.13106/jafeb.2021.vol8.no2.0993>.

Bendix, Regina 1989: Tourism and Cultural Displays: Inventing Traditions for Whom? – *The Journal of American Folklore* Vol. 102 (404). 131–46. <https://doi.org/10.2307/540676>.

Coldwell, Will 2017: First Venice and Barcelona: Now anti-tourism marches spread across Europe. Published 10.8.2017. <https://www.theguardian.com/travel/2017/aug/10/anti-tourism-marches-spread-across-venice-barcelona>. Viitattu: 14.11.2023.

Curran, Ross & Taheri, Babak & MacIntosh, Robert & O’Gorman, Kevin 2016: Nonprofit Brand Heritage: Its Ability to Influence Volunteer Retention, Engagement, and Satisfaction. – *Nonprofit and Voluntary Sector Quarterly* Vol. 45 (6). 1234–1257. <https://doi-org.ezproxy.utu.fi/10.1177/0899764016633532>.

Enges, Pasi 2012: ”Minä melkein uskon”: Yliluonnollinen ja sen kohtaaminen tenonsaamelaisessa uskomusperinteessä. *Annales Universitatis Turkuensis C* 338. Turun yliopisto, Turku.

Fingerroos, Outi & Kajander, Konsta 2022: Etnografia, paradigmat ja agendahypyt. Teoksessa Fingerroos, Outi & Kajander, Konsta & Lappi, Tiina-Riitta (toim.) *Kulttuurien tutkimuksen menetelmät*. 25–44. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki.

Gilman, Lisa 2015: Demonic or Cultural Treasure?: Local Perspectives on Vimbuza, Intangible Cultural Heritage, and UNESCO in Malawi. In Gilman, Lisa & Foster, Michael Dylan (eds.) *UNESCO on the Ground: Local Perspectives on Intangible Cultural Heritage*. 59–76. Indiana University Press, Indiana.

Grahn, Maarit 2013: Virstanpylväitä ja aikamatkoja – Kulttuuriperintö yrityksen voimavarana. Teoksessa Tuomi-Nikula, Outi & Haanpää, Riina & Kivilaakso, Aura (toim.) 2013: *Mitä on kulttuuriperintö?* 293–317. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki.

Haavio, Martti 2021 (1942): *Suomalaiset kodinhaltijat*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki.

Hafstein, Valdimar Tr. 2018a: Intangible Heritage as a Festival; or, Folklorization Revisited. – *Journal of American Folklore* Vol. 131 (520): 127–149. <https://doi.org/10.5406/jamerfolk.131.520.0127>.

Hafstein, Valdimar Tr. 2018b: *Making Intangible Heritage: El Condor Pasa and Other Stories from UNESCO*. Indiana University Press, Indiana.

Hakamies, Pekka 1983: Sauna ja kansanomaisen terveydenhoito. Teoksessa Laaksonen, Pekka & Piela, Ulla (toim.) *Kansa parantaa*. Kalevalaseuran vuosikirja 63. 275–280. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki.

Halewood, Chris & Hannam, Kevin 2001: Viking heritage tourism: Authenticity and Commodification. – *Annals of Tourism Research* Vol. 28 (5). 565–580.

[https://doi.org/10.1016/S0160-7383\(00\)00076-1](https://doi.org/10.1016/S0160-7383(00)00076-1).

Hannuksela, Matti 2008: Puhdistautumista, seuraelämää ja uskonnollisia riittejä. –

Lääketieteellinen aikakauskirja Duodecim Vol. 124 (23). 2693–2699.

<https://www.duodecimlehti.fi/duo97694>.

Helamaa, Erkki 1999a: Saunan ja kiukaan historiaa. Teoksessa Pentikäinen, Juha (toim.) *Löylyn henki – kolmen mantereen kylvyt – inipi, furo, sauna*. 114–123. Rakennustieto Oy, Helsinki.

Helamaa, Erkki 1999b: Sauna A.D. 2000. Teoksessa Pentikäinen, Juha (toim.) *Löylyn henki – kolmen mantereen kylvyt – inipi, furo, sauna*. 141. Rakennustieto Oy, Helsinki.

Hieta, Hanneleena & Hovi, Tuomas & Ruotsala, Helena 2017: Kulttuuriperintö. Teoksessa Kouri, Jaana (toim.) *Askel kulttuurien tutkimukseen*. 311–341. Turun yliopisto, Turku.

Hiltunen, Kaisa & Saresma, Tuija & Sääkslahti, Nina & Vallius, Antti 2017: Brändätty maa – Suomi 19:llä vuosisadalla, Maabrändiraportti ja This is Finland kansakunnan näyteikkunoina Teoksessa Mäkiranta, Mari & Piela, Ulla & Timonen, Eija (toim.) *Näkyväksi sepitetty maa. Näkökulmia Suomen visualisointiin*. Kalevalaseuran vuosikirja 96. 282–301. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki.

Holloway, J. Christopher & Humphreys, Claire 2016: *The Business of Tourism*. Pearson Education Limited, London.

Honkanen, Antti 2017: Sesonkivaihtelut. Teoksessa Edelheim, Johan & Ilola, Heli (toim.) *Matkailututkimuksen avainkäsitteet*. 115–119. Lapland University Press, Rovaniemi.

Honko, Lauri 1997: Pakenevan tekstin metsästys. Teoksessa Viljanen, Anna Maria & Lahti, Minna (toim.) *Kaukaa haettua. Kirjoituksia antropologisesta kenttätyöstä*. 248–267. Suomen antropologinen seura, Helsinki.

Hovi, Tuomas 2014a: *Heritage through Fiction: Dracula Tourism in Romania*. Turun yliopisto, Turku.

Hovi, Tuomas 2014b: The Use of History in Dracula Tourism in Romania. – *Folklore: Electronic Journal of Folklore* Vol 57 (1). 55–78. doi:10.7592/FEJF2014.57.hovi.

- Hovi, Tuomas 2017: Kulttuurimatkailu. Teoksessa Edelheim, Johan & Ilola, Heli (toim.) *Matkailututkimuksen avainkäsitteet*. 64–69. Lapland University Press, Rovaniemi.
- Hultkrantz, Åke 1999: Hikoilumaja ja aurinkotanssi: tasankointiaanien puhdistautumisrituaalit. Teoksessa Pentikäinen, Juha (toim.) *Löylyn henki – kolmen mantereen kylvyt – inipi, furo, sauna*. 24–31. Rakennustieto Oy, Helsinki.
- Hunter, Jack & Ironside, Rachel (eds.) 2023: *Folklore, People, and Place: International Perspectives on Tourism and Tradition in Storied Places*. Routledge, London and New York.
- Hynninen, Anna & Lindfors, Antti & Opas Minna 2017: Valta ja toimijuus. Teoksessa Kouri, Jaana (toim.) *Askel kulttuurien tutkimukseen*. 173–201. Turun yliopisto, Turku.
- Hämeenaho, Pilvi & Koskinen-Koivisto, Eerika & Mäkinen, Minna & Väkeväinen, Nina 2022: Havainnointi ja haastattelu. Teoksessa Fingerroos, Outi & Kajander, Konsta & Lappi, Tiina-Riitta (toim.) *Kulttuurien tutkimuksen menetelmät*. 179–205. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki.
- Häyhä, Heikki & Jantunen, Sari & Paaskoski, Leena 2021: How to be Dynamic – The potential of analysing significance in Finnish museum collections. In Robbins, Nina & Thomas, Suzie & Tuominen, Minna & Wessman, Anna (eds.) *Museum Studies. Bridging Theory and Practice*. 166-184. ICOFOM & University of Jyväskylä, Open Science Centre.
- Iliachenko, Elena 2005: Exploring Culture, History and Nature as Tourist Destination Branding Constructs: The Case of a Peripheral Region in Sweden. *Proceedings, VIII Nordic-Scottish Conference on Rural and Regional Development 2005*.
- Irimoto, Takashi 1999: Furo japanilaisissa myyteissä ja kansanperinteessä. Teoksessa Pentikäinen, Juha (toim.) *Löylyn henki – kolmen mantereen kylvyt – inipi, furo, sauna*. 64–71. Rakennustieto Oy, Helsinki.
- Jaatinen, Outi 2021: Haaveissa astetta erikoisemmat löylyt? Mika Tommola vieraili saunojan paratiisissa. Julkaistu 9.7.2021. Saatavilla: <https://www.mtvuutiset.fi/artikkeli/haaveissa-astetta-erikoisemmat-loylyt-mika-tommola-vieraili-saunojan-paratiisissa/8186640#gs.3kzty3>. Viitattu: 26.1.2024.
- Jauhiainen, Marjatta 1999: *Suomalaiset uskomustarinat – Tyypit ja motiivit*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki.

Jetsonen, Jari 1999: Yleisen saunan nousu ja kato. Teoksessa Pentikäinen, Juha (toim.) *Löylyn henki – kolmen mantereen kylvyt – inipi, furo, sauna*. 124–131. Rakennustieto Oy, Helsinki.

Jokiaho, Riikka 2007: *Perinteestä matkailutuotteeksi: Paikalliskulttuuri kyltien ja matkailun voimavarana*. Lapin yliopisto, Rovaniemi.

Jäntti, Eeva 2023: *Pyhäpiilon saunamaailma – Mikä suomalaisessa saunakulttuurissa kiinnostaa Rukan Salongin kansainvälistä matkailijaa*. Restonomin opinnäytetyö. Kajaanin ammattikorkeakoulu, Kajaani.

Kailo, Kaarina 2022: *Sauna, naiseus ja elämäkaari – Perinnekulttuurin paluu*. Basam Books, Helsinki.

Karhunen, Eeva 2013, Rakennusperintö ja arjen arvot – Nylundin sauna aineettomana kulttuuriperintönä. Teoksessa Tuomi-Nikula, Outi & Haanpää, Riina & Kivilaakso, Aura (toim.) *Mitä on kulttuuriperintö?* 267–289. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki.

Karkama, Pertti 2002: Oppinut mies kansan asialla; Elias Lönnrot ja aatteet. Teoksessa Laaksonen, Pekka & Piela, Ulla (toim.) *Lönnrotin hengessä*. Kalevalaseuran vuosikirja 81. 15–28. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki.

Kivi, Aleksis 2012 (1870): *Seitsemän veljestä*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki.

Kivinen, Anna 2011: Saunakylästä kaavailtiin kuin Särkänniemeä. Julkaistu 12.10.2011. Saatavilla: <https://www.ksml.fi/paikalliset/2698605>.

Konu, Henna 2017: Hyvinvointimatkailu. Teoksessa Edelheim, Johan & Ilola, Heli (toim.) *Matkailututkimuksen avainkäsitteet*. 76–81. Lapland University Press, Rovaniemi.

Korhonen, Mirva 2018: *Sauna – tuotteesta elämykseksi: Saunatuotteen palvelumuotoilu tarinoiden avulla*. Liiketalouden opinnäytetyö. Jyväskylän ammattikorkeakoulu, Jyväskylä.

Kostiainen, Auvo 2006: Yksilöitä ja suuria joukkoja: Matkailun historialliset muutos-tekijät. – *Muuttuva matkailu - tietoa matkailusta ja matkailuelinkeinosta* Vol. 3–4/2006. 6–13. Joensuun yliopisto, Matkailualan tietokeskus.

Kouri, Jaana & Mahlamäki, Tiina 2022: Etnografinen kirjoittaminen. Teoksessa Fingerroos, Outi & Kajander, Konsta & Lappi, Tiina-Riitta (toim.) *Kulttuurien tutkimuksen menetelmät*. 379–403. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki.

- Laaksonen, Pekka 1999 (1983): Suomalaisen sauna-aatteen synty. Teoksessa Knuuttila, Seppo & Piela, Ulla & Timonen, Senni (toim.) *Kotimailla*. 424–435. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki.
- Laaksonen, Pekka 2005: Sauna – aatetta ja kulttuuria. Teoksessa Halonen, Tero & Aro, Laura (toim.) *Suomalaisten symbolit*. 136–139. Atena Kustannus Oy, Jyväskylä.
- Laatikainen, Satu 2019: *Saunan kansa*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki.
- Laukkanen, J.A. & Jae, S.Y. & Kauhanen, J. & Kunutsor, S.K. 2023: The Interplay between Systolic Blood Pressure, Sauna Bathing, and Cardiovascular Mortality in Middle-Aged and Older Finnish Men: A Cohort Study. – *The Journal of Nutrition, Health & Aging* Vol. 27 (5). 348–353. <https://doi.org/10.1007/s12603-023-1895-1>.
- Lillbroända-Annala, Sanna 2014: Kulttuuriperintö prosessina ja arvottamisen välineenä. Teoksessa Steel, Tytti & Turunen, Arja & Lillbroända-Annala, Sanna & Santikko, Maija (toim.) *Muuttuva kulttuuriperintö – Det föränderliga kulturarvet*. 19–40. Ethnos, Helsinki.
- Lovell, Jane & Bull, Chris 2017: *Authentic and Inauthentic Places in Tourism: From Heritage Sites to Theme Parks*. Routledge, London.
- Lüthje, Monika 2017: Autenttisuus. Teoksessa Edelheim, Johan & Ilola, Heli (toim.) *Matkailututkimuksen avainkäsitteet*. 218–222. Lapland University Press, Rovaniemi.
- Lönnrot, Elias 1985 (1835): *Kalevala*. Kustannusosakeyhtiö Otava, Helsinki.
- Matintupa, Minna 2019: Ylen Saunapäivä on mukana kunnostamassa Jämsän saunakylän historiallisia savusaunoja. Julkaistu 26.7.2019. Saatavilla: <https://yle.fi/a/3-10894648>. Viitattu: 29.1.2024.
- Muikku-Werner, Pirkko 1999: Sisu, sauna ja Sibelius – Suomalaiset lakuunat. In Pietilä, Päivi & Salo, Olli-Pekka (eds.) *Multiple Languages – Multiple Perspectives: Texts on language teaching and linguistic research*. AFinLA Yearbook 1999. 171–176. Suomen soveltavan kielitieteen yhdistys, Jyväskylä.
- Mäkelä, Heidi Henriikka 2023: Metsäjooga, metsään liittyvä uushenkisyys ja kalevalaisen muinaisuuden muistaminen. Teoksessa Koski, Kaarina & Hovi, Tuomas (toim.) *Kansanperinne 2.0: Sukelluksia 2000-luvun vernakulaariin kulttuuriin*. 134–169. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki.

Mäkiranta, Mari & Timonen, Eija 2017: Muuttuvat suomalaisuuden kuvastot. Teoksessa Mäkiranta, Mari & Piela, Ulla & Timonen, Eija (toim.) *Näkyväksi sepitetty maa. Näkökulmia Suomen visualisointiin*. Kalevalaseuran vuosikirja 96. 7–22. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki.

Niendorf, Mariya 2000: Into the steam, into the dream: the Finnish sauna as a rite of passage. Thesis work. Department of Central Eurasian Studies, Indiana University.

Noyes, Dorothy 2015: From Cultural Forms to Policy Objects: Comparison in Scholarship and Policy. In Foster, Michael Dylan & Gilman, Lisa (eds.) *UNESCO on the Ground: Local Perspectives on Intangible Cultural Heritage*. 161–176. Indiana University Press, Indiana.

Olsson, Pia & Stark, Eija 2014: Making cultural heritage in Finland: The production of and challenge to tradition. – *Journal of Finnish studies* Vol. 18 (1). 3–10.

<https://doi.org/10.5406/28315081.18.1.02>.

Paulaharju, Samuli 1982 (toim. Laaksonen, Pekka): *Karjalainen sauna*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki.

Pentikäinen, Juha 1989: Kylpynormit ja saunatapain yliluonnolliset vartijat. Teoksessa Laaksonen, Pekka & Piela, Ulla & Heikinmäki, Maija-Liisa (toim.) *Valoa kansalle – Artikkeleita Kotiseutu-lehden kahdeksalta vuosikymmeneltä 1909–1989*. 170–174. Suomen Kotiseutuliitto, Forssa.

Pentikäinen, Juha 1999a: Löylyn Henki. Teoksessa Pentikäinen, Juha (toim.) *Löylyn henki – kolmen mantereen kylvyt: inipi, furo ja sauna*. 102–113. Rakennustieto, Helsinki.

Pentikäinen, Juha (toim.) 1999b: *Löylyn henki – kolmen mantereen kylvyt – inipi, furo, sauna*. Rakennustieto Oy, Helsinki.

Pitkänen, Kati & Vepsäläinen, Mia 2003: Arktisia elämyksiä? Talvinen järvi Savonlinnan matkailumainoksissa. – *Muuttuva matkailu - tietoa matkailusta ja matkailuelinkeinosta* Vol. 1/2003. 4–17. Joensuun yliopisto, Matkailualan tietokeskus.

Pohjola, Johanna 2018: Japanissa keksittiin hyvälle löylyille sana, jota ei edes suomen kielestä löydy – Löylybuumi loi Japaniin nuorten saunahullujen alakulttuurin. Julkaistu 28.4.2018.

Saatavilla: <https://yle.fi/a/3-10176653>. Viitattu: 16.1.2024.

Puolamäki, Laura & Raike, Eeva 2009: Kotimaisena, peritty kulttuuriympäristö. Teoksessa Grahn, Maarit & Häyrynen, Maunu (toim.) *Kulttuurituotanto. Kehykset, käytäntö ja prosessit*. 215–235. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki.

Puromies, Laura 2013: Hyvät löylyt! Aistit, tunteet ja estetiikka näkökulmina saunaan. Teoksessa Tuomi-Nikula, Outi & Haanpää, Riina & Kivilaakso, Aura (toim.) 2013: *Mitä on kulttuuriperintö?* 361–379. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki.

Puromies, Laura 2016: Kiukaan sihahdus, kuikan ujellus. Saunomisen ääniä menneisyydestä nykyyhetkeen. Teoksessa Järviluoma, Helmi & Piela, Ulla (toim.) *Äänimaisemissa*. Kalevalaseuran vuosikirja 95. 243–257. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki.

Pälsi, Sakari 1921: Vanha Sauna. Teoksessa *Kalevalaseuran vuosikirja 1*. 186–193. Kustannusosakeyhtiö Otava, Helsinki.

Pälsi, Sakari 1960: *Sauna. Kotoisen kylän seikkoja*. Kustannusosakeyhtiö Otava, Helsinki.

Pöysä, Jyrki 2010: Lähiluku vaeltavana käsitteenä ja tieteidenvälisenä metodina. Teoksessa Pöysä, Jyrki & Järviluoma, Helmi & Vakimo, Sinikka (toim.) *Vaeltavat metodit*. Kultaneito VIII. 330–360. Suomen Kansantietouden Tutkijain Seura, Joensuu.

Raivo, Petri J. 2007: Muisti ja perinne kulttuurimatkailun resurssina. Teoksessa Knuuttila, Seppo & Piela, Ulla (toim.) *Menneisyys on toista maata*. Kalevalaseuran vuosikirja 86. 269–286. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki.

Richards, Greg 1997: *Cultural Tourism in Europe*. CAB International, Wallingford.

Richards, Greg 2003: What is Cultural Tourism? In van Maaren, A. (ed.) *Erfgoed voor Toerisme*. Nationaal Contact Monumenten, Weesp.

Romagosa, Francesc 2020: The COVID-19 crisis: Opportunities for sustainable and proximity tourism. – *Tourism Geographies* Vol. 22 (3). 690–694. <https://doi-org.ezproxy.utu.fi/10.1080/14616688.2020.1763447>.

Rossi, Leena-Maija 2017: Satavuotiaan Suomen kuviteltu ja kuvateltu ”maakuva”. Teoksessa Mäkiranta, Mari & Piela, Ulla & Timonen, Eija (toim.) *Näkyväksi sepitetty maa. Näkökulmia Suomen visualisointiin*. Kalevalaseuran vuosikirja 96. 265–281. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki.

- Räikkönen, Juulia 2017: Elämykset. Teoksessa Edelheim, Johan & Ilola, Heli (toim.) *Matkailututkimuksen avainkäsitteet*. 153–157. Lapland University Press, Rovaniemi.
- Röntynen, Rositsa 2022: Vapaaehtoismatkailun kehittäminen alkaa käsitteestä. Teoksessa Röntynen, Rositsa (toim.) *Vapaaehtoismatkailun nykytila ja potentiaali. Maailman esimerkeistä Keski-Suomen kontekstiin*. 12–25. Jyväskylän ammattikorkeakoulu, Jyväskylä.
- Sappinen, Eero 2019: Värmlannin metsäsuomalaiset – Asutushistoriasta, agraarista kulttuurista ja muutoksesta. Tutkimus 4. Siirtolaisuusinstituutti, Turku.
- Sarantola-Weiss, Minna 2021: Collection Policy - Experiences and challenges. In Robbins, Nina & Thomas, Suzie & Tuominen, Minna & Wessman, Anna (eds.) *Museum Studies. Bridging Theory and Practice*. 185-207. ICOMOF & University of Jyväskylä, Open Science Centre.
- Satokangas, Pasi 2020: Lähimatkailu – pelastus vai ”paitojen pesemistä”? – *Matkailututkimus* Vol. 16 (1). 132–134. <https://doi.org/10.33351/mt.90959>.
- Saure, Heikki 2019: *Tonttu – tarua ja totta*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki.
- Seesmeri, Laura 2018: *Sauno itsellesi menneisyys – Kehollisuus osana muisteltua ja esitettyä kokemusta*. Kultaneito XVIII. Suomen Kansantietouden Tutkijain Seura, Joensuu.
- Sinkko-Westerholm, Pipsa 2024: Sompasauna muuttaa uuteen paikkaan. Julkaistu 6.3.2024. Saatavilla: <https://www.hs.fi/kaupunki/helsinki/art-2000010274849.html>. Viitattu: 15.3.2024.
- Sivula, Anna 2010: Menetetyn järven jäljillä – Historia osana paikallista kulttuuriperintöprosessia. Teoksessa Grönholm, Pertti & Sivula, Anna (toim.) *Medeiasta pronssisoturiin: Kuka tekee menneestä historiaa?* 21–39. Turun historiallinen yhdistys, Turku.
- Smith, Laura Jane 2006: *The Uses of Heritage*. Routledge, London and New York.
- Stylianou-Lambert, Theopisti 2011: Gazing from home: Cultural tourism and art museums. – *Annals of Tourism Research* Vol 38 (2). 403–421. <https://doi.org/10.1016/j.annals.2010.09.001>.
- Särkikoski, Tuomo 2012: *Kiukaan kutsu ja löylyn luno. Suomalaisen saunomisen vuosikymmeniä*. Gummerus Kustannus Oy, Helsinki.

Talasnieni, Anna 2022: *Tittelit naulaan ja saunaan: sauna-alastomuuden monet merkitykset ja kriittinen kulttuuriperintötutkimus*. Taidekasvatuksen maisterintutkielma. Jyväskylän yliopisto, Jyväskylä.

Tikkanen, Susanna 2023: Saunakylän Saija Silen tekee nyt töitä eurooppalaisen saunareitistön eteen ja näkee siinä huimia mahdollisuuksia suomalaiselle saunamatkailulle – ”Tällä on annettavaa myös Jämsälle, eikä vain Saunakylälle”. Julkaistu 15.12.2023. Saatavilla: <https://www.jamsanseutu.fi/elamanmeno/art-2000010057123.html>. Viitattu: 20.12.2023.

Tillotson, Jack S & Tassiello, Vito & Rome, Alexandra S & Helaniemi, Katariina 2021: The spirit of sauna: legitimating the Finnish place brand. – *Journal of place management and development* Vol. 14 (3). 262–276. <https://doi.org/10.1108/JPMD-12-2019-0109>.

Tuohino, Anja 2017: Maaseutumatkailu. Teoksessa Edelheim, Johan & Ilola, Heli (toim.) *Matkailututkimuksen avainkäsitteet*. 82–86. Lapland University Press, Rovaniemi.

Tuomi, Jouni & Sarajärvi, Anneli 2018 (2002): *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi*. Kustannusosakeyhtiö Tammi, Helsinki.

Tuomi-Nikula, Outo & Haanpää, Riina & Kiviaakso, Aura 2013: Kulttuuriperintökysymysten jäljillä. Teoksessa Tuomi-Nikula, Outi & Haanpää, Riina & Kivilaakso, Aura (toim.) *Mitä on kulttuuriperintö?* 12–27. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki.

Urry, John & Larsen, Jonas 2011: *The Tourist Gaze 3.0*. SAGE Publications, United Kingdom.

Valkama, Heikki 2021: Sauna oli Japanissa ennen hikisten setien juttu – saunabuumin myötä nuoret ja naiset ovat innostuneet löylyistä. Julkaistu 31.7.2021. Saatavilla: <https://yle.fi/a/3-12035993>. Viitattu: 16.1.2024.

Veijola, Soile 2017: Matkailun ruumiillisuus. Teoksessa Edelheim, Johan & Ilola, Heli (toim.) *Matkailututkimuksen avainkäsitteet*. 212–217. Lapland University Press, Rovaniemi.

Virtanen, Leea 1994: ”Suomen kansa on aina vihannut metsiään”. Teoksessa Laaksonen, Pekka & Mettomäki, Sirkka-Liisa (toim.) *Metsä ja metsänviljaa*. Kalevalaseuran vuosikirja 73. 134–140. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki.

Virtanen, Leea 1999: *Suomalainen kansanperinne*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki.

Vösu, Ester & Sooväli-Sepping, Helen 2012: Smoking Out Local Traditions? Identity and Heritage Production in Southeast Estonian Rural Tourism Enterprises. – *Electronic Journal of Folklore* Vol 51 (1). 77–108. doi:10.7592/FEJF2012.51.vosu-soovali.

Vuolle-Apiala, Risto 2000: *Savusaunakirja: perinteisten savusaunojen suunnittelu ja rakentaminen*. Rakennusalan kustantajat, Helsinki.

Vuolle-Apiala, Risto 2009: *Savusauna ennen ja nyt*. Multikustannus Oy, Vantaa.

Vuorenjuuri, Martti 1967: *Sauna kautta aikojen*. Kustannusosakeyhtiö Otava, Helsinki.

Väyrynen, Anna-Liisa 2014: Lokan allasevakkujen hukutettu kotiseutu. Menetetetyt maisemat aineellisen ja henkisen kulttuuriperinnön kuvaajina. Teoksessa Steel, Tytti & Turunen, Arja & Lillbroända-Annala, Sanna & Santikko, Maija (toim.) *Muuttuva kulttuuriperintö – Det föränderliga kulturarvet*. 243–276. Ethnos, Helsinki.

Walimaa, Susan 1999: Sauna ja Kalevala. Teoksessa Pentikäinen, Juha (toim.) *Löylyn henki – kolmen mantereiden kylvyt – inipi, furo, sauna*. 94–101. Rakennustieto Oy, Helsinki.

Verkkolähteet:

Aineeton kulttuuriperintö: Luettelointi. Saatavilla:

<https://www.aineetonkulttuuriperinto.fi/fi/unescon-sopimus/luettelointi>. Viitattu: 11.3.2023.

Earthing 2019: Maadoittuminen – kaikkien aikojen tärkein terveyslöytö. Julkaistu 1.10.2019.

Saatavilla: <https://earthing.fi/maadoittuminen-kaikkien-aikojen-tarkein-terveysloyto/>. Viitattu: 16.3.2024.

Finnair 2023: 8 Helsinki downtown saunas to add to your bucket list. Julkaistu 8.2.2023.

Saatavilla: <https://www.finnair.com/fi-en/bluewings/destinations/8-helsinki-downtown-saunas-to-add-to-your-bucket-list-2822682>. Viitattu: 12.3.2023.

Google: Saunakylä, arvostelut. Saatavilla:

<https://www.google.com/maps/place/Saunakyl%C3%A4/@61.9286116,25.3524304,15z/data=!4m8!3m7!1s0x468f811291276767:0x2ecaf75328d71ca0!8m2!3d61.9286116!4d25.3524304!9m1!1b1!16s%2Fg%2F11fxwc2f4d?hl=fi&entry=ttu>. Viitattu: 30.10.2023.

Himos-Jämsä: Saunakylä. Saatavilla: <https://www.himosjamsa.fi/saunakyla/#e8afc58f>. Viitattu: 18.12.2023.

Holiday Club 2020: Tuhansien järvien Suomi – tuhansien saunojen Holiday Club. Julkaistu 22.12.2020. Saatavilla: <https://www.holidayclubresorts.com/fi/tarjoukset-ja-lomavinkit/artikkelit/tuhansien-jarvien-suomi--tuhansien-saunojen-holiday-club/>. Viitattu: 31.1.2024.

Kotiharjun sauna: Koti. Saatavilla: <https://www.kotiharjunsuuna.fi/>. Viitattu: 5.12.2023.

Laukkanen, Markku 2018: Metsäsuhteella luodaan myönteistä Suomi-kuvaa. Julkaistu 22.1.2018. Saatavilla: <https://www.sttinfo.fi/tiedote/65815510/metsasuhteella-luodaan-myonteista-suomi-kuvaa?publisherId=4627873>. Viitattu: 23.3.2024.

Museovirasto a: Unescon kansainväliset kulttuuriperintösopimukset. Saatavilla: <https://www.museovirasto.fi/fi/tietoa-meista/kansainvalinen-toiminta/kansainvalisia-sopimuksia>. Viitattu: 11.3.2023.

Museovirasto b: Maailmanperintökohteet Suomessa. Saatavilla: <https://www.museovirasto.fi/fi/tietoa-meista/kansainvalinen-toiminta/maailmanperintokohteet-suomessa>. Viitattu: 11.3.2023.

Museovirasto 2020: Saunaperinne Suomesta valittiin Unescon aineettoman kulttuuriperinnön luetteloon. Julkaistu 17.12.2020. Saatavilla: <https://www.museovirasto.fi/fi/ajankohtaista/saunaperinne-unescon-aineettoman-kulttuuriperinnon-luetteloon>. Viitattu: 11.3.2023.

Perinnesaunottajat ry: Yhdistys: säännöt. Saatavilla: <https://www.perinnesaunottajat.fi/etusivu/yhdistys/s%C3%A4%C3%A4nn%C3%B6t>. Viitattu: 7.12.2023.

Sauna from Finland ry a: Sauna from Finland ry:n tarina. Saatavilla: <https://saunafromfinland.fi/me-olemme/tarina>. Viitattu: 12.12.2023.

Sauna from Finland ry b: Saunaelämys-ajattelu. Saatavilla: <https://saunafromfinland.fi/me-olemme/saunaelamys-ajattelu>. Viitattu: 12.12.2023.

Sauna from Finland ry 2023: Suomalaisesta saunasta on tullut hotellien ja majoitusten kilpailuvaltti. Saatavilla: <https://saunafromfinland.fi/uutiset-ja-artikkelit/suomalaisesta-saunasta-on-tullut-hotellien-ja-majoitusten-kilpailuvaltti>. Viitattu: 12.12.2023.

Sauna Maailmalla: Suomalaisen saunan päivä. Saatavilla: <https://saunamaailmalla.com/suomalaisen-saunan-paiva/>. Viitattu: 19.3.2024.

Saunayoga: Etusivu. Saatavilla: <http://www.saunayoga.com/fi/>. Viitattu: 23.3.2024.

Saunakonkeli: Saunakierrokset & -seremoniat. Saatavilla: <https://www.saunakonkeli.com/saunatuotteet>. Viitattu: 12.12.2023.

Saunalaiva Emma: Etusivu. Saatavilla: <https://www.ms-emma.net/>. Viitattu: 6.2.2024.

Saunarekka: Saunarekka. Saatavilla: <https://saunarekka.fi/palvelut/#saunarekka>. Viitattu: 12.12.2023.

Saunasaari: Meistä. Saatavilla: <https://www.saunasaari.fi/meista>. Viitattu: 12.3.2023.

Soila, Amanda: Uudistunut Blue Wings keskittyy painetun lehden parhaisiin puoliin. Saatavilla: <https://fokusmedia.fi/artikkelit/sisu/uudistunut-blue-wings-keskittyy-painetun-lehden-parhaisiin-puoliin/>. Viitattu: 12.3.2023.

Suomalaisen Kirjallisuuden Seura: Kalevala. Maailman eepokset. Saatavilla: <http://nebu.finlit.fi/kalevala/index.php?m=11&s=41&l=1>. Viitattu: 19.3.2024.

Suomen Saunaseura ry: Saunarinki ja Unesco. Saatavilla: <https://sauna.fi/saunarinki-ja-unesco/>. Viitattu: 6.2.2024.

Suomen Saunaseura ry 2014: Virolaisesta savusaunasta UNESCO:n maailmanperintökohde. Julkaistu 27.11.2014. Saatavilla: <https://sauna.fi/virolaisesta-savusaunasta-unescos-maailmanperintokohde/>. Viitattu: 11.12.2023.

Suomen Saunaseura ry 2019: Saunarauhan julistuksen juuret 1200-luvulla. Julkaistu 8.6.2019. Saatavilla: <https://sauna.fi/saunarauhan-julistuksen-juuret-1200-luvulla/>. Viitattu: 17.1.2024.

This is Finland: Things you should know and should't know. Saatavilla: <https://finland.fi/>. Viitattu: 11.2.2024.

Tieteen termipankki a: Filosofia; kvalitatiivinen tutkimus. Saatavilla: https://tieteentermipankki.fi/wiki/Filosofia:kvalitatiivinen_tutkimus. Viitattu: 30.10.2023.

Tieteen termipankki b: Filosofia: kvantitatiivinen tutkimus. Saatavilla:

https://tieteentermipankki.fi/wiki/Filosofia:kvantitatiivinen_tutkimus. Viitattu 30.10.2023.

Tilastokeskus 2023: Asuminen ja rakentaminen: Rakennukset ja kesämökit. Päivitetty

24.5.2023. Saatavilla: https://www.tilastokeskus.fi/tup/suoluk/suoluk_asuminen.html.

Viitattu: 31.1.2024.

Unesco a: UNESCO in brief. Saatavilla: <https://www.unesco.org/en/brief>. Viitattu: 11.3.2023.

Unesco b: World Heritage List. Saatavilla: <https://whc.unesco.org/en/list/>. Viitattu: 11.3.2023.

Unesco c: Evaluation of nominations for inscription in 2014 on the Representative List of the Intangible Cultural Heritage of Humanity (item 10 on the agenda). Saatavilla:

<https://ich.unesco.org/en/10-representative-list-00748>. Viitattu: 11.12.2023.

Unesco d: Sustainable Tourism. Saatavilla: <https://whc.unesco.org/en/tourism/>. Viitattu:

11.12.2023.

Unesco 2001: UNESCO Universal Declaration on Cultural Diversity. UNESCO, Paris.

Published 2.11.2001. Saatavilla: <https://en.unesco.org/about-us/legal-affairs/unesco-universal-declaration-cultural-diversity>. Viitattu: 7.11.2023.

Unesco 2009: 2009 Unesco Framework for Cultural Statistics. UNESCO Institute for

Statistics, Montreal & Quebec. Saatavilla: <https://purl.org/spc/digilib/doc/vayzx>. Viitattu:

7.11.2023.

University of Eastern Finland 2018: Syyt saunan terveyshyötyihin alkavat selvitä. Julkaistu

6.1.2018. Saatavilla: [https://www.uef.fi/fi/artikkeli/syyt-saunan-terveyshyotyihin-alkavat-](https://www.uef.fi/fi/artikkeli/syyt-saunan-terveyshyotyihin-alkavat-selvita)

[selvita](https://www.uef.fi/fi/artikkeli/syyt-saunan-terveyshyotyihin-alkavat-selvita). Viitattu: 7.11.2023.

United Nations 2010: *International Recommendations for Tourism Statistics 2008*. United

Nations Publication, New York. Saatavilla:

https://unstats.un.org/unsd/publication/seriesm/seriesm_83rev1e.pdf. Viitattu: 30.11.2023.

Urpolan kartano: Saunat. Saatavilla:

<https://www.urpolankartano.fi/saunat/#saunatarjontamme>. Viitattu: 12.12.2023.

Yle Tiedotteet 2019: Yle tavoittaa yhä useamman suomalaisen – jo 96 prosenttia käyttää Ylen

palveluita joka viikko. Julkaistu 26.4.2019. Saatavilla:

<https://yle.fi/aihe/artikkeli/2019/04/26/yle-tavoittaa-yha-useamman-suomalaisen-jo-96-prosenttia-kayttaa-ylen-palveluita>. Viitattu: 29.1.2024.

Ylläs: Saunagondoli. Saatavilla: <https://www.yllas.fi/palvelut/muut-palvelut/saunagondoli.html>. Viitattu: 12.12.2023.

Ylläsravintolat: Saunat. Saatavilla: <https://www.yllasravintolat.fi/saunajagondolisauna>. Viitattu: 9.3.2023.

Vuojolainen, Antti 2011: Saunadiplomatiaa ja vähän muutakin. Julkaistu 13.6.2011. Saatavilla: https://um.fi/uutiset/-/asset_publisher/GRSnUwaHDPv5/content/saunadiplomatiaa-ja-vahan-muutakin. Viitattu: 8.12.2023.

World Tourism Organization: Glossary of Tourism Terms. Saatavilla: <https://www.unwto.org/glossary-tourism-terms>. Viitattu: 9.11.2023.

Muut verkkolähteet:

ETV2 2022: Meie hõimlased. TV-sarja. ETV2-televisioyhtiö. Ensimmäinen jakso julkaistu 4.6.2022 Saatavilla: <https://etv2.err.ee/meie-hoimlased>. Viitattu: 26.1.2024.

Havuhattu podcast 2020: Jakso 33: Tietäjäys & saunan henki. Podcast-jakso. Julkaistu 18.8.2020. Saatavilla: <https://havuhattu.fi/jakso-33-tietajyys-saunan-henki/>. Viitattu 31.1.2024.

Kaikki On Sinussa 2022: Kalevalahenkinen Saunalaulu – Terve Löyly. Video. YouTube-verkkovideopalvelu. Julkaistu 9.4.2022. Saatavilla: <https://www.youtube.com/watch?v=RmF47JuSRho>. Viitattu: 21.2.2024.

MTV Katsomo 2021: Mika Tommolalla piti kiirettä Jämsän Saunakylässä. Video. MTV Katsomo -suoratoistopalvelu. Julkaistu 8.7.2021. Saatavilla: <https://www.mtv.fi/lyhyet/ec14b695dd263ccd611b/mika-tommolalla-piti-kiiretta-jamsan-saunakylassa>. Viitattu: 26.1.2024.

Saunakylä 2023: Facebook-päivitys. Julkaistu 7.4.2023. Saatavilla: <https://www.facebook.com/saunakyla/posts/pfbid02LMs9bLm4q8do6wx4uMuX4piw5EApTZwoiJcY4J81tTNetBQoqVLGS5s8FvBAkaP1l>. Viitattu: 26.1.2024.

SaunaTimes 2022: Sauna Village. Jämsä, Finland. Video. YouTube-verkkovideopalvelu. Julkaistu 27.6.2022. https://www.youtube.com/watch?v=oTebgc_2bY4. Viitattu: 26.1.2024.

Savela, Sanna & Aaltonen, Petri 2020: Suomalainen sauna - Finnish Sauna. Dokumentti. Yle Areena -suoratoistopalvelu. Julkaistu 19.6.2020. Saatavilla: https://areena.yle.fi/1-50566553?fbclid=IwAR2tPzeCWSD2-ExQKw_u7hjunWIV71qK0hYP0UZpZPpXs4Ut8W69Fp7NVCK. Viitattu: 26.1.2024.

Yle Jyväskylä 2021: Facebook-päivitys. Julkaistu 19.8.2021. Saatavilla: <https://www.facebook.com/ylejyvaskyla/posts/10165734389935375/>. Viitattu: 26.1.2024.

Kuvat:

Kuva 1. Saunakylään osoittava tienviitta. Kuvaaja: Sofia Alanen 2023. Jämsä 27.5.2023.

Kuva 2. Saunakylän sijainti on suojaista. Kuvaaja: Sofia Alanen 2023. Jämsä 27.5.2023.

Kuva 3. Näkymä Saunakylästä Päijänteelle. Kuvaaja: Sofia Alanen 2023. Jämsä 27.5.2023.

Kuva 4. Rasinkankaan ulkoseinässä sijaitseva infokyltti. Kuvaaja: Sofia Alanen 2023. Jämsä 27.5.2023.

Liite

Tutkimuskohteena Jämsän Saunakylä - *The Sauna Village, Jämsä as the research target* -kyselyn kysymykset

Pakolliset kysymykset merkitty tähdellä (*)

1. Tietosuojailmoitus *

Osallistun kyselyyn vapaaehtoisesti ja minua on informoitu sen luonteesta - *I participate in the survey voluntarily and I have been informed about its nature*

2. Taustatiedot - *Background information* *

Kotipaikkakunta - *Place of residence*

Ikä - *Age*

Sukupuoli - *Gender*

3. Mistä ja miten kuulit Saunakylästä? - *Where and how did you hear about the Sauna Village?*

4. Oletko vierailut Saunakylässä? - *Have you visited the Sauna Village?* *

- Kyllä - *Yes*

- En - *No*

5. (Kyllä) Oletko osallistunut ylläpitäjätahon Suomen Saunakulttuuri ry:n toimintaan Saunakylässä? Miten? Miksi? - *Have you participated in the activities of the Suomen Saunakulttuuri ry, the operator of the activity, in the Sauna Village? How? Why?*

6. (Kyllä) Kuinka useasti olet vierailut? Milloin? - *How often have you visited? When?*

7. (En) Haluaisitko tai aiotko vieraila? Miksi? - *Would you like or are you planning to visit? Why?*

8. (Kyllä) Mistä saavuit Saunakylään? Kotoa, muualta...? - *Where did you come to the Sauna Village? From home, from elsewhere...?*

9. (Kyllä) Kenen kanssa olet vieraillut Saunakylässä? - *Who have you visited the Sauna Village with?*
10. (Kyllä) Oletko levittänyt tietoa Saunakylästä, esimerkiksi tuomalla uusia vierailijoita mukanaasi? - *Have you spread information about the Sauna Village, for example by bringing new visitors with you?*
11. (Kyllä) Vaikuttiko vierailuun jokin tapahtuma Saunakylässä? Mikä? Miten? Millainen tapahtuma oli? - *Did an event in the Sauna Village affect your visit? What kind? How? How was the event?*
12. (Kyllä) Jäitkö yöksi Saunakylän alueelle, tai oletko harkinnut sitä? - *Did you stay overnight in the Sauna Village area, or have you considered it?*
13. (Kyllä) Yhdistitkö vierailuun yöpymisen jossain muualla, vai yövyitkö edellisen ja/tai seuraavan yön kotona? - *Did you combine the visit with staying somewhere else, or did you spend the previous and/or the following night at home?*
14. (Kyllä) Oliko Saunakylä ensisijainen kohteesi? Vai oliko se matkan varrella? Yhdistitkö vierailuun muita kohteita? - *Was the Sauna Village your primary destination? Or was it along the way? Did you combine other destinations with the visit?*
15. (En) Voisitko kuvitella yöpyväsi Saunakylän alueella? - *Could you imagine staying in the Sauna Village area overnight?*
16. (En) Mikä Saunakylässä vierailemisessa houkuttaa? - *What is attractive about visiting the Sauna Village?*
17. (Kyllä) Miten vierailu vastasi odotuksiasi? Mitä jäi mieleen? - *How did the visit meet your expectations? What stood out to you?*
18. (Kyllä) Mikä Saunakylässä vierailussa houkuttaa ja houkutti? - *What attracts and attracted you to visit the Sauna Village?*
19. (Kyllä) Ovatko jotkut saunoista ylitse muiden? - *Are some of the saunas superior to the others?*

20. (Kyllä) Mistä aiheista saunoissa tai Saunakylän alueella jutellaan? - *What topics do people talk about in the saunas or in the Sauna Village area?*
21. (Kyllä) Näkyykö alueella yhteisöllisyys? Miten? - *Is there a sense of community in the area? How?*
22. (Kyllä) Oletko osallistunut jonkinlaiselle opastetulle kierrokselle Saunakylässä? Millaiselle? - *Have you participated in some kind of guided tour in the Sauna Village area? What kind?*
23. (Kyllä ja En) Ajatuksia pääsymaksusta (10€) ja yleisestä sauna-ajasta (kesälauantait) - *Thoughts on the entrance fee (€10) and public sauna time (summer Saturdays)*
24. (Kyllä ja En) Ajatuksia Saunakylän sijainnista - *Thoughts about the location of the Sauna Village*
25. (Kyllä) Oletko kokenut Saunakylän saunoissa tai alueella jotain kummallista? - *Have you experienced anything strange in the Sauna Village's saunas or in the area?*
26. (Kyllä ja En) Jos Saunakylässä olisi savusaunojen sijasta ainoastaan tavallisia, piipullisia puusaunoja, olisiko kohde yhtä houkutteleva? Vierailisitko siellä? - *If instead of smoke saunas, the Sauna Village only had ordinary, wooden saunas with pipes, would the destination be as attractive? Would you visit there?*
27. (Kyllä ja En) Liitätkö Saunakylän suomalaisuuteen? Miten? Miksi? Miksi et? - *Do you associate the Sauna Village with Finnishness? How? Why? Why not?*
28. (Kyllä ja En) Millaisia kokemuksia sinulla on savusaunasta entuudestaan? - *What kinds of experiences have you had with smoke saunas before?*
29. (Kyllä ja En) Millaisia kokemuksia sinulla on yhteissaunomisesta entuudestaan? - *What kinds of experiences have you had with communal saunas in the past?*
30. (Kyllä ja En) Kuvaile vapaasti kokemuksia tai ajatuksia Saunakylästä - *Feel free to describe your experiences or thoughts about Saunakylä*
31. (Kyllä ja En) Terveisiä tutkimuksen tekijälle - *Greetings to the researcher*